

OLIMPIA BERCA

Din literatura timișoreană

DIN
LITERATURA
TIMIȘOREANĂ

Olimpia Berca

© *Eugen Dorcescu*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BERCA, OLIMPIA

Din literatura timișoreană / Olimpia Berca. –
Timișoara : Mirton, 2015
ISBN 978-973-52-1515-6

821.135.1.98

DIN
LITERATURA
TIMIȘOREANĂ

Olimpia Berca

EDITURA MIRTON

Timișoara, 2015

Dorul (În loc de Prefață)

Olimpiei – Octavia

*Pero aunque hable, no cesa mi dolor;
y si callo, ¿acaso se me calma?*

(Job 16, 6)

Dorul
e fereastra cenușie,
în zori,
spectralizând
maligna, saturata-mi
de dor
insomnie;
dorul
sunt orele zilei,
tânjind, ofilite,
lunecând,
așternându-se,
ca niște thanatice
flori,
lângă urna ta cu cenușă,
în inima mea,
în inima

ce-a devenit,
și ea,
între timp,
cenușie;
dorul
sunt nenumărații mei pași
fără drum,
dorul
e tăcerea moartă din
cuvintele mele;
dorul
e gustul de
cenușă și scrum
din pâine, din
lacrimi, din paharul
cu apă, din
ale dimineții
sinistre cafele;
dorul
e chipul morții,
e al morții sibilinic
discurs,
ce se insinuează în
rugăciune, ce-mi
susură,
neconținut,
în auz,
ce stăruie

pe ale amintirii
retine;
dorul
e strigătul meu peste abis,
hohotit și confuz...

Doru-i distanța
de neconceput,
de nestrăbătut
dintre mine și tine.

2015, ianuarie

Eugen Dorcescu

I.

CRONICI LITERARE, ESEURI

Despre impenetrabilul mister al Istoriei

Ceea ce trezește interesul, încă de la primele pagini ale cărții semnate de Mihai Murariu – *Mare nostrum*, postfață de Paul Eugen Banciu, Editura Hestia, Timișoara, 2012 – , este o intensă și fecundă preocupare pentru istorie, văzută, pare-se, nu doar ca o înșiruire de fapte, recuperabile rațional, explicabile și relatabile logic și cursiv, eventual cu agrementul ficțiunii, ci și, poate mai ales, ca o impenetrabilă și, deseori, devastatoare stihie. Tema, majoră și pretențioasă în sine, are meritul de a fi oarecum inedită, în concertul prozei tinere actuale. În plus, autorul reușește, cu pricepere, să transforme, în derularea textului, subiectul istoric în pretext de meditații asupra destinului uman, asupra permanentei confruntări dintre individ și încercările la care îl supune mersul vremurilor.

*

Acțiunea se distribuie în șase episoade, șase proze scurte, cu evenimente strict delimitate în timp și spațiu, derulate succesiv, pe firul cronologiei. Sunt relatate întâmplări petrecute în zona Mării Negre (*Mare Nostrum*), întinse pe o

perioadă de peste un mileniu: din 267 d. H., până în anul 1514. Fiecare secvență este însoțită de o dată ce marchează un anume moment în curgerea timpului: domnii ce se sfârșesc, răscoale și invazii, confruntări inerente procesului de creștinare a neamurilor barbare, tulburări în sânul Biserici Răsăritene, asedii sângeroase (*Cobulo*, 267; *Ofranda*, 695: *Foc și apă*, 935; *Foamea*, 1317; *Cei singuri*, 1430-1467 și *Mujicul și îngerul*, 1514). Pe acest fundal tenebros și contradictoriu, cu multe enigme pierdute în negură, s-au derulat evenimente capitale pentru biografia neamurilor existente azi în spațiul pontic: nașterea și plămădirea treptată ale unor popoare și ale unor limbi, asimilarea valurilor invadatoare, amestecul de noroade și idiomuri („Acel abandon se adună pe câmpiile Chersonului, printre satele amestecate de greci guralivi și de goți sumbri, așezați aici încă din vremea când Aurelian cel Mare le gonise neamul dincolo de marginile imperiului. Și au rămas de atunci, mâncând aceeași pâine, bând aceeași apă cu grecii, pe care nimeni și nimic nu-i poate clinti din locul lor. Părul blond li s-a mai înăsprit, ochii le sunt mai întunecați, limba cu care alții dărâmaseră zidurile unei lumi milenare e acum îmblânzită sau rostită doar în șoaptă /... / pe jumătate barbari, pe jumătate greci, mereu captivi înăuntrul unei granițe invizibile și improbabile numită Cherson”).

Tabloul tulbure, complex și dramatic al etnogenezei semințiilor din vecinătatea Pontului Euxin e surprins în tușe iuți și viguroase. Nu sunt uitate elementele de realitate strictă, cum ar fi numele unor personaje istorice, ale locurilor existente cândva ori faptele consemnate de memoria înscrisurilor.

Cu toate acestea, senzația pe care o lasă relatarea este, deliberat, cețoasă și vagă, asemănătoare celei din legendele plătuite de imaginația colectivă. Textul are, de cele mai multe ori, alura basmului, cu componente specifice (*fantasticul* și *fabulosul*) acestui tip de discurs.

*

E de remarcant modul în care Mihai Murariu exploatează *fabulosul*, atât la nivelul semanticii, cât și la cel al sintaxei textuale. Mijloc de evocare a unor timpuri de dezordine, de trecere, de răspântie istorică, *fabulosul* contribuie la construirea a ceea ce numim *culoare locală*. În acel amestec de neamuri și credințe, ce a definit profilul etnografic al așezărilor din bazinul Mării Negre, în iureșul haotic și permanent al războaielor, ce au zdruncinat și nimicuit grupuri umane, tradiții vechi, schimbând fața așezărilor, cutumele, limba, *fabulosul* intervine, în pulsația narațiunii, pentru a caracteriza, mai apăsător, contradicțiile ce-au măcinat lumea secole de-a rândul. Atât lumea greco-romană, civilizată, confruntată cu „barbaria”, de neînțeles nu doar din pricina diferențelor de etnie și obiceiuri, ci și a felului în care era perceput, de acești actanți, supranaturalul, cât și lumea Asiei Mici și a ținuturilor slave din nord, învolburate, și ele, de războaiele duse împotriva triburilor răsculate și doritoare de pământuri și bogății. Cu toții, barbari sau indivizi „civilizați”, sunt, deopotrivă, loviți, „de aceeași boală” a luptelor interne, „care mănâncă sufletul cetății: frica, trădarea, lăcomia de aur și de putere”.

Pe de altă parte, fantasmelor, plătuirilor sau vrăjitoriilor, ce bântuiau sufletele și dirijau acțiunile și viețile, își pierd, o dată

cu trecerea vremii, prestigiul („Însă dacă ar putea gândi cu adevărat” – autorul se referă la dragonul-totem, adorat în procesiunile sfinte, în cetatea Cherson, întotdeauna, la sfârșitul verii – „ochii săi – cel roșu care judecă, cel verde care visează – i-ar putea spune multe despre purtătorii săi, oricât de bine și-ar ascunde secretele în spatele voioșiei, tristeții sau nepăsării moleșite. Ar afla astfel că nimeni dintre cei trei nu crede cu adevărat în puterea lui”). Și chiar dacă, din negurile neștiinței, mai apar năluci (v. scena „hoardei” care aproape cucerise cetatea Cherson, dar se retrage, înspăimântată, de „o umbră gigantică, cu uriașe coarne de cerb”, coborâtă „în zbor de pe munte”), prezența Crucii le alungă (cf. confruntarea, simbolică, dintre tânărul preot Alexios, susținut de puterea crucii, și o fiară înspăimântătoare, ce se strecura lângă altar, furând bucatele pentru ofrandă).

Zvonurile despre noua credință, apariția unor misionari ori a unor preoți, exilați în ținuturile mărginașe ale Imperiului, slăbesc încrederea în idoli a barbarilor, apropiindu-i de civilizația greco-romană. Mihai Murariu reușește să sugereze, cu finețe, paralelismul dintre etnogeneză și drumul spre creștinare, modul în care, treptat, pătrund în conștiințele acelor populații eterogene, copleșite de setea cuceririlor, de dorința de a distruge și a prăda, de a stăpâni, valorile spirituale și morale mai pașnice, mai blânde ale lumii creștine: „Apoi vine printre noi Joshua, bărbatul din Samaria. Ne spune despre moarte și orori, despre dreptate și pedepse, despre suferințe și izbăvire. Despre pești”.

*

Fabulosul deține în scrierile lui Mihai Murariu și o interesantă funcție de structurare, de edificare textuală: este reper, pilon al unor unități narative, element esențial ce organizează, uneori, mari digresiuni, grupate în jurul unui eveniment incomprehensibil. Dar el, fabulosul, se insinuează, cu abilitate, și în structurile microtextuale (v., mai ales, în *Foc și apă*, frumosul episod legat de formarea și, apoi, de luptele cneazului Sviatoslaw), generând insule de polisemie, chiar de abisalitate, în fluxul narativ.

Concomitent, prin natura sa retorică, prin prezența sa la punctul de contact cu cititorul, are un rol semnificativ și în pragmatica enunțului. Așa se face că lectorul plasează prozele lui Mihai Murariu mai aproape de Sadoveanu decât de autorii generației sale (cf. Paul Eugen Banciu, *loc. cit.*).

Într-un fel sau altul, miticul pare, ne spune autorul, să stăpânească istoria. Schimbările, în cursul întortocheat al faptelor, nu depind de intervenția omului, ci de forța credințelor care domină, la un moment dat, mintea indivizilor. Ele colorează narațiunea și generează textul.

Evenimentele, foarte bogate, se succedă, ziceam, cronologic și uluitor de rapid. Ele se referă la momente cruciale: invazia popoarelor migratoare, înfiriparea în arealul pontic a creștinismului, destrămarea și, în cele din urmă, prăbușirea Imperiului Roman, asaltul asupra Constantinopolei, încercarea de a închea state independente la nordul Mării Negre. Fiecare segment propune o „poveste”, exemplară pentru perioada

avută în vedere, și un personaj oarecum emblematic (Cobulo, Alexios, Sviatoslaw). În centru, inevitabil, stă, întotdeauna, *lupta*, ciocnirea sângeroasă între cuceritori și cuceriiți, limbajul comun fiind nu al conviețuirii pașnice, ci al războiului și al morții. Perenitatea unor elemente, repetarea aceluiași tip de raporturi și a aceluiași deznodământ (de pildă: cuplurile sunt, constant, alcătuite din tineri incompatibili, din punct de vedere social, iar destinul lor este tragic; spre exemplu, în *Ofranda*, Alexandra este fiica unor aristocrați greci, iar Waldemar, fiul unei căpetenii din stirpea goșilor) îi creează cititorului strania impresie că se află în unul și același timp, linear, cu aceleași, eterne, întâmplări dramatice și cu unicitatea (iluzorie) a individului uman. Un individ multiplicat, cu deprinderi, defecte și calități, în esență, identice, cu irepresibila sa nevoie de idoli, cu vise de mărire, ori romantice impulsuri erotice, cu porniri josnice, un individ mereu confruntat de Celălalt, de altul, care vrea să-i ocupe locul, să-l jefuiască și să-lucidă. Un ins esențialmente imuabil, mereu căutându-și perechea, mereu îmboldit de dorința de-a cuceri și a supune, mereu robit trădărilor și morții.

Cartea lui Mihai Murariu este o privire „dinăuntrul spiritului confuz al acelor vremuri și oameni ce se prelungesc în alte haine până în zilele noastre”. Este concluzia, credibilă, a posfațatorului. Multitudinea evenimentelor, a conflictelor și a prefacerilor a dat acelor vremuri o configurație specială, definitorie, poate, pentru ceea ce înseamnă evoluția societății, în genere, a civilizațiilor, a credințelor și mentalităților. Ne aflăm în timpul destrămării marelui Imperiu Roman, în etapa plămă-

dirii mai multor neamuri, devenite, apoi, popoarele moderne ale Europei Estice, în zilele ieșirii din barbarie și ale răspândirii credinței creștine. *Mare Nostrum* este un debut remarcabil, o carte ambițioasă, scrisă de un prozator înzestrat, ce a știut să navigheze prin hățișul de informații și documente, ghidat nu doar de lecturi și de o imaginație prodigioasă, ci și de capacitatea sintezei și de fascinația liniilor de forță ce traversează misterul Istoriei.

1 iunie 2012

*Confluente Literare, 6 iunie 2012;
Agero, 8 iunie 2012; Banat, 5-6, 2012.*

Poezia lui Andrés Sánchez Robayna – o metafizică a luminii

Andrés Sánchez Robayna (Las Palmas, Insulele Canare, 1952), profesor de literatură spaniolă la Universitatea din La Laguna, Tenerife, traducător și traductolog, unul dintre cei mai importanți critici literari ai Spaniei, deopotrivă distins creator de poezie, oferă, acum, cititorului român, prin efortul de transpunere al poetului Eugen Dorcescu, o foarte frumoasă culegere de versuri: *Umbra și aparența (La sombra y la apariencia*, Tusquets Editores, Barcelona, 2010), volum bilingv, Editura Mirton, Timișoara, 2012 (traducere și prezentare: Eugen Dorcescu; pe copertă, concepută de autor – A. S. R., desenul *La Pyramide fatale et croix* de Constantin Brâncuși).

Versiunea românească reține o parte din volumul original, „o selecție”, reprezentativă, precizează traducătorul, un număr apreciabil de texte, a căror lectură relevă un poet original, o sensibilitate distinctă, bine definită estetic, o voce importantă a lirismului spaniol și european modern.

Poemele, distribuite în mai multe capitole, stau sub semnul motto-ului, o meditație extrasă din scrierile lui Pero López de Ayala: *Așa precum umbra se trece viața noastră*. Melancolia acestei constatări, cu străvechi rădăcini în *Ecclesiast*, adevărul ei situează discursul poetic al lui Andrés Sánchez Robayna într-un discret context metafizic. Oricare ar fi sursa inspirației, o mărunță floare de ciulin („*UMBRA ta doar/ apasă pe lut/ mai puțin decât tine.// Și încă mai puțin decât umbra-ți,/ pasul*

nostru-n țărănă”), privesc ruinelor miticului, faimosului odată, Delos („... în pietrele tale nu rămân decât semne/ ale nimicului și ale nimănui”), ori grupul statuar al cardinalului Ludovico Ludovisi din Palazzo Altemps, Roma („Nu există distrugere, ai zis. Ne vom întoarce/ la sânul stelei, în ținutul/ originii și al sfârșitului, la materia/ nemuritoare și maternă...”), atitudinea lirică e aceeași: a contemplării, a privirii întrebătoare, care cunoaște secretele adânci, perene ale lumii.

În viziunea lui Andrés Sánchez Robayna, poetul este cel care vede și înțelege, este ochiul înțelept, ce răzbate dincolo de aparențe. Iar actul estetic, rezultatul reflectării celor prinse de rețină pe ecranele meditației. Ca urmare, instrumentele producerii textului, jocul sensurilor lui aparțin, cu precădere, într-o primă instanță, zonelor senzoriale, vizibilului. Pasiunea autorului, cunoscută și performantă, pentru artele plastice, dialogul pe care-l instituie (cum s-a observat, de altfel) între „scriitura discursivă și simultaneitatea plastică” imprimă stihurilor o structură originală, deopotrivă cursivă și statică.

În acest sens, e de reținut numărul mare, în idiolectul autorului, de termeni circumscriși *văzului*, *privirii* (contemplative): substantive – *ochiul*, *imaginea*, *oglundirea*, *reflexul*, *vederea* („jindul, care-i o formă/ a vederii”), *vizibilul* etc.; verbe sau locuțiuni verbale – *a descifra*, *a ieși la iveală*, *a întrezări*, *a orbi*, *a privi*, *a răsări*, *a reflecta*, *a vedea*, *a nu vedea*, *a zări* etc. În acest periplu, adjectivul *orb*, cu sinonimul său, *lipsit de vedere*, are o întrebuintare strict figurată („*aerul orb*”, „*pe verticala aerului lipsit de vedere*”). Ocurența lexemelor din acest registru nu limitează însă aria enunțurilor lirice (a tablourilor) la

domeniul pictural. „Peisajele”, descrierile, micile schițe stilizate (poeme scurte, de mare frumusețe) sunt, cum poetul însuși notează, în *Scurtă meditație asupra varului și a timpului*: „Secretă, surdă interioritate a vizibilului”.

Titlul volumului – *Umbra și aparența* – se întemeiază pe o subtilă ambiguitate (termenii sunt cvasi-echivalenți, în planul concret, al vederii, dar se opun în sfera retoricului, a enunțului artistic). Comparabile, interșanjabile, cu proiecția, cu umbra lor, în perspectiva înțelegerii raționale, lucrurile ce populează universul material sunt doar *aparențe*. Ochiul înșelător nu vede decât *umbre* ale puzderiilor de *aparențe* ce ne înconjoară și din care noi înșine facem parte... : „ca sosită din rămurișuri celeste,/ frunză veștedă, cazi pe pământul/ splendorii/.. / Și tu cazi mută, fără a ști./ Cazi în tăcere, asemenea nouă./ Aidoma unui trup nimicit cazi/ pe verticala aerului lipsit de vedere”. Analogia *frunză (veștedă)* – om nu este doar o figură plastică, ci și o metaforă intelectuală, rezultatul translării comparației, din zona senzitivă, în aceea a rațiunii, care știe că legile *oarbe*, imuabile („*aerul lipsit de vedere*”), ale naturii sunt aidoma celor ce guvernează destinul uman. Pe această dualitate, productivă în plan artistic, se întemeiază, după opinia mea, poetica lui Andrés Sánchez Robayna, dramatismul reținut al versurilor sale.

Locuitor al unui spațiu încercuit de imensitatea oceanului, poetul este, aproape fatal, confruntat cu ceea ce desemnăm prin *insularitate*. Andrés Sánchez Robayna vorbește despre această componentă fundamentală a „revelației poetice”. Insulele (inclusiv cele grecești, ale lumii elenistice), spune el,

„acutizează sentimentul spațiului” și creează ambianța spirituală a „experienței insularității”, a „sentimentului oceanic” – „sentimiento oceánico”, așa cum îl numește, în care sunt cuprinse percepția copleșitoare a mării, frumusețea și ritmicitatea ei tulburătoare, imposibila desprindere din capcana farmecului ei permanent și indicibil (v. interviul acordat lui Carlos Javier Morales; cf. și *Cuaderno de las islas*, lucrare publicată de A. S. R. în 2011). Obsesia oceanului se transformă, în cele din urmă, în obsesia timpului. Contemplând mișcarea neostoită a valurilor, zbaterea lor la marginile falezelor, poetul descoperă nimicnicia („*ÎNVEȘMÂNTEAZĂ-TE cu acest nimic, trup din umbră*”).

Într-un succint cuvânt de prezentare a creației lui Andrés Sánchez Robayna, Eugen Dorcescu vorbește despre „trei nemărginiri”, ce întemeiază versurile acestuia: elementele („marea, oceanul, dar și cerul, văzduhul”), cultura („antică îndeosebi”), și adâncurile conștiinței („sondată... până la ultimele ei profunzimi, până la lumina bazală, până la fundamente, până la intuiția non-dualității a tot ce există, până la întrezărirea vacuității”)*.

La convergența acestor trei borne, aparținând deopotrivă lumii materiale, fizice, și celei spirituale, supramundane, înzestrat cu multiple valențe semantice este cuvântul *lumină*. Esteticește, fundamental, pentru configurarea discursului, lexemul parcurge numeroase trepte semnificative, rafinându-și

---

* Cf. *Catalogul de apariții* al Editurii Mirton, Timișoara, 2012.

Înțelesul, de la accepțiunile comune, uzuale (radiație – solară, a flăcării, sursă de claritate, de bucurie, de înțelegere), la sensurile complexe, figurate. *Lumina* acoperă, opunându-i-se, marele gol, rămas în urma lucrării distrugătoare a timpului, anulează nimicul, vacuumul, vidul universal: „*ERA un cimitir/ lângă mare. Devastate,/ pietrele dăinuiau/ în aerul cald.// Dăinuiau, tăcute,/ șterse. Au naufragiat/ în lumină. Le-ai văzut/ rezistând, încă, asemenea astrelor*”. Sau: „*și nimic nu moare în tine,/ nimic în afară de tine însăși,/ în pietrele tale nu rămân decât semne/ ale nimicului și ale nimănu. Rămâne/ numai lumina*”. Luminozitatea marchează meditațiile metafizice ale poetului, este izvorul ce umple lumea, deschizând-o spre înțelegere, este eternul lăcaș al sacralității: „*TU CARE ai iubit soarele/ și centrul, și care dorești/ a pătrunde-n lumină,/ în rocă și în prezență//, nude, invincibile,/ și care pe nisip/ ascuți zvâcnirile/ trupului și ale pământului// vizibile, invizibile,/ dă glas, de asemenea,/ umbrei și aparenței/ întredeschise, în lumina lumilor*”.

Poet al luminii, Andrés Sánchez Robayna este, totodată, un cântăreț al păcii, al liniștii, „*păstor de tăceri*” – cum se numește pe sine. Tăcerea, prielnică meditațiilor și producerii actului artistic, stimulează, totodată, reflecțiile asupra artei, asupra mecanismelor ei, exersate, de altfel, și de vocația profesorului. Așa se face că *metatextul* intersectează, discret, enunțul poetic (susținut de competența lui A. S. Robayna în domeniul științei textului, dar și de practica sa de comentator plastic). Aflat în Muzeul Morandi din Bologna (v. ciclul *Alianța*), poetul „celebrează” puterea artei de a preschimba materia,

vizibilul, în stare de suflet, în act reflexiv: „... *mâna ce-a putut atinge indivizibilul/ s-a liniștit pentru o clipă, nu mai răscolește/ în culoarea vasului, pleacă, în tăcere,/ în afara lumii, în desăvârșire.// O, trup al alianței,/ materie ce refaci materia lumii,/ în pigmentul tău se celebrează deschiderea*”.

Prinse între marginile unui areal încercuit de nemărginirile oceanului, concentrate și eliptice, alcătuite din structuri verbale purificate, esențializate, versurile lui Andrés Sánchez Robayna comunică o experiență lirică de profundă trăire spirituală.

Traducătorul, el însuși „poeta doctus, dar nu artifex” (așa cum, într-un interviu mai vechi, se autodefineste, și așa cum, în amintita prezentare, îl caracterizează pe confratele spaniol), cunoscător exact și simpatetic al castilianeii, propune cititorului român o tălmăcire fidelă, expresivă și, simultan, creativă, o lucrare a cărei apariție reprezintă, în opinia sa, dată fiind, în primul rând, puternica personalitate a lui Andrés Sánchez Robayna, „un eveniment editorial cu totul neobișnuit, pe care, mai devreme sau mai târziu, lumea literar-culturală românească îl va recepta ca atare”.

Timișoara, 22 octombrie 2012

Agero, 25 octombrie 2012;

Singur, 28 octombrie 2012;

Basarabia literară, 15 noiembrie 2012;

Portal Măiastra, 4, 2012.

“... ascuns în poem ca sub o lespede grațioasă”

Directorul editurii bucureștene *Palimpsest*, poetul și criticul de teatru Ion Cocora publică, în 2011, un nou și consistent volum de versuri, *Într-o elegie cu obloanele trase*, însoțit de un inventar cronologic cu *opinii critice* și de un altul, al lucrărilor publicate, iar, pe coperta a IV-a, de un amplu comentariu, semnat de Marin Mincu. Scriitorul, plecat de pe meleagurile Carașului, format la Cluj și stabilit, în cele din urmă, la București, aparține, prin solidaritate de generație, prin formație și, deopotrivă, printr-un fel de afinitate stilistică, tuturor celor trei spații. După cum pasiunea sa pentru scenă, pentru viața teatrului, a spectacolului se întâlnește, într-o armonioasă și originală unitate, cu atracția, la fel de constantă, la fel de tiranică, pentru verbul poeziei. Lumile celor două universuri reverberează una spre cealaltă, ca o oglindă cu două fețe.

De aici, poate (dar nu numai), titlul, focalizând, pe de o parte, factura elegiacă a poemelor și, pe de alta, solitudinea actului poetic. Monologul liric se aude dincolo de cortină, fără spectatori: „obloanele” sunt „trase”. Este, de altfel, și concluzia discursului, exprimată în ultima piesă: „*eu stau singur într-o elegie cu obloanele trase și nu mai întreb de/ tine nu aștept să-ți apară chipul în fereastră și să-ți arăt cum crește/ iarba peste mâna care ți-a dăruit scorușe și porumb fiert*”.

Discretă, de-abia auzită, trucând, de multe ori scenariul, vocea poetului mărturisește despre realități ce se impun ineluctabil: senectutea, apropierea finalului. Descoperindu-le,

autorul se trezește într-o lume străină, unde actanții se schimbă, unde el însuși se transformă, este *altul*, un necunoscut. E ca și cum insul s-ar preschimba (de fapt, se preschimbă), e ca și cum ar găsi în sine ceea ce nu exista ori nu observase până atunci: semnele teribile ale trecerii.

Motivul nu este nou. S-ar putea cita șiruri lungi de autori aflați pe arpegiile acestei teme, ce definește esența destinului uman, autori care au deplâns firea vremelnică a ființei trăitoare, au meditat la deșertăciunea lumii, și-au pus întrebări, s-au răzvrătit. Ion Cocora a asimilat intelectual și, totodată, a experimentat estetic această dezbatere.

Textele noului său volum arată însă o schimbare de unghi. Autorul se află în fața unui adevăr izbitor, trăiește nemijlocit *propria* dramă, este martor. Sufletul, încă tânăr, receptează urmele uzurii, ochiul vede semnele pe care moartea le trimite („*Moartea îmi rânjește dilatându-și pupilele/ să văd în ele zilele mele numărate*”). Interogațiile nu se mai impun ca deliberări abstracte, ci ca experiență personală: „*Urăsc moartea*” – titlul unui poem, sau: „*proștii de ei nu văd că mă târâi de la o zi la alta/ într-un trup străin fără să mă părăsească obsesia/ că nu sunt decât un rest de viață...*”.

Un cortegiu de trăiri, de la constatarea, aparent resemnată, la țipătul înăbușit, ori revolta strigată, pe care instinctul, mai puternic decât orice înțelepciune, îl smulge, traversează volumul. Spaima se strecoară insidios până devine obsesie: „*Frica de om bătrân mă atinge cu degetele ei vâscoase/ o privesc în ochi și caut un șiretlic cu care să o fac/ să nu vadă cum tremură țepii pe spinarea ariciului/ ascuns în poem ca sub o lespede grațioasă*”.

Poet vital, cunoscut pentru strălucirea lumilor sale imaginare, cu fastuoase combinații retorice, Ion Cocora a cântat viața în plinătatea ei, „întâmplările sufletului”, a scris despre poezie, dar și despre moarte ori eros. „De parcă ar vorbi de un altul, insuportabil de familiar”, constată Nicolae Breban (2003). Acum se întoarce cu totul spre sine, discursul se personalizează, regia devine mai austeră, poetul întâmpină cu „stoicism” (notează Marin Mincu) tarele existenței. Dar tonul firesc, reținut, uneori persiflant vine de undeva, din străfundurile ființei rănite, este doar masca de după *oblonul* bine ferecat; camuflajul ascunde, ca „într-o capsulă de mac”, suferința, sentimentul singurătății, nevoia de celălalt, dorința – argheziană, s-a spus – de a cunoaște („*doamne umbrosule cum aș mai vrea să trag pielea/ de pe trupul drogat al transcendenței/ să privesc prin ea ca prin sticlă cu ochii cu degetele cu limba/ să te văd cum vei putea suporta atâta transparență*”).

Există în enunț numeroși indici textuali (vocativele, spre exemplu: *doamne, iubito, tată*), ce dau în vileag această nouă ipostază a scrisului. Afirmând sensul titulaturii, poetul îl dezice, totodată. Deși își aclamă solitudinea, el pare să caute un partener de dialog, un interlocutor: se adresează iubitei, contemporanilor, tatălui („*nu-mi uit apartenența de bun creștin la sângele tău tată!... // te recunosc după cum râzi din baita de figuri de ceară// vin să-mi alătur fatalitatea de fatalitatea ta sperând să fim unul ...*”), confrăților, divinității ori morții (personificate) și chiar poeziei („stihie grațioasă”, ale cărei „frisoane carnale” aduc în minte tinerețea „voluptuoasă”).

Femeia iubită și moartea, personaje emblematice ale discursului, se află în relație antonimică: „... mă chinuiam să te strig/ să vii să-mi alungi o presimțire / înainte de a adormi din nou/ afundat în spaimă/ ca-ntr-o cochilie de melc”; sau: „Cum să-mi pliez eul acesta obosit/ și înfricoșat de el însuși ca și când ar aparține/ unei lumi ce nu mai există decât în oglindă/ să intre în pielea ta tânără și dureros de reală /... / cum să uit că bătrânețea nu se jupoaie/ de pe trup ca blana de pe miel”).

Surdinizând, deliberat, exuberanța imagistică, jocul metaforelor și al comparațiilor, în favoarea adresării directe, simple și concise („dă-mi doamne mai dă-mi/ câteva zile de trăit”; „Cum le schimbă bătrânețea pe toate”), poezia din acest volum al lui Ion Cocora renaște din sine, convingătoare și viguroasă.

22 noiembrie 2012

*Confluențe Literare, 22 noiembrie 2012;
Banat, 10, 2012.*

„*Greutatea gândului nerostit*”

Poet, eseist, prozator, Constantin Stancu este, în viața cultural-artistică a arealului hunedorean, o prezență dintre cele mai importante, atât prin frecvența aparițiilor editoriale, cât și prin autoritatea comentariilor sale critice. După debutul în poezie, în volumul colectiv *Argonauții*, Facla, 1988, a rămas fidel oarecum Timișoarei, dar formația sa, ca om de litere, și afinitățile sale estetice sunt legate de spațiul unde viețuiește – Deva, Hațeg, Petroșani, Vulcan – și unde își scrie poemele ori numeroasele articole dedicate unor confrăți: Dumitru Hurubă, Radu Igna, Ioan Evu, Ioan Barb etc.

De curând, Constantin Stancu a oferit spre lectură cititorilor săi o nouă carte de stihuri – *Greutatea gândului nerostit*, Editura Realitatea Românească, Vulcan, 2012 – , cuprinzând 45 de poezii, distribuite în trei secțiuni: *Intrarea în psalm*, *Poemul și Călătoria*. Se reține, de îndată, legătura foarte limpede dintre titlu și enunț, ceea ce arată o activă conștiință artistică, aplecarea spre asumarea reflexivă, spre analiza actului poetic.

Poezia lui Constantin Stancu e plasată, în cea mai mare parte a ei, sub autoritatea și spiritul *Scripturilor*, din care preia motive și simboluri.

Viziunea asupra lumii și chiar modul în care poetul frazează discursul, cu grija de a pune permanent o surdină tonurilor mai dure, mai fruste, construind, printre altele, perifraze ceremonioase, ne conduc spre aceeași sursă.

În centrul recentei plachete, se situează *ființa*, atât în postura ei empirică, în contact direct cu realitatea materială („... cum să scrii poemul în miezul zilei/ când unii oameni mănâncă bucate gustoase,/ le înghit cu poftă, le curge unsoarea pe barbă pe piept,/... /... cum să scrii poemul când telefonul plânge/ în tăcerea lui albastră și/ rândunelele își fac cuib la colțul ferestrei/ între zidul care leagă nordul de sud și /zidul care leagă estul de vest,/cum să-l scrii, / mai bine îl trăiești...”), cât și în condiția sa ideală, aceea de entitate spirituală. A doua ipostază a omului este cea de făptură aparținând *inimii*, adâncurilor nedescoperite și tăcerii, unde gândul și intuiția întâlnesc misterul divinității. Aceste tărâmurii sunt, în viziunea lui Constantin Stancu, și locurile în care sălășluiesc poezia și creatorul ei – poetul, „bărbatul fără de trup”: „Așteaptă pe fragede poteci *ființa ta gemână*,/ *jumătatea pierdută la naștere*, / *fii răbdător*, / *nu provoca ninsoarea*, / *nici albul până când vine el în ochiul tău/ neînvățat cu lumina*,/ *eliberat din tăcere... // O, anotimp*, ca o *cușcă de aur*/ *în care l-ai prins*,/ *anotimp în care locuiește/ bărbatul fără de trup... ”*.

Astfel se înfiripă și rămâne în memoria cititorului o imagine originală, aceea a creatorului de text artistic, ins dual, „*ființă gemână*”, a cărui existență este mereu bănuită, care revine de-a lungul întregului discurs și pe care eul liric îl așteaptă să se ivească „din tăcere” .

Dincolo, așadar, de unitatea fundamentală a universului, scriitorul percepe dualitatea lumii empirice, existența ei între contrarii și puncte cardinale, între „timp și netimp”, între „*a fi și a nu fi*”. În ansamblul acestor polarități, poetul se închipuie

asemenea unei îngemănări de dubluri, omul material ce tânjește după ființa „geamănă”, după ființa spiritului, cealaltă identitate, „*jumătatea pierdută la naștere*”, „*bărbatul fără de trup*”. În aceste metafore, ce exprimă noima biblică a sfășierii eului după cădere, găsim profunzimea gândirii poetice a lui Constantin Stancu, capacitatea sa de a transpune meditația în imagini, chiar dacă, uneori, aceste insule de lirism adevărat sunt pândite de ezitățile unor poetizări ori de tentația stilului sentențios.

În paralel, la fel de productiv în planul retoricii poetice, apare, cu o mare recurență, termenul *tăcere*, ce înglobează mai multe sensuri. Mai întâi, cum s-a văzut, concretizat, înseamnă *locul* unde se ascunde geamănul, apoi, în accepțiune abstractă, reluat și prin sinonimul „cuvânt nerostit”, *stare de așteptare* a declinului poetic ori formă de comunicare cu sacrul: „*Intru în psalm/ cum intră îngerul între aripi,/ apoi tac,/ așteptând minunea*”; sau: „*Am tăcut,/apoi am realizat că eram /flacăra unui cuvânt...* ”; și: „*e mai comod, e mai frumos,/ își spune scribul și/ intră în cuvântul nerostit...* ”.

Poet de factură spiritual-metafizică, ce trăiește acut sensul permanentei treceri și drama omului care și-a pierdut, prin cădere, eternitatea, sensibil la jocul contrariilor, în care sunt prinși muritorii, și la tristețea funciară a celui ce știe că este mereu străbătut de „o falie” care-l face să trăiască două existențe: „*într-una am fost fără să știu,/în vremea de astăzi sunt,/ dar îmi pierd trupul prin zboruri joase de păsări/ neștiute...*”; poet ce simte cu ochii și e capabil să transpună în

cuvânt frumusețea adâncă a paradoxului de a fi veșnic, deși este trecător („*Ca apa rece dimineața printre degetele nesigure,/ ca umbra ce nu va mai fi în același loc niciodată,/ ca punctul pierdut în ecou,/ ca trupul unic al femeii,/ rupt din trupul tău,/ așa a fost ziua de ieri,/ acum captivă în ochiul martorului*”), Constantin Stancu este unul dintre cei care cred „*că dealul poate fi mutat/ și cetatea poate fi alta...*”.

Timișoara, 1 Decembrie 2012

Confluente Literare, 3 decembrie 2012.

„*Dascălii, dascălii*” – între aparență și esență

Autor al mai multor cărți de proză – *Omul dublu*, 1979; *Povestiri*, 1997; *Într-o singură dimineață*, 1999; *Soldatule, mergi îndărăt*, 2004, Marian Drumur tipărește, la sfârșitul anului 2012, un roman cu un titlu incitant prin plurisemantismul său: *Dascălii, dascălii*, Timișoara, Editura Eubeea.

În obiectiv este o singură școală (Colegiul Mediu Tehnic), cu lumea ei aferentă (profesori, maștri, personal administrativ, elevi, părinți etc.), situată în Cartierul Viilor din localitatea Stânișoara, căreia prozatorul îi urmărește parcursul, de-a lungul unui an de învățământ. Este un întreg tablou, încheat din scene scurte, rezezi, concentrate, din care se desprinde ceea ce caracterizează atmosfera unei astfel de instituții: activități, mentalitate, limbaj, toate bine placate pe specificul unității, dar, așa cum precizează, de altfel, și titlul, cu o pronunțată tentă generalizatoare. Evenimentele se desfășoară în zilele noastre, sunt vii, dinamice, cu schimbări permanente de cadru și grupuri umane. Întâlnim puține descrieri, domină categoric dialogul. Cu un cuvânt, autorul ne înfățișează universul și mecanismele unei unități de învățământ cu profil tehnic (amănuntul nu cred că are prea mare însemnătate). Impresia ce domină lectura cărții este una de permanentă forfotă, rezultată, pe de o parte, din mișcarea cadrelor (a fugarelor momente în care personajele ajung față-n față și schimbă câteva replici), într-un fel de vârtej de cercuri concentrice, ceea ce pretinde efortul cititorului de a detecta un punct fix, comun, eventual definitoriu pentru acțiune, iar, pe de alta, din abundența

impresionantă a intervențiilor discursive, a întrebărilor fără răspuns, din zumzetul perpetuu, din interminabila vorbărie.

Se impune imediat, ca element dominant, ce structurează atât natura subiectului, cât și felul de a fi al personajelor (cum gândesc și cum se exprimă, ce valori creditează, etica lor profesională), *conflictul dintre conținut și formele care-l reprezintă*. O primă avertizare asupra modului în care funcționează această contradicție descopăr, la simpla parcurgere a titlurilor ce numesc cele 12 părți ale cărții, în disproporția dintre numărul capitolelor relatând evenimente din sfera instrucției propriu-zise, în raport cu cele ce țin de administrație ori de varii preocupări metașcolare: *Concursul de directori*, *Luna Mărțișorului*, *În Postul Mare*, *Întâlnirea foștilor absolvenți*, sau de preocupări plasate cu totul în afara școlii (v. ultima parte a volumului: *Centrul de votare*).

Construirea personajelor urmează același principiu al discrepanței dintre fond și formă (în planul vieții sociale, instituționale și morale), dintre aparență și realitate (la nivel retoric).

Încă de la început (v. cap. *Se prevestește deschiderea*), Marian Drumur ne introduce într-o lume pestriță, unde epicul pare a fi încredințat unor actanți ciudați, caracterizați nu doar prin ceea ce fac, ci și prin conotațiile pe care le vehiculează numele lor: *Aristotel Otânjoiu* este director; fosta directoare se numește *Iolanta Babarău*; director adjunct e *Curcă Bibiana*; tânăra profesoară suplinitoare se cheamă *Ana Maria Ciugulică*; profesorul de sport, *Deșelatu*; „cadrul didactic cu abilități în operarea pe

calculatoare” este doamna *Venera Tocăniță*; liderul sindical e *Ambrozie Răgălie*; președinta comitetului de părinți, având îndatorirea de a colecta „taxa de protocol pentru organizarea banchetului la sfârșit de an”, este doamna *Râncău*; *Agaton Marțafoiu* reprezintă Sindicatul Liber „Solidaritatea” etc. etc. Lista poate continua și, chiar dacă nu toate antroponimele au „formă internă”, aspectul lor oarecum deformat, cu trimiteri peiorative, evocă atmosfera deviată a realității vizate: *Ambrozie Fățăitu*, doamna *Hălălaie*, *Grumaz Patapie*, *Sulfina Găgălice*, *Tecla Feșteleiu*, profesorul *Spârcaciu*, doamna *Țâșmoacă* etc.

Gama onomastică, tehnică ingenioasă (și inedită) de caracterizare a personajelor cu elementele ce compun numele proprii, sonoritățile, uneori, stridente duc textul în zone parodice și frizează comicul, dar intenția autorului nu este de a provoca râsul, nici chiar pe cel acid, ci de a arăta dezaprobator spre un segment de societate ce și-a pierdut identitatea: Școala, locul unde, prin tradiție, individul se formează, își cultivă spiritul și devine apt să accepte normele eticii sociale și de conviețuire. În fapt, respectiva entitate, cu declarată menire instructiv-educativă, se arată a fi, în romanul lui Marian Drumur, un spațiu zgomotos, populat de oameni fără principii sau idealuri, bântuiți de țeluri mărunte, pragmatice, strict materiale, inși cameleonici, ce-și dispută interesele personale.

Profilul real al *dascălului* nu are nimic în comun cu cel ideal.

Căci omul instruit, integru și dedicat, *profesorul*, așa cum îl prezintă frecvent plămuirile literare ori discursul encomiastic, e negat brutal de omonimul său, variantă propusă de romancier: ins poltron, ce se manifestă prin apucături rapace și limbaj vulgar, cu vagi cunoștințe, culese de prin instituții dubioase. Procesul însuși de instruire, împins la periferia preocupărilor generale, este concurat de nenumărate „acțiuni”, mai exact, de proiecte de acțiuni, cu nume pompoase și goale de conținut (v. capitolul *Simpozionul cadrelor didactice* – cu tema: *Rolul activităților extracurriculare la formarea și dezvoltarea personalității elevului*, reuniune „științifică”, unde momentul culminant este masa festivă, și aceasta eșuată într-o „sesizare” de „toxiinfecție”).

Promovările, numirile în funcții, notele, toate se pot obține, și se obțin, mai cu seamă, pe căile ocolite, ale mai vechiului „lanț al slăbiciunilor”. Comunicările sunt comandate contra cost sau copiate de pe Internet („- Ție doar îți spun, am pus un seralist s-o proceseze, e la facultă fără frecvență, dar vrea și atestat de la noi... e dibaci la computere /.../ în câteva zile o ai, comunicarea, inclusiv suport electronic, pentru broșură”); la solicitarea „domului profesor univ. dr. Lăpăitu Zenoviu”, de a obține o sală pentru cursurile sale serale, se răspunde: „La Patrimoniu avem un fost absolvent...o să înțeleagă...”; profesoara Ciugulică este rudă cu directorul de la Prefectură, așa că nu întâmpină nici o piedică în a obține ore ca suplinitor și în a plănui diverse și rapide avansări didactice; examenul de corigență devine mai ușor când examinatorul constată că-și poate procura cartofi de la elevul examinat; un

inspector oarecare, înavușit („la două fete le-a făcut două case”), profită nu doar financiar, ci și profesional de legăturile lui familiale etc. etc.

Firește că, în lunecosul „lanț”, apar, la intervale, și inevitabilele interese politice și că „militanții în aceeași organizație” se susțin reciproc („Nu vrei să faci revelionul la noi, la partid?”), își promet avantaje, fac propagandă, interzisă, de altfel, în incintele școlare.

Dacă în cazul numelor proprii conflictul (fond-formă) e afirmat deschis și intenția caricaturală nu poate fi în nici un fel ocultată, nu același lucru se întâmplă la nivelul limbajului.

Textul se realizează, în paralel, pe două registre lingvistice. Primul, cel *descriptiv*, înregistrează faptele, relatează; el aparține vocii auctoriale.

Al doilea registru cade în seama actanților și e diversificat, după împrejurări.

Se poate identifica, astfel, un limbaj *oficial*, adoptat (cu emfază) în împrejurări oarecum protocolare, în tiradele pretențioase, în cancelarie, în relațiile cu superiorii, când participanții își exercită funcțiile etc.

În ocaziile obișnuite, însă, cum ar fi dialogurile între colegi, cozeriile amicale, diferite interpelări adresate elevilor, vorbitorii apelează la limbajul *individual*, spontan, colocvial.

Intervențiile autorului sunt de mici dimensiuni și neutre. Ele fixează cadrul, tipologiile și evenimentele, au un caracter precumpănitor constatativ.

Mai întins și puternic marcat stilistic este al doilea nivel verbal, cel generat de personaje. Enunțul oficial întrunește toate trăsăturile *limbajului de lemn*. E rece, formal, stereotip și, mai ales, opac. Limbajul oficial ocultează atât sensul mesajului, cât și intențiile transmitătorului, încercând să trezească o impresie falsă, spre a-l înșela pe interlocutor („– Mi-au prins-o pe Consuela beată!... – Cine e Consuela? – Eleva mea, au obiceiul că o șterg de la ore, se duc la barul de vizavi și fac consumație...patronul se preface că nu-i știe că sunt elevi, cică iau doar ceaiuri... a avut loc o razie-fulger, știi *măsuri de combaterea delincvenței juvenile și stopării absenteismului școlar*...”). Sau: „Doamna director adjunct Curcă Bibiana luă cuvântul ca să expună un *Proiect de dezvoltare instituțională*, cu diagnoză, strategie, implementarea strategiei, plan managerial anual, care convinse asistența că obiectivul major al școlii – creșterea calității educației și pregătirea bazată pe societatea cunoașterii – va fi atins, rumoarea crescândă indicând impactul emoțional asupra dascălilor”.

Dacă numele proprii au rolul de a devoala personajul, de a-l contura cât mai net posibil, de a-l individualiza, limbajul oficial acționează în sens invers. El ascunde și nivelează vorbitorii, rămași, astfel, anonimi (căci toți glăsuiesc la fel), camuflați în dosul unor cuvinte abstracte, impersonale, al unor tipare, ce nu mai au capacitatea de comunica („Afișul de pe avizierul sălii profesoriale, cu inițierea simpozionului, intitulat *Rolul activităților extracurriculare în formarea și dezvoltarea*

personalității elevului, părea destinat anonimului, pierdut printre anunțuri importante...”).

Cât privește limbajul individual, acesta completează profilul eroilor, adăugând elementelor de caracterizare (obținute prin atribuirea numelor) unele de autocaracterizare. Pigmentând intervențiile personajelor cu expresii ori ticuri verbale, cu unele creații personale (să se vadă, spre exemplu, combinațiile lexicale ale profesorului de sport Deșelatu), sau făcând apel la curente vulgareități stradale, convenționalizate ele însele, extrase din zonele joase ale comportamentului public, prozatorul reușește să fixeze foarte exact proveniența socială, regională, gradul de instrucție și, mai cu seamă, precaritatea educației civice a diverșilor participanți la viața școlii. Ceea ce nu se realizează verbal, este sugerat cu mijloace grafice. Punctele de suspensie, propozițiile ori frazele frânate, neterminate, trimit la ceea ce nu se spune direct, ci e doar subînțeles și bine-cunoscut de interlocutori.

Romancierul joacă rolul martorului neutru, imparțial. Uneori, chiar mimează limbajul oficial, pentru a relata evenimentele importante. Cartea, deși se prezintă drept povestea de un an a unei școli anume, dintr-un oraș oarecare, inventat, elaborată, cum este, cu o bogată cunoaștere a subiectului și cu exploatarea abilă și productivă, în plan literar-estetic, a unor tehnici textuale, are un categoric impact generalizator.

Construcția, rotativă, în volute din ce în ce mai mari, cu focalizarea obsesivă a aceluiași nucleu tematic – *pierderea iden-*

tității sub presiunea decalajului fond-formă –, ne dă imaginea acestei instituții *deformate*, cu oamenii ei, profesori, elevi și ceilalți. Vitale, dinamice, gălăgioase, aceste personaje, numite, antifrastic, *dascăli*, sunt, formal, legate de școală, se situează, aparent, în alcătuirea ei, dar, esențialmente, sunt plecate din ea, aparțin altei lumi.

Dascălii, dascălii este un roman original, în fond și formă, un important roman de actualitate, despre care – avem convingerea – se va mai scrie, ori, măcar, ar trebui să se scrie.

Timișoara, 19 februarie 2013

Confluente Literare, 19 februarie 2013;

Agero, 25 februarie 2013;

Armonii culturale, 26 februarie 2013;

Banat, 1, 2013.

Alexandru Ruja: *Lecturi – Cărți – Zile*

Reprezentant important al criticii și istoriei literare actuale, autor al mai multor lucrări de referință, prezență foarte activă în spațiul publicațiilor de cultură și al editurilor, Alexandru Ruja și-a început cariera în revista „Orizont”, cu articole vizând, mai cu seamă, lucrări beletristice apărute la Timișoara. Curând, el își extinde atenția asupra întregului areal literar contemporan, astfel că debutul său editorial își justifică pe deplin titlul: *Valori lirice actuale*, 1979. Continuă, în aceeași manieră, afirmând și decantând idei precum legătura dintre centru și periferie, raportul între tradiție și modernitate, între ansamblu și componente: *Parte din întreg*, I, 1994, II, 1999; *Aron Cotruș – Viața și Opera*, 1996; *Ipostaze critice*, 2001; *Literatura română. Poezia*, I, 2002; *Literatura prin vremi*, 2004; *Printre cărți*, 2006; *Printre cărți – Prin ani*, 2009 și, în fine, voluminosul *Dicționar al scriitorilor din Banat*, 2005, al cărui coordonator general a fost.

Disponibilitatea lui Alexandru Ruja spre varii metode de abordare textuală, tenacitatea în cercetare și atașamentul față de valorile culturii bănățene, ale creației literare în genere, reprezintă o foarte bună bază de pornire în realizarea acestei lucrări de anvergură – *Dicționar al scriitorilor din Banat* –, inventar cvasi-complet al autorilor români, germani, maghiari, sârbi și slovaci, trăitori pe meleagurile vestice ale țării.

Volumul recent, *Lecturi – Cărți – Zile*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2012, rămâne în zona preocupărilor consacrate ale lui Alexandru Ruja. Sumarul reține portrete ori sinteze (v. cap. *E. Lovinescu – ciclul junimist; Victor Iancu – estetician, critic, publicist; Aron Cotruș și relațiile culturale româno-poloneze; Eugen Dorcescu– Elegiile de la Bad Hofgastein; Expresionismul poetic (Ioan Alexandru); Recitindu-l pe Sorin Titel: gânduri răzlețe etc.*), abordări ale literaturii române din unghi diacronic (*O teză de doctorat din vechime – Valeriu Braniște*) și, în fine, incursiuni în dinamica actuală a creației artistice (v. capitolul *Labirint critic*).

Fiecare text, în parte, ca, de altfel, demersul lui Alexandru Ruja, în întregul său, încearcă să pună de acord critica de tip publicistic, așa-zisa critică de întâmpinare, cu fascinația, constantă și accentuată, pe care expozeul academic a exercitat-o, mereu, asupra exegetului.

Foarte implicat în viața literară, Alexandru Ruja a scris despre aproape toți poeții, prozatorii și eseștii care s-au manifestat, timp de aproximativ patru decenii, în spațiul bănățean (și nu numai). Cronicile sale, de obicei intervenții de mici dimensiuni, cu punctarea câtorva trăsături, considerate definitorii, și ilustrate cu citate bogate, sunt întâlnite frecvent în revistele de cultură ale acestor decenii. Ele vor contribui, fără îndoială, la conturarea tabloului viu al unei epoci.

În volumul din 2012, sunt incluși atât autori aflați la primele lor apariții editoriale (Ștefan Ehling), cât și cei consacrați (Ion Marin Almăjan, Ioan Petraș, Robert Șerban,

Aquilina Birăescu etc.). Criticul comentează atât poezie (Ioan Petraș, Robert Șerban, Adrian Botnaru, Iosif Băcilă), cât și proză (Dan Florița Seracin, Constanța Marcu), dar e atent și la discursul eseistic (Dumitru Vlăduț, Ioana Ureche).

Cea mai întinsă parte a lucrării pune în lumină înzestrarea de analist a lui Alexandru Ruja: în general, el apelează la comentariul de factură universitară, cu infiltrații din direcția istoriei culturale ori a literaturii comparate, cu documentație temeinică și studiul atent al izvoarelor și al tipologiilor estetice. Articole cuprinzătoare înlocuiesc simplele semnalări, practicate în aparițiile anterioare, stilul expozitiv este abandonat în favoarea investigării de adâncime, judecata de valoare ia locul intuiției critice (v. profilurile unor scriitori importanți, cum ar fi Sorin Titel, Ioan Alexandru, Eugen Dorcescu, Adrian Popescu, Titus Suciuc), precum și articolele întinse dedicate recuperării unor personalități rămase în umbră multă vreme: Aron Cotruș, Victor Iancu, Ștefan Baciuc, Alexandru Ciorănescu. De reținut și sintezele, ce focalizează actul artistic din unghiul diverselor interferențe, din perspectiva impactului cu istoria, din aceea a filiațiilor, a izvoarelor etc.: *Despre expresionism, altfel; Modernismul literar* etc.

Devotamentul față de opera literară și o mare curiozitate epistemică, consecvența în strădania de consemnare și de reactualizare a valorilor l-au făcut pe Alexandru Ruja să fie deschis spre mai multe căi de pătrundere în labirintul creației și să fructifice, cu bunăvoință față de text, rezultatele diverselor procedee de abordare. Formația sa, în primul rând cea de cronicar, dar și deprinderea cercetării îndelungate și migăloase

au găsit un suport temeinic în datele pe care le furnizează documentul și în deschiderea oferită de plasarea momentului în diacronie.

Preponderent îndatorate evaluării faptelor reperabile, scrierile lui Alexandru Ruja nu se cantonează, obedient, în rigorismul vreunei școli anume, ci recurg, după caz, la diverse maniere de acces spre semnificație și profil. Recunoaștem, astfel, ecouri din critica *tematică*, dar și din cea *stilistică* ori din *psihocritică*. Textul despre Sorin Titel (*Recitindu-l pe Sorin Titel: gânduri răzlețe*) începe, spre exemplu, printr-o succintă rememorare biografică, cu fugare și necesare trimiteri la atmosfera literară din anii debutului acestui „inovator al prozei românești”, atmosferă animată de apetența pentru împrospătarea mijloacelor și, mai ales, de curiozitatea față de curentele ce însușeau atunci spiritul european (puternicul „val” al Noului Roman Francez). Exegetul punctează principalele motive din cărțile scriitorului, de la *Dejunul pe iarbă*, 1968, până la *Melancolie*, roman neterminat, publicat postum, în 1988. Scurta caracterizare a acestui ultim text scris de Sorin Titel îi prilejuește (și îi impune) criticului comentarea construcției potrivit *poeticii romanului*. Se evocă, astfel, apropierea structurii românești de „cuceririle moderne ale prozei europene” („compoziția deschisă”, „o mare mobilitate a planurilor epice cu alternanțe temporale și subtile mișcări existențiale”).

Capacitatea de a sintetiza mai multe direcții ale analizei, modulându-le și făcându-le congruente cu natura obiectului, este una dintre calitățile pe care Alexandru Ruja le-a dobândit după un lung exercițiu al lecturii și al scrisului, trudind în

preajma cărților și a autorilor. Portretele sale sunt un exemplu de probitate științifică și de dragoste pentru actul cultural. L-aș reține, în special, pe cel închinat profesorului și savantului Victor Iancu. Sunt luate în discuție, descifrate în amănunt, pe lângă opera acestui „estetician, critic, publicist”, formația sa aproape enciclopedică, activitatea jurnalistică, cele mai importante dintre ideile exprimate în lucrări editate, ori la cursul universitar, susținut la Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara. Este scrutată atent teza de doctorat (cu prezentarea, în traducere românească, a Sumarului) etc.

Vocația „recuperării axiologice”, identificarea detaliului grăitor, semnificativ, în spectacolul, uneori contradictoriu, al tabloului sau proiectarea individualului pe ecranul cuprinzător al generalului i-au prilejuit lui Alexandru Ruja câteva caracterizări pregnante: „Dacă unii scriitori din exil s-au fixat într-o țară, Ștefan Baciuc a fost un exilat itinerant, ajungând până în îndepărtatul Honolulu. A cunoscut și a intervievat personaje excentrice și contradictorii ale istoriei ca Fidel Castro și Che Guevara. L-a redescoperit în Peru pe Grigore Cugler, creatorul lui Apunake, scriitorul de o originalitate aparte, aproape dispărut în lume...”, p. 200). Un destin oarecum asemănător – contactul cu lumea și gustul pentru universalitate la Aron Cotruș, atașat de presă la Legația Regală a României din Varșovia: „În Polonia, ca și în Italia și, mai târziu, în Spania, Aron Cotruș a trăit în mijlocul mișcării culturale moderne din veacul al douăzecilea, a cunoscut din interior aceste orientări” (p. 106).

Cartea ne oferă și câteva portrete, creionate în linii aproape clasice: „Victor Iancu a fost unul dintre esteticienii și

comparațiilor de seamă din România, cu drumul afirmării întrerupt și distorsionat de multele întâmplări nefaste ale istoriei” (p. 39); „Pentru Eugen Dorcescu experiența existențială se convertește mereu într-o poezie de adâncă meditație asupra condiției umane în ipostaza individuală de ființă trecătoare, dar și de permanentă raportare la forța divină. Convertirea poetului este una de substanță și mișcă după sine conduita poetică și existențială” (p.121).

Alcătuind cu vădita intenție de a uni mai toate formulele și direcțiile pe care, de-a lungul anilor, criticul și istoricul literar, eseistul și profesorul Alexandru Ruja le-a urmat, *Lecturi-Cărți-Zile* este sinteza limpede a numeroaselor abilități ale autorului. Dincolo, însă, de pasiunea și perseverența cărturarului, rămâne figura luminoasă a unui om, care și-a înțeles vocația și a avut încredere în rezultatele ei.

Timișoara, 14 aprilie 2013

*Confluente Literare, 14 aprilie 2013;
Banat, 2, 2013.*

Un roman ambițios

Ștefan Ehling (n. 1940) a debutat în 2008: romanul *Martha* (600 de pagini), amplu tablou al Banatului în veacul al XX-lea, și a continuat să publice, cu graba celui care parcă ar vrea să recupereze anii pierduți ai maturității și cu sentimentul că lumea asupra căreia s-a fixat de la început îi oferă un reductibil șir de subiecte și teme, ce așteaptă să fie scoase la suprafață (v. romanele *Profesor Hübner*, 2010, și *N-ai de gând, domnule, să lași garda jos?*, 2012).

Folosirea datelor autobiografice (ca și, în măsuri diferite, a celor exterioare eului) drept principală sursă de inspirație, poziționarea într-un discret dialog cu cititorul, dorința de a-l informa pe acesta și de a-l convinge sunt trăsături constante ale formulei estetice la care recurge autorul.

Recenta sa carte – *Nu-l blamați pe ambițios!* – nu se abate de la tiparul ales: Ștefan Ehling rămâne, încă mai decis, în același spațiu al evocării autobiografice. Ficțiunea este redusă la câteva convenții (rolul naratorului e preluat de un personaj fictiv – bătrânul dascăl Marchiș, care, ca să-și înece „amarul că nu mai era profesor activ”, a încropit „un soi de memorii“, „pe care avea de gând să le folosească la redactarea unui roman”). Această translație dinspre narator spre autor, care preia „dosarul de existențe” al unui erou inventat, este un simplu artificiu. Ea prilejuiește, sub pretextul unor adnotări de cititor, introducerea unor impresii despre tehnica povestirii ori despre

prefacerile radicale suferite de societatea românească în deceniile comunizării.

Nu-l blamați pe ambițios! este, mai întâi, un Bildungsroman. Proiectat pe ecranul istoriei, textul românesc își adaugă o importantă încărcătură socială, numeroase semnificații de ordin politic și ideologic. Pe parcursul celor 357 de pagini, se urmărește destinul unui tânăr, născut, în primul an al războiului, într-un sat din câmpia vestică, orfan (tatăl său a „căzut” în Munții Tatra). Părinții săvârșiseră ceea ce, atunci, era socotit o „mezalianță” (acesta este titlul primului capitol); „nu se cădea”, spuneau rudele: mama, nemțoaică, tatăl, român. Copilul crește cu nostalgia protecției paterne, într-o atmosferă tensionată de consecințele războiului, marcată de precaritate, din pricina multiplelor evenimente și schimbări, și în cvasi-absența mamei, care muncea din greu, cu ziua, pe la alții. În acest climat apăsător, dar care urma încă normal cursul obișnuit al cutumelor rurale, apare un *semnal*, un câine, nu se știe de unde și al cui, pe care cineva îl numise *Bolșevic*. Din perspectiva textului, așa zice că avem a face cu o inspirată *mise en abyme*: ea anunță natura răsturnărilor socio-politice ce aveau să se petreacă, imediat după terminarea războiului. Toate acele evenimente, cruciale pentru existența satului, a locuitorilor lui, a mentalităților: exproprierea moșiilor, colectivizarea, deportarea populației germane, apariția unor instituții noi, reforma învățământului etc., sunt consemnate (uneori sugerate) cu mare grijă și minuțiozitate, antrenând destine, schimbându-le radical. Dar faptele nu sunt povestite pur și simplu, ci fac parte dintr-un program estetic și existențial. Autorul vrea să pună în

evidență gradul de implicare a personajelor sale, faptul că omul stă sub forța tiranică a istoriei. Să se vadă, printre altele, episodul colonelului-moșier Păcuraru, aluzie la trecerea bunurilor, a pământului de la individ la stat: „Pusta” sa a fost încorporată fermei, care căpătă denumirea de Gospodărie Agricolă de Stat, iar săracii satului lucrau cu ziua pe această, nou-apărută, „moșie”. Dar se pot reține multe alte secvențe (unele întinse, altele mai scurte). Toate sunt evocate din perspectiva copilului. Naiv, dar atent și perspicace, acesta judecă și apreciază, prin prisma intuiției, interpretând, de cele mai multe ori, corect ascunzișurile realității, unele detalii ori măști ale acesteia. Iată un astfel de moment, reținut cu subtilă pricepere în desenarea amănuntului semnificativ: Învățătorul Domide, readus în memorie, de altfel, cu duioșie de povestitor, este surprins la prima sa intrare în clasa școlarilor începători, ce așteptau emoționați cu tăblița și condeiul pe bancă: „...îmbrăcat domnește, purta un costum gri, cămașă albă și cravată roșie, se ori în fața primei bănci, ridică brațul drept, făcu mâna pumn și strigă cu o voce frumoasă, robustă: ‘Trăiască Republica Populară Română’”. Nu mai puțin izbutite sunt fragmentele care relatează procesul stratificării sociale, după criteriile noii puteri. Bine realizate sunt și scenele dure și umilitoare ale extorcării pe care o exercitau activiștii asupra țăranilor declarați chiaburi, pentru a le smulge așa-zisele „cote”. Mărimea averii se oglindea nu doar în suprafața de pământ, ci și în calitatea obiectelor casnice (mobilă, așternuturi etc.), în pâinea albă ce o puneau pe masă, ori în îmbrăcămintea mai scumpă și mai aleasă pe care o scosese la vânzare, ca plată a datoriilor

către stat. Copilul privește, cu uimire la bogățiile deținute de consătenii lui, dar și cu compasiune. Îl impresionează, pe de o parte, mulțimea de lucruri, pe care „chiaburii” erau siliți să le etaleze, pe pături, în „Ulița Mare”, spre vânzare, pe de alta, fețele triste și palide, privirile umilite ale femeilor, obligate de collectorul primăriei (de obicei, activist adus de la oraș) să-și exhibe intimitatea.

Concomitent cu acțiunea scrierii, Ștefan Ehling își expune opiniile despre ceea ce consideră a fi opera literară, romanul, în speță. Substratul *metatextual* (adnotări, intervenții explicative, evidențierea unor filiații, comentarii diverse, acoperind o bogată paletă culturală și atribuite naratorului sau aparținând vocii auctoriale) este marcat cu litere cursive. El se constituie într-un ansamblu, paralel textului, ce aduce multiple informații, legate de producerea și structura discursului și, totodată, despre competențele cultural-literare ale autorului.

Aflăm, astfel, tâlcul titlului și ne sunt propuse direcții de interpretare. Se vorbește, de pildă, pe bună dreptate, despre balzacianismul necesar oricărei „proze cu pretenție de seriozitate”, precum și despre implicarea necondiționată în istorie a individului. Ambele afirmații pot fi raportate la scrisul lui Ștefan Ehling. Chiar dacă nu suntem de acord că Balzac se reflectă în orice lucrare de proză importantă, trebuie să admitem că romanul lui Ștefan Ehling e, în mare măsură, unul „clasic”, realist, balzacian. Cât privește raportarea la istorie, e limpede că biografia, gândirea, traseul existenței tânărului „ambițios” din cartea lui Ehling sunt legate și au fost dirijate de întâmplările secolului XX. El este reprezentativ pentru clima-

tul multi-etnic și multi-cultural al zonelor vestice, dar, parțial măcar, și pentru perioada postbelică a țării noastre, în ansamblu, perioadă complicată, generatoare de numeroase urmări dramatice.

Tipologiile, foarte numeroase, sunt diversificate, credibile, adesea memorabile prin vivacitatea și, uneori, căldura discretă a caracterizărilor (să se vadă, spre exemplu, portretul mamei, al Smarandei etc.). Ștefan Ehling deține arta diferențierii trăsăturilor fizice, cu scopul de a personaliza indivizii și reacțiile lor. Există portrete evanescente, șterse de vreme, dar și portrete alcătuite din linii tari, personaje aparținând unor secvențe dure de narațiune (cum ar fi moș Răvosie), pe care cititorul nu le uită. Pe toate le poartă și le macină iureșul vremii.

Una dintre trăsăturile cele mai pregnante ale acestui fragment de istorie (cuprinsă între primul an al celui de al doilea război și sfârșitul epocii Gh. Gheorghiu-Dej) este tocmai aglomerarea de evenimente, succesiunea rapidă a numeroaselor întorsături sociale. Această caracteristică, de ordin istoric, se reflectă în textul lui Ștefan Ehling. Expunerea are un ritm alert, părțile se succedă cu repeziciune, curgând una din cealaltă în flux continuu. Deși autorul zăbovește la amănunte, scenele nu trenează și dau impresia, pe care realitatea însăși o dădea, că omul e cuprins de un vârtej căruia nu-i poate rezista. Poate așa se explică raritatea, relativă, a introspecțiilor. Autorul ne lasă să ghicim, dincolo de eveniment, de poveste, lumea ascunsă a frământărilor sufletești, zbaterea individului, prins în chingile destinului.

Dar, poate, mai presus de toate aceste disocieri analitice, trebuie să reținem că noua carte a lui Ștefan Ehling – carte a unui autor „ambitios”, având în centru un personaj „ambitios” – ne oferă o lectură nu doar instructivă, ci și antrenantă, probând nu doar o vocație sigură, nu doar talent, ci și o conștiință artistică îndelung și laborios cultivată.

26 februarie 2014

*Confluente Literare, 1 martie 2014;
Banat, 5 – 6, 2014.*

Creație și analiză

După o consistentă monografie, dedicată prozatorului Paul Eugen Banciu (*Umbra scribului. Eseu asupra prozei lui Paul Eugen Banciu*, 2008), și după un număr de volume vizând literatura din Vestul României (*Provincie și valoare*, 1998; *Biblioteca de Vest*, 2005; *Fragmentarium*, 2008), criticul și istoricul literar Dorin Murariu continuă seria evaluărilor sintetice cu acest „eseu monografic” (cum el însuși îl califică), intitulat, simplu, *Pora*, și consacrat profilului, uman și estetic, al scriitorului omonim (Editura Eurostampa, Timișoara, 2013).

Mircea Pora (n. Topolovăț, Timiș, 1944) a debutat editorial în 1985, fiind prezent, potrivit tipicului vremii, într-o apariție colectivă (*Drumul cel mare*, Editura Facla, 1985), cu textul *Biblioteca Antiqua*. Avea 41 de ani, experiența unei prelungite perioade de studenție, la Cluj, exercițiul profesorului de istorie, în mai multe școli rurale, și un loc, cât de cât definit, în grupul unor tineri autori, ce clamau, printre altele, deschiderea literaturii spre orizonturile „noului roman” francez, ale „semioticii”, ori, în fine, alinierea la curentul, în plină devenire, al așa-numitei generații optzeciste.

Cum consemnează „dosarul de receptare”, alcătuit de Dorin Murariu, *Biblioteca Antiqua* stârnește încurajatoare aprecieri. De fapt, multe din consemnările critice de atunci își mențin actualitatea (pertinența) de-a lungul întregii cariere

literare a lui Mircea Pora. Radu Enescu, Radu Călin Cristea, Mircea Mihăieș, Ion Buduca, Ioan Groșan, Ion Arieșanu vorbesc despre „modernismul asimiliat” al scriiturii ori despre epicul „pur, lipsit de fabulație”. Remarcă jocul „excelent” al parodiei, sau abilitatea portretistică. Sunt trăsături recognoscibile și mai târziu, și reținute ca atare de autorul monografiei.

În anii ce au urmat debutului, portofoliul scriitorului s-a îmbogățit cu un număr important de titluri, începând cu *Indiile galante*, 1993, până la *Franța mea*, 2013. Ele formează un corpus cvasi-unitar, căruia Dorin Murariu îi aplică o analiză atentă, minuțioasă, nuanțată, desfășurată șerpuitor, cu antrenarea unor metodologii critice diverse, congruente însă.

„Eseul monografic” al lui Dorin Murariu are două părți distincte: prima, intitulată *Sedimentele anilor* (p. 5-61), selectând antecedentele biografice ale operei; cea de a doua, *Un puzzle în expansiune* (p. 63-150), propunând un echivalent analitico-hermeneutic al acesteia din urmă. La final – convenita secțiune de *Note și Bibliografia operei*.

O lucrare, așadar, încheată, structurată, după toate aparențele, potrivit normelor curente ale acestui tip de cercetare. În subtitlu, autorul adaugă, prudent, așa cum ziceam, precizarea „eseu monografic”, atrăgându-ne atenția că nu avem a face cu o întreprindere ce urmează rigid exigențele unui studiu academic și că, de multe ori, tentația prozei artistice, simpatia față de autorul investigat, poziția în care comentatorul se situează față de scriitura cercetată, anume aceea de empatie, de curiozitate binevoitoare, îl abat, cu voia și încân-

tarea sa, de la tiparul consacrat. Așa se face că monografia despre *Pora* (cum s-a întâmplat, de altfel, și în cazul celei despre Paul Eugen Banciu), respectând regulile demersului tradițional (documentare exigentă, trimiteri atente la surse, informație bogată), își ia libertatea de a implanta enunțul riguros analitic, constatativ, într-un discurs vivace, aerat, construit, deseori, cu elemente ale stilului artistic.

Care sunt formulele ce aduc în cartea de critică/istorie literară a lui Dorin Murariu asemenea ecouri?

Mai întâi, titlurile capitolelor, sintagme în care referențialitatea comunicării este voit ambiguizată de adaosuri metaforizante, capabile să extindă și să nuanțeze enunțul denotativ.

Prima secvență a volumului (*Sedimentele anilor*) fotografiază, cum s-a spus, momente importante din biografia scriitorului. Textul are o structură caleidoscopică. Crâmpie autobiografice, culese din textele lui Mircea Pora, informații furnizate de scrierile unor confrăți, comentarii ale naratorului-autor, însoțite de câteva file, în facsimil, din dosarul de securitate al prozatorului alcătuiesc lumea în care a trăit și a scris acesta: spațiul și timpul în care a început să-și publice lucrările; în care temperamentul său neliniștit, incapabil să accepte farsa diurnă, discrepanțele dintre realitate și aparențe, domnia tiparelor, ridicolul minciunii, i-a revelat funcția denunțătoare a ironiei, deliciul de a persifla; iar ochiul său, foarte devreme sensibil la alcătuirea strâmbă, uneori apăsătoare, opresivă, alteori doar rizibilă, a societății, l-a modelat ca scriitor. Toate acestea „s-au sedimentat”, remarcă autorul monografiei: momente

decisive din parcursul biografic, gruparea, alături de alți confrați, în jurul unor „programe” artistice (al unor atitudini) mai laxe, mai permissive față de înnoiri, dinamica căutării propriei poetici.

În paralel, discursul critic dezvăluie configurarea unui anume *program estetic*: încrederea în virtuțile prozei scurte (pe care Mircea Pora a practicat-o cu fidelitate). Proza scurtă, susține el, teoretizând, are capacitatea de a comunica direct, clar, cu lectorul, are o putere de convingere superioară romanului. Aceste opinii „îl repoziționează printre optzeciști, însă în gruparea *realiștilor*”, conchide Dorin Murariu.

A doua parte a volumului – *Un puzzle în expansiune* – are ca obiect analiza operei, în ansamblul ei, din perspectiva câtorva direcții și trăsături definitorii. Exegetul are în vedere șapte linii de orientare: *Sub semnul fragmentarismului; Spații & timpuri; Scriitura istoriilor personale; Lumea mărunță; Portretele istoriei burlești; România pe varză; Final de portret.*

Aici istoricul literar își temperează, oarecum, vocea, pentru a lăsa loc comentatorului, analistului, criticului literar. Dorin Murariu ia în obiectivul său opera de treizeci de ani a lui Mircea Pora, operă ce se formează, treptat, începând chiar cu debutul, prin adaosuri succesive de volume, extinzându-se și, mai ales, devenind tot mai densă, de la un text la altul. Un tot, alcătuit din segmente solidare, ca un *puzzle* în permanentă „expansiune”. Ceea ce declanșează și întreține închegarea acestui bloc prozastic este, arată comentatorul, *fragmentaris-*

mul de substanță al prozei lui Mircea Pora, trăsătură frapantă a scrisului său. Macro-textul ni se prezintă asemenea unei imense țesături, „proliferând sens cu fiecare bucațică juxtapusă, un surprinzător puzzle în expansiune, pe care prozatorul îl alimentează periodic cu câte o nouă carte în care, deloc întâmplător, vechi scene, întretăieri imagistice sau personaje pot reveni fără vreo reținere, marcând absoluta libertate asociativă a fragmentelor, principiu fisurând canoanele narative” (p. 66).

Modernitatea prozei lui Mircea Pora constă și în acest mecanism al edificărilor și demolărilor textuale succesive, care-i dau cititorului simțământul că este antrenat, el însuși, în generarea textului (a sensului), că nu e doar un receptor pasiv: „astfel, *deconstrucția* (subl. n., O. B.) este folosită, paradoxal, pentru a ordona, a limpezi și a șlefui nenumăratele nuclee puternic semnificative, abordare cu importante urmări pentru instanțele implicate în acest proces. Putând începe lectura din orice ‘nod’ al țesăturii, cititorul dobândește un statut privilegiat și are senzația, printre altele, că el însuși potrivește pasul roțițelor textului. Evident, se amăgește” (*ibidem*).

Dar exegetul nu rămâne doar la constatarea acestei caracteristici. El adâncește analiza, remarcând, în continuare, consecințele, în plan artistic, ale respectivului sistem de structurare textuală, deopotrivă recuperator și combinatoriu. Extinzând demersul, Dorin Murariu observă, cu finețe, că, practicând respectiva tehnică, Pora ne duce cu gândul la formula proustiană a memoriei creatoare. Pe de altă parte, fragmentarismul îi lasă prozatorului o mare suprafață de mișcare, de alunecare

dintr-un mediu în altul, îi oferă posibilitatea de a schimba brusc registrele discursive, de la gravitate la persiflare, de a glisa, pe nesimțite și cât se poate de firesc, de la o specie literară la alta.

Dorin Murariu știe să găsească semnificații multiple și în felul cum Mircea Pora rezolvă raportul dintre „spațiu” și „timpuri”. Scoase din cadrul referențial, așa cum se întâmplă de multe ori, cele două coordonate (spațiu, timp), cele două entități, se încarcă și se reîncarcă semantic, de fiecare dată, relativizând cronotropul textului. Potrivit cu mișcarea „labirintului lăuntric”, înclinat spre hiperbolizări, spre deformări caricaturale, timpul și spațiul reverberează în același puzzle atotcuprinzător (cf. p. 79 și urm.).

Subcapitolul *Scritura istoriilor personale* îi prilejuiește lui Dorin Murariu întocmirea unui interesant tablou al jocului identității, unde se poate urmări amestecul neîntrerupt dintre autobiografic și fantastic, dintre tonul buf și cel sobru etc.

Observator al „lumii mărunte”, portretistul iscusit al unei bogate game de caractere, profesii, temperamente, năravuri sau apucături și, în fine, semnatarul prozelor care duc oglindirea necruțătoare a realității până la cele mai recente aspecte ale zilelor noastre (*Băi profesore...*, *Republica Melcu*), Mircea Pora găsește în istoricul și criticul literar Dorin Murariu nu doar un profesionist și un interpret atent, ci și un însoțitor de drum, un cititor fidel, maleabil, al mișcărilor textuale. Să remarcăm doar

titlul (altfel frapant pentru o lucrare de acest tip) al penultimului capitol – *România pe varză*.

Încă de la primele rânduri ale acestui volum, din clipa când – urmând îndemnul conținut în relatare – privirea cititorului îi surprinde pe cei doi, *scriitorul și comentatorul său*, stând, ca niște vechi prieteni, pe o bancă oarecare, și punând la cale realizarea, împreună, a unui proiect, înțelegem că monografia, pe care tocmai o plănuiau, va fi diferită de ceea ce cunoșteam despre alte întreprinderi similare. De fapt, subtitlul, pe care l-am tot pomenit, acoperă doar parțial ceea ce conține și reprezintă cartea. Foarte atașat de scrisul lui Mircea Pora, Dorin Murariu nu doar îi decodează opera, ci, în paralel, se scrutează, se decodează și se exprimă și pe sine. El nu se plasează în afara textului, ca să-l contemple imparțial, la rece, ci intră în text, i se predă, spre a fi mai intim informat, spre a fi el însuși autorul pe care-l iscodește cu nobil interes și curiozitate. Această îngemănare a celor două euri, această dialectică, lucidă, asumată, între creație și analiză, dau monografiei originalitate și farmec.

Timișoara, 15 martie 2014

*Confluente Literare, 15 martie 2014;
Banat, 1-2, 2014.*

Proza destinelor eșuate

Maria Pongrácz (Maria Pongrácz Popescu) este o bine-cunoscută prozatoare (autoare a mai multor volume, dintre care o parte traduse în limba română) și, deopotrivă, un publicist activ și talentat, interesat de viața curentă a urbei sale (Timișoara), dar și de activitatea unor personalități culturale (studii, ediții).

De curând, ea revine în atenția cititorilor și a criticii cu o carte de proze scurte, *Orașul pleșuv*, traducere din limba maghiară: Ildiko Gábos-Foarță; text coperta a IV-a: Șerban Foarță, Editura Cosmopolitan – Art, Timișoara, 2014. Narațiunile, grupate într-o succesiune semnificativă, concentrează principalele date artistice ale personalității sale creatoare, reconfirmându-i capacitatea de a configura, dincolo de granițele contingentului, lumea discretă, ascunsă ochiului, intuită doar, a vieții sufletești. Această perspectivă îi prilejuiește scriitoarei schițarea unor *portrete* diverse, ce creionează destine, psihologii, caractere, în relație cu o *realitate*, mereu aceeași, potrivnică, apăsătoare, închisă spre orice orizont posibil.

Coperta, imaginată de Dumitru Popescu, sugerează, cu exactitate, atmosfera degajată de texte (fiecare dintre acestea este povestea unui destin), cadrul deprimant în care se desfășoară epicul, dorința vagă a eroilor de a evada. Domină verdele închis și rece, asociat cu un pământiu tern, mohorât,

pe care câteva figuri geometrice, în verde pal, se proiectează oarecum stingher. Păsări negre zboară neliniștit pe cerul întunecat, mărginit, e drept, de o geană incertă de lumină.

Piese, 14 la număr, sunt, în general, scurte și foarte concentrate, cu fraze clare, de mici dimensiuni. De multe ori, discursul se rezumă la simple propoziții, ce se succedă, continuând, după punct, firul narațiunii:

„Blocurile împânzeau cartierul. Atât de îngrămădite, încât capătul străzilor depășea linia orizontului. Din ferestre, de pe balcoane, se putea vedea direct în camera vecinilor”;

Ori:

„Demonii roșii au pus rapid stăpânire pe întreaga locuință. Au pârjolit totul în cale.

Fumul tot mai gros îi ustura ochii, o sufoca.

Simțea cum flăcările o trag, o împing în foc. Nu-i îngăduie să apuce ziua de mâine”.

Această structură sintactică ar semnala intenția de sacadare, de sincopare, a fluxului, de rupere a relatării. Totuși, enunțul are un traseu curgător, o fluență ce se menține intactă pe întinderea întregului volum. Astfel, punctul pare să aibă, mai degrabă, rolul de a marca o scurtă pauză, umplută de *tăcere*, discursul, esențialmente discret, nesuportând surplusul de vorbe, zarva.

Pe de altă parte, am spune că fragmentarea blocului epic are și scopul de a focaliza (și explicita) poziția autoarei față de

propriul text. Maria Pongrácz nu se implică în nici un fel în povestirile sale. Ea rămâne un privitor distant și obiectiv, care contemplă, cu atenție și înțelegere, lumea din jur, extrăgând, din miezul ei, mici tablouri triste, ce vorbesc despre singurătate, așteptări zadarnice și înșelate, eșecuri, iluzii irosite. Trebuie observat, însă, că mutilarea psihică în confruntare cu întâmplările vieții nu-i răpește personajului dorința de a supraviețui, el încearcă, și reușește, să existe, chiar dacă, pare-se, în afara propriei ființe, într-un spațiu și într-un timp strănii, în ceea ce Eugen Dorcescu numea, într-un comentariu mai vechi, „post-biografie” .

Rezultatul acestui proces, interesant în plan artistic, e surprins de Maria Pongrácz cu multă știință a analizelor de adâncime. Textele sunt populate de inși ciudați, fantomatici, atinși de tare cronicizate, de regrete, de răni ce nu se mai vindecă. Ei trăiesc, concomitent, în două planuri existențiale: cel real, pe care nu-l pot asimila, și cel ireal, al fantasmelor și închipuirii, unde se refugiază.

Tânăra visătoare (*Moara de ceață*), văduva dominată de spaima (*Mielu' e la mijloc*), femeia trecută de tinerețe și urmărită de obsesii erotice (*Așternuturi zurlii*), individul care, pierzându-și slujba, își pierde, simultan, prietenii și stima de sine (*Umbre furișându-se*) ori cel care, odată om important, cu funcții, decade jalnic, în urma unei greșeli (*Domnul de speluncă*), inadapabilul (*Orașul pleșuv*) etc., toți acești vitregiți sfârșesc, de cele mai multe ori, tragic.

Drama personajelor, desfășurată, cum spuneam, pe două paliere, este susținută stilistic de alternarea manierei *epice* (care presupune acțiune, descriere, tipologii) cu cea *poetică* (adică: limbaj figurat, metaforă, simbol, alegorie).

Povestea nu-și diminuează dinamismul, iar elementele împrumutate din discursul poetic vin să susțină epicul și să contureze mai pregnant evadările în tărâmurile evanescente, imponderabile ale visării.

Dar nucleele de poezie intervin nu doar ca un remediu la prozaismul și duritatea faptului divers. Dimpotrivă, ele adâncesc tâlcul ascuns al istorisirii, propunând o deschidere, o alternativă și, în plus, conferind fabulei o discretă, dar tenace, aură de umanism.

Culegerea de nuvele pe care o lansează recent pe piața cărții Maria Pongrácz este, pe de o parte, dovada unui talent puternic, în efervescență, pe de alta, reconfirmarea ideii că formulele estetice au o mare capacitate de a glisa pe lângă trecerea timpului.

Povestea „clasică”, personajul bine configurat al prozei scurte tradiționale se încadrează, fără asperități, în factura modernă a scriiturii, în atmosfera nedefinită, ușor evazivă ce acoperă epicul, el însuși antrenând salturi în timp și punând în mișcare inși abia schițați, totul armonizându-se cu schimbarea rapidă a registrelor stilistice.

Nu ne rămâne decât să ne bucurăm de acest volum, atrăgător atât prin mesaj, cât și prin meritele sale de ordin compozițional și expresiv. Cartea ne invită să fim mai atenți la ceea ce se află, și dăinuie, în plan profund uman, dincolo de

aparențele unor alcătuirii sociale lipsite de repere moral-spirituale, și, totodată, ne îndeamnă să reflectăm, sub raport estetic, la preeminența valorii, care știe, și este în măsură, să pună de acord câștigurile tradiției cu oferta modernității inovatoare.

În încheiere, vom remarca meritele traducerii, care, prin exactitate și sensibilitate la nuanțe, face posibil accesul cititorului nu doar la mesajul strict literal, ci și la subtilitățile (nu puține) ale textului.

Timișoara, 10 mai 2014

*Confluente Literare, 10 mai 2014;
Banat, 3-4, 2014.*

*Orașul – referent și semn. Note la poezia
lui Eugen Bunaru*

Eugen Bunaru a debutat, în 1981, cu volumul de poezie *Alegerea surâsului* (Ed. Litera). Versurile sale de început, cum au observat imediat comentatorii, semnaleză un autor bine instalat în discursul nonconvențional și în „mitologia” modernă a cotidianului (V. Marineasa, 1981), un optzecist decis, ce-și asumă, conștient, alegerea.

De altfel, poetul își încercase condeiul, cu ani înainte, în confruntările Cenaclului studențesc „Pavel Dan” ori în paginile unor reviste la care colabora curent. Apropiat de grupul tinerilor ce practicau o anumită frondă literară, el își găsește, treptat, un loc propriu, un ton, o arie tematică, un „stil”, clarificate pe deplin în cărțile publicate de-a lungul următoarelor trei decenii : *Datorii nocturne*, Editura Litera, 1985; *Fragmente de tăcere*, Editura de Vest, 1991; *Ochiul postum*, Editura Marineasa, 1994; *Travestire în transparența unei zile*, Editura Marineasa, 1994; *Noblețea din aer*, Editura Marineasa, 1999 și, mai de curând, *Fragmente de tăcere*, Opera omnia, Tipo Moldova, 2011, antologie la care ne vom referi și din care vom cita în cele ce urmează.

Universul textelor lui Eugen Bunaru se menține, cu puține modificări, în perimetrul citadin. Tema centrală a poemelor este urbea, obiect constant al contemplației. Dar orașul, de altfel mediu frecventat asiduu de autorii discursului poetic

modern, nu este, pentru Eugen Bunaru, doar topos preferat, ci, mai cu seamă, nucleu generator de sens. Felul în care poetul se situează față de constituentele peisajului urban (*stradă, cartier, clădire, monument, piață, berărie, zid, pavaj, poartă* etc.) ne conduce spre esența trăirilor lirice, ridicând la suprafață trăsătura personală, definitorie, a meditației sale artistice.

Melancolia liniștită, egală cu sine, domină atmosfera, schițată, constant, în tonuri calme. Privirea poetului, de asemenea calmă, detașată, caută amănuntul discret, în care vremea a încremenit și din care „ochiul postum” poate recupera „raze și umbre, siluete și imagini”. În ceața aburoasă ce desparte faliile realității, conturul, urma, imaginea vagă stabilesc înțelesul unui cadru. De aceea multe secvențe au aparența unor *tablouri* șterse, sau a unor *schite* patinate (termenul *stampă* revine cu o certă frecvență), prinse în ceea ce poetul numește „lectura unei străzi”: „Azi voi relua lectura unei străzi/ bătrâne”, notează el, precizând că reveriile sale stradale au o țintă precisă. În centrul acestor „flash-uri” nu e chipul unei așezări moderne oarecare, extrasă timpului, ci fața trecută, îmbătrânită, atinsă de scurgerea timpului a cetății („Arcușul unei viori forțează la maximum/ firul amiezii/ și mă seduce brusc negrul scorojit/ al unei porți întredeschise/ văd iedera neverosimil de verde/ pe zidul mort și atârând – indiscutabil – în afara vremii...”).

Emoția, acumulată în lungi peregrinări, sau, dimpotrivă, tresărirea lirică, momentul de tulburare bruscă a eului, în contact cu tablouri fulgurante, sunt principalele prilejuri ce declanșează trăirea poetică. Descoperirea unui semn „rătăcit” al caducității, „o frunză în cădere lină”, o castană uitată pe un raft

ori „bătaia unui clopot – / reper posomorât al absenței” etc. stimulează, totodată, de cele mai multe ori, întrebări existențiale, legate de propria ființă, interogații privind locul pe care-l ocupă el însuși, eul rătăcitor, într-o anume istorie familială, relația sa cu mediul și, mai ales, cu acele inefabile ce ascund secretul unui spațiu dat, în fine, raportul său, ca artist, cu universul poeziei.

Această căutare, acest drum spre sine, prin intermediul a tot ceea ce-i caracterizează ambianța (*străzi, cartiere, porumbei, clădiri* etc., la care se adaugă *aerul*, element esențial, nobil, conotat cu înțelesuri din sfera spiritualității, și, apoi, *imaginile* vagi ale oamenilor), izbutesc să dea formă poetică unei lumi, puternic personalizate, lumea orașului în lirica lui Eugen Bunaru.

În acest oraș-lemnă, *strada*, martor tăcut, în diferitele ei întruchipări („Stradă tocită de cartier”; „străduțe arhaice și cochete”; „străduțe doznice”; „străzi fantomatice”; „străzi periferice”; „străzile...întunecoase pustii”; „străzi mărginașe”; „stradă duminicală”; „stradéle întortocheate”; „stradă blândă de cartier”; „lectura unei străzi bătrâne”; „străzi străine”; „strada amestecată cu gunoaie și soare”), strada, deci, are un rol de primă însemnătate. Este locul matricial, la care poetul revine mereu, pentru a-și găsi rădăcinile : „strada caldă, fierbinte/ ca un lapte de mamă”. Ea este, totodată, părtașul fidel al evenimentelor: „Tu cu toată tinerețea.../ în mers în ținută/ alergi.../ printre siluete cu fețele palide/ înaintând abstract către havuzul cu pești/ și mai departe/ spre tăcerea subțire ca o

ceață/ din fața catedralei unde s-a căzut/ ireal sub primele gloanțe”.

Ea, strada, este, în egală măsură, păstrătoarea urmelor istorice ale orașului, evocă apartenența lui „imperială”, pe care „ochiul postum” al poetului o caută, pentru a reînvia pe retină trecutul, deopotrivă incert, deopotrivă utopic : „Mă îndepărtez apoi aiurea pe stradele întortocheate/ pe sub ziduri grave și basoreliefuri habsburgice/ susținând în sine tăcerea/ Treptat-treptat picioarele mele adulmecă/ o memorie apostolică a pașilor a urmelor/ sau doar se îndepărtează într-o utopie a lor/ într-o utopie a mea...”.

„Lumina înghețată a trecutului” pâlپâie pretutindeni: peste zidurile caselor năpădite de iederă, peste mahalalele mucegăite ori peste curțile de-abia ghicite în spatele porților grele, peste broderia clădirilor de altădată („Pe ornamente sever-imperiale/ au adormit porumbeii orașului”). Memoria, asemenea unui „crepuscul/ în care s-au petrificat personaje/ și întâmplări”, cumulează toate aceste semne, imprimând burgului prestigiul trist al unui tablou de epocă („Flori de cais/ își trâmبیțează puritatea/ ușor dulceagă în vechiul aer/ de burg”).

Aceste segmente, încremenite în pasta enunțului, au, de cele mai multe ori, rolul important de a exprima, cu mijloace împrumutate din arta *vizuală*, înțelesurile inefabile, „memorabile”, ale frazei poetice („Ai vrea să găsești un cuvânt-două, ceva memorabil/ dintr-o încremenire de stampă”).

Discursul rămâne, în general, rezultatul unui foarte fin filtru vizual. Percepția senzorială, în ansamblu, e copleșită de ceea ce privirea, „ochiul complice”, înregistrează. Celelalte simțuri sunt dominate de veghea tiranică a vederii, a cărei acuratețe descoperă rapid amănuntul semnificativ: „Nu o dată noaptea surprins/ de caligrafia bizară a liniștii/ și a străzilor/ pe care s-ar zice că mă întorc/ cu nări dilatate/ asemeni unui Ulise anonim și ambiguu/ urmăresc ahtiat pe o peliculă/ ce se derulează în culisele unei priviri lăuntrice/ aventura magică a acestor pași/ traversând deopotrivă piața istorică a orașului/și tăcerea (ei) sepulcrală contopită cu stelele”.

Orașul lui Eugen Bunaru pendulează între imaginea lui reală, existentă ca atare, și imaginea ideală, plăsmuită de privirea „lăuntrică”. Amănunte exacte ne trimit spre un referent precis detectabil – *Piața Badea Cârțan, Turnul de apă, piațeta Primăriei Vechi, Prințul Turcesc, strada Salcâmbilor* etc. –, dar „aventura magică” a pașilor îl conduce pe eroul liric, „Ulise anonim și ambiguu”, dincolo de limitele concrete ale privești. Acolo găsește, pe de o parte, liniștea, lumina, aerul propice reveriilor, visării, răgazul potrivit predispozițiilor sale poetice, pe de alta, prestigiul, atenuat, al unor vremuri de sorginte nobilă : „Cândva în acest oraș imperial/ de provincie/ am visat că voi ajunge departe/ și că nu-mi voi da de-a berbeleacul/ niciodată copilăria adolescența/ tinerețea și viața”.

Neobositele peregrinări, în căutarea umbrelor, a imaginilor șterse de timp, iluzia că, undeva, într-un colț ascuns, mai

palpită un rest obscur dintr-o utopică realitate ideală, sunt estomplate de un discret registru autoironic, de un destul de sever autocontrol, ce înăbușă exaltarea ori afirmațiile definitive. Poetul apelează des la astfel de tehnici de schimbare a registrelor, prin care o afirmație e negată imediat de opusul său, enunțul e mutat în gama metatextuală, formulele considerate excesiv de sensibile sunt readuse la un ton neutru, prin intervenții auctoriale: „adie o lumină o liniște/ pe străduțe dintre cele mai vechi/ (bunăoară strada Salcânilor) ale orașului/ Copacii de pe borduri/ își împleticeau umbrele cu a mea/ cu a rarilor trecători – /ei bine, o stratagemă a luminii/ (mi-am zis cu puțină invidie)/ ce ține de tehnica clar-obscurului”.

Astfel trăiește orașul – Timișoara, transfigurată, desigur – în poezia lui Eugen Bunaru: la intersecția dintre emoție, imaginație și luciditate. La intersecția dintre contemplație nemijlocită și amintire. La intersecția dintre biografia citadină și autobiografie. O asemenea complexă recuperare, și configurare, a unui topos asigură textului personalitate și o stranie frumusețe tristă: „...Așa poate s-ar explica/ și emoția ce mă absoarbe/ când trec sub ferestre ogivale/ de la care cineva cândva/ cu sufletul noctambul ca al meu/ va fi privit afară în noapte/ presimțind intens apropierea zorilor”.

18 august 2014, Timișoara

*Confluente Literare, 29 august 2014;
Banat, 7-8, 2014.*

II.

PRO MEMORIA

„Am fost un copil cuminte și supus” – un interviu cu Olimpia Berca*

Te simți timișoreancă?

Da, mă simt timișoreancă și mă simt bine în Timișoara.

De ce?

Îmi place spiritul Timișoarei. Spiritul Timișoarei, nu știu cum l-aș putea defini, așa, în câteva cuvinte. Îmi place orașul, nu pot să spun decît banalități, pentru că e civilizată. Poate a fost ceva mai civilizată și mai curată cînd am venit eu aici. Dar, oricum, e un oraș unde te poți simți liber și unde te poți simți bine.

Și dac-ar fi să povestești cuiva, care n-a mai fost niciodată aici, despre Timișoara, ce i-ai povesti?

---

* Interviul a fost realizat, în februarie 2005, de Aurora Dumitrescu și transcris, în 28 martie, același an, de Noemi Dumitrescu. Înregistrarea se află în Arhiva de Istorie Orală a Fundației „A Treia Europă” (AIOFTE), Timișoara.

Ce i-aș povesti? Nu știu, depinde și de om. Poate nu toată lumea se simte bine în Timișoara. Eu am întâlnit oameni care spuneau că nu s-ar simți bine în Timișoara. E drept că, locuind mai mult timp în Timișoara, și-au retras afirmația de la început. Timișoara e un oraș în care lumea te lasă în pace, poți să trăiești cum vrei tu. Sunt oameni discreți, îmi place că sunt mai puțin curioși, par să fie mai puțin curioși decât oamenii din alte zone. Nu ți se bagă în suflet, nu te descos, deci te poți simți liber. Dacă nu vrei să vorbești și nu vrei să ai relații, poți să trăiești foarte bine singur, dacă vrei să ai relații, poți să trăiești foarte bine în grup.

Și dacă ai avea în vizită pe cineva, sau poate-ai și avut, din străinătate sau din țară, care n-a mai fost niciodată în Timișoara, pe unde l-ai plimba?

Am avut recent o experiență de genul acesta. Au fost niște rude de-ale noastre de la Pitești, care văzuseră Timișoara în trecere și acum au venit într-o după-masă, duminica, la noi și i-am plimbat prin centrul Timișoarei. Le-am povestit despre istoria orașului, le-am povestit despre evenimentele din Revoluție, le-am arătat clădirile care ni s-au părut mai importante, Catedrala, Teatrul...

Ce traseu ați avut?

Am mers de-aici, de la noi, de la Spitalul Județean, cu mașina, pînă în centru, unde-am parcat mașina și acolo am făcut o tură între Teatru și Catedrală. După aceea am vorbit cu soțul meu, cu Țuțu (*Eugen Dorcescu*), și am spus, ia uite,

Timișoara este într-adevăr chiar mai frumoasă decît ne-am imaginat.

Voi n-ați mai fost... ?

Ba, fusesem. Noi umblăm mult, noi umblăm foarte mult pe jos, umblăm, pot să spun, exclusiv pe jos. Facem multe plimbări, cunoaștem destul de bine orașul, am fost în toate zonele lui. Și eu, ca o timișoreancă mai veche...

Din ce an ești?

Din patruzeci, din 1940. Atuncea am venit cu părinții. Eram mică, am venit cu părinții mei de la Oradea.

Ți-am întrerupt ideea, spunei „ca o timișoreancă mai veche”...

Da, am locuit în mai multe locuri din oraș. De pildă, în copilărie, țin vag minte, am locuit pe strada Filipescu. Asta vine cam pe unde este acuma Studioul de Radio și de Televiziune.

Pestalozzi?

Nu știu dacă se mai numește tot Filipescu, cînd locuiam eu acolo, era strada Filipescu. Dacă nu mă-nșel, este perpendiculară pe Pestalozzi. Adică, venind dinspre Universitate, e chiar la intersecția cu Pestalozzi. Și acolo, în acel colț, este o vilă, în care am locuit prima dată cînd am venit în Timișoara, înainte de patruzeci, nu mai țin minte în ce an. Tatăl meu a lucrat la Întreprinderea forestieră română a lui Viorel Tilea, ei au fost veri primari, și a fost... era trimis să organizeze diferitele

sucursale ale întreprinderii. Și atuncea a avut și un popas de un an aici, noi eram foarte mici, aceasta a fost prima noastră staționare în Timișoara...

Cam în ce an? Câți ani aveți atunci?

Nu mai știu. Foarte mici, cred că am o fotografie de la patru ani, trei-patru ani.

Și după aceea?

După aceea ne-am întors la Cluj și pe urmă tata a fost mutat la Oradea, de unde am fost obligați să plecăm în 1940, lăsându-ne toate lucrurile, toată averea acolo.

De ce ați fost obligați?

Pentru că autoritățile de ocupație i-au obligat pe funcționari, pe militari... Mă rog, anumite categorii au fost obligate să părăsească nordul Ardealului, care, în patruzeci, după cum știți...

Oradea nu-i chiar așa în nord.

Nu-i în nord, dar a căzut în zona de ocupație. Și-atuncea am venit la Timișoara, ne-am stabilit aici, mama și cu noi am stat, vreo două luni, la Jimbolia, pînă cînd s-a aranjat aicea o locuință...

În ce an era, în patruzeci?

În patruzeci era, chiar în toamna lui patruzeci. Și am venit, am urmat aici școala primară, Liceul Carmen Sylva și, după o mică pauză, Facultatea de Filologie. Deci asta a fost parcursul, traseul meu.

Și de prima locuință în care v-ați instalat ce...

A doua ar fi, nu?

Da, că pe prima nu o mai ții minte.

O țin foarte bine minte. Era o locuință foarte mare, tatăl meu a fost un om bogat și mamei îi plăceau locuințele frumoase, mari, și se afla într-un loc foarte plăcut, vizavi, peste Bega, era parcul, actualul Parc al Copiilor, zona era pe vremea aceea complet neclădită, nu erau decît foarte puține case și făceam cu mama plimbări lungi de-a lungul râului sau în parc. Era și o grădină, o curte, unde mai era un băiețel, cu care ne jucam. Ne-am simțit, cred că ne-am simțit, foarte bine în acel loc.

Și băiețelul, ce-ți amintești despre el? Era român?

Da, băiețelul, l-am reîntîlnit, era dintr-o familie de basarabeni. Eu atunci nu puteam să-mi dau seama, deci nu știam lucrurile astea, cu Basarabia și-așa mai departe, dar sesizam că vorbesc altfel decît noi, aveau accentul specific. Era o familie foarte drăguță, domnul era inginer, băiatul cu care ne jucam a devenit și el inginer, l-am reîntîlnit după ani de zile. Iar mama băiatului era o femeie foarte cochetă și drăguță. Au rămas prieteni cu părinții mei, așa încît, după ce ne-am întors în patruzeci, au făcut parte din aceeași societate. În patruzeci, cînd am venit în Timișoara, am stat în centru, este blocul atunci clădit, atunci s-a terminat, era nou, unde înainte a fost O.J.T.-ul, acuma nu știu ce este, parcă sunt niște magazine...

Pe Republicii...

Pe Republicii, da. Și am stat la etajul al treilea, și acolo am avut o experiență care m-a marcat într-un fel, dar care n-are nimic de-a face cu specificul orașului. Casa, fiind cu mai multe etaje, avea lift și a fost un accident teribil, cineva a căzut în casa liftului, bineînțeles a murit, și de-atunci am așa un fel de spaimă de lift. Mi s-a întâmplat la Universitate, pe urmă, când am ajuns la Universitate, acolo lucram la etajul al VI-lea și urcam, trebuia să urcăm, cu liftul. Dar eu preferam să merg pe jos, pentru că mi-este groază de lift.

Dar liftul funcționa? Știi că de numai câțiva ani...

Liftul funcționa pe vremea când... Liftul a început să nu funcționeze cam prin 85. Însă pînă în 85 liftul funcționa. Era liftul mic pentru cadrele didactice și era liftul mare pentru studenți. Această repartizare era foarte strict respectată pe vremea când eram noi studenți. Acuma am văzut că nu se mai respectă.

Acuma e unul singur.

E unul singur și chiar te poți trezi îmbrîncit (*rîde*) în fața liftului.

Cum era locuința aceea de pe Republicii?

Locuința aceea de pe Republicii era, așa, o locuință spațioasă, camera noastră, a mea și-a surorii mele, era spre interior, spre curte. Celelalte camere erau spre stradă, spre strada Paris. Trebuie să spun, însă, că, înainte de a locui acolo,

am locuit, cîteva luni, în chirie, pînă s-a terminat locuința, pînă a fost finisată, în chirie pe strada Paris, la o familie de evrei. Și am o fotografie cu băiețelul care era cam de vîrsta noastră, cred că-l chema Hanzi, un băiețel foarte drăguț, ne înțelegeam foarte bine cu el. A fost un loc unde ne-am simțit foarte plăcut. Din acel loc țin minte terasa. Era o terasă care dădea spre grădină și care aparținea de camera pe care-o locuiam. Deci am stat acolo, pe strada Paris, cîteva luni, cred. Puțin, oricum, puțin am stat și ne-am mutat în acea locuință de pe Republicii, nu știu cum se numea bulevardul care merge spre Gară, de la Operă merge spre Gară. Ei, și a început o perioadă mai încordată, cu bombardamente, mama mea a fost un om foarte sensibil și a dorit să plecăm de-acolo, undeva, într-o locuință mai protejată. Acolo eram foarte expuși. Vizavi era sediul, nu știu cum se numește, sediul german, de la fereastra noastră, de la sufragerie, îi vedeam, vedeam birourile... Nu era consulatul german, ci un sediu militar, ceva de genul ăsta. Și sigur că era hotelul, care acuma se cheamă Cina, era centrul orașului, deci era mult mai expus la bombardamente, era Gara destul de aproape, Opera foarte aproape. În perioada aceea eram prin clasa a II-a, a III-a primară. Am frecventat o școală foarte aproape de Piața Unirii și din perioada aceea datează și primele mele experiențe ca să zic așa culturale. Părinții mei erau amatori de operă și ne duceau și pe noi destul de des la spectacole de operă. Cred că prima operă pe care am văzut-o a fost Madame Butterfly.

Cum arăta Piața Operei pe vremea aceea?

Piața Operei nu mai știu cum arăta...

De pe când erai copil, nu-ți mai amintești?

Nu mai țin minte. Țin minte lucruri legate, eu știu, foarte tare de... De pildă, sala Operei, o țin minte. Țin minte chiar primele impresii pe care le-am avut acolo, copleșitoare, foarte frumoase, mi s-a părut, așa, ca o poveste. Sau țin minte că, vizavi de noi, în colț, unde, la un moment dat, a fost Rotiseria, acum nu știu ce este, a fost un restaurant Rotiseria, pînă prin 90, înspre gară, spre hotel. Acolo era o bodegă. Eu țin minte bodegile din copilărie, bodegile de-aici din Timișoara, cele dinainte am fost prea mică să le pot ține minte. De ce, pentru că tatăl meu a fost un om gurmand. El, ei doi se duceau împreună la piață, avem o fotografie foarte drăguță, unde vin... vorbeau, au fost un cuplu care s-a înțeles foarte bine, vorbeau și țineau un coș plin cu ce-au cumpărat, zarzavaturi și ce-au cumpărat de la piață. Ei, înainte de cină, deci după-masa, cînd venea tata acasă, făcea un drum la această bodegă și de-acolo cumpăra o mulțime de bunătăți.

Cum ar fi... ?

Brînză Liptauer, care-i specifică pentru zona asta (*rîde*). Nu știu dacă cunoști ce... care este. Brînză Liptauer este o brînză frămîntată, o brînză de oaie nu foarte sărată, frămîntată cu un pic de unt și care este foarte bună. Știu că m-a surprins, cînd am regăsit această brînză Liptauer într-un roman al doamnei Indrieș, în care vorbea de minunata brînză din zona asta, a Timișoarei, în romanul ei, în *Saltul în gol*. Și mezeluri, vara erau roșii, castraveți, ardei scoși de la frigider, adică... nu era

frigider, era acel ghețar. Și noi am avut un ghețar. În Timișoara, dimineața, în fața celor mai multe case era un cub destul de mare de gheață pentru aceste ghețare, așa se numeau... frigiderul... Aveam un ghețar, unde puteam să ținem și înghețata. Aveam un fel de mașinărie de făcut înghețată și se făcea în casă înghețată foarte bună. Ultima înghețată de casă pe care am mâncat-o a fost când am împlinit optsprezece ani. Am avut invitați, erau kolegele mele de școală și am făcut, printre altele, înghețată. Înghețată de alune și de vanilie.

Și mașinăria mai există?

Mașinăria n-o mai avem. Mult timp părinții mei au păstrat această relictă. Acel ghețar, care semăna cu frigiderul de astăzi, numai că nu era electric, avea un loc unde se puneau cubul de gheață, adus zilnic, nu știu de unde, și care făcea frig în tot acel dulap, era ca un dulăpior.

Cum era circulația pe vremea aceea?

Circulația... Iată un lucru pe care nu-l țin minte, nu-l țin minte deloc. Doar tramvaiele. Cea mai veche amintire a mea în legătură cu tramvaiele, ceea ce dovedește că nu prea umblam cu tramvaiul, datează de la doisprezece ani, cred, 12-13 ani, când ni s-a permis să facem o plimbare cu tramvaiul 6. Adică era foarte distractiv, pentru că tramvaiul 6, după cum știi, avea, are, un traseu foarte lung și ocolește aproape toate cartierele, trece prin toate cartierele. Ei, noi locuim în Elisabetin, deci în cartierul în care locuim și-acuma, și am avut voie, tata ne-a permis, să mergem duminică, să facem un ocol cu tramvaiul 6.

Împreună cu cine?

Noi două, cu niște colege. Am o soră, care este mai mică decît mine și care-a fost sportivă destul de mare, maestră a sportului, campioană balcanică. Ei, să revin însă la locuință, nu?

Da, dar îți amintești ceva din drumul acela cu tramvaiul?

Nu, țin minte doar... Probabil doar emoția călătoriei, noi mergeam... peste tot eram însoțite și poate emoția unei plimbări, așa, fără părinți... Și poate, nu știu dacă nu este o amintire falsă, imaginea Pădurii Verzi, deși noi am fost acolo cu părinții, iarna. Am făcut, o dată, o plimbare cu sania prin pădure. Se puteau închiria sâniile cu cai și se făceau plimbări prin Pădurea Verde.

Și sâniile, de unde se închiriau?

De-acolo, din Pădurea Verde, nu știu, era un loc. Poate mai tîrziu, poate mai devreme, nu mai țin minte. Dar știu c-am făcut astfel de plimbări. Ei, sigur că, din tramvai, știi că, la un moment dat, tramvaiul prinde și zona Pădurii Verzi, am văzut Pădurea Verde și poate asta m-a emoționat un pic. Dar, în rest, nu, nu mai țin minte ceva special în legătură cu acea plimbare...

Din locuința aceea, care era foarte frumoasă, mai țin minte că acolo l-am auzit prima dată cîntînd pe Gică Petrescu. E foarte interesant (*rîde*), mie mi s-a părut întotdeauna Gică Petrescu foarte în vîrstă, din cauză că l-am auzit cîntînd cînd eu eram copil...

Unde în casă?

La radio. Țin minte și scena, deci a fost o impresie foarte puternică, de vreme ce o țin minte. Știu că era primăvară, erau ferestrele deschise și femeia care făcea curățenie tocmai lucra în sufragerie și eu am ascultat un... cânta un tango, presupun, și l-am ținut minte pe Gică Petrescu. Ei, de-acolo ne-am mutat...

Dar acolo ocupați un palier în întregime?

Aveam o locuință, se mergea cu liftul și era un bloc, care avea, așa, un coridor interior, deschis înspre o curte interioară și erau locuințele. În blocul respectiv locuiește acum familia Vreme, familia pictorului Vreme.

Dar despre vecini îți amintești?

Da, țin minte foarte bine. Era o familie care se numea Baloș, familia Baloș, și aveau un băiețel, care era cu vreo doi sau trei ani mai mic decât noi și era un băiețel foarte drăguț, cu ochi albaștri, imenși, și tata, care și-a dorit întotdeauna un băiat, l-a îndrăgit și venea, Sandi îl chema, venea foarte des la noi și de fiecare dată i se puneau tot fel de bunătăți dinainte și Sandi Baloș a devenit, la un moment dat, nu știu dacă n-a fost arhitectul-șef al orașului, sau, oricum, cred c-a făcut arhitectura, ori așa ceva, și a avut o... i s-a întâmplat ceva îngrozitor, a pierdut, într-o excursie pe Semenic, deodată, într-un accident, două fetițe, sau doi băieți. Acuma familia e stabilită în Germania. Și sper să-i întâlnesc, pentru că sunt chiar la Nürnberg, unde nădăjduiesc să mergem în curînd, într-o vizită la o prietenă.

Dar curtea aceea interioară bănuiesc că permitea mai multor locatari să...

Nu, curtea interioară o țin minte ca pe ceva foarte urât. Nu știu dacă acolo se putea face ceva. Nu era o grădină, era o curte de bloc. Blocul era, sigur, ceva mai frumos decât blocurile noastre actuale, dar curtea era foarte urâtă și nu-mi aduc aminte cu plăcere de ea. Eu am fost, la un moment dat, studentă la București și am stat în căminul Carpați și acolo era o astfel de curte interioară, unde, nu știu de ce, studenții, unii dintre ei, aveau plăcerea, care mie mi s-a părut absolut tembelă, să arunce sticle seara. Ei, cu astfel de curte semăna, sau așa o țin eu minte, curtea aceluia bloc unde-am stat. Proprietarul era un neamț, proprietarul blocului. Pe vremea aceea, dacă închirieai o locuință, trebuia să plătești un fel de arvună, deci tata s-a înțeles cu proprietarul, a plătit o garanție și în felul ăsta a obținut... deci nu oricine sau nu oricum obțineai o locuință. Era o locuință elegantă și bună.

Cîte încăperi avea?

Cred că patru și cred că avea și încălzire centrală, ceea ce era destul de neobișnuit în perioada respectivă.

Ai menționat, la un moment dat, o femeie care făcea curățenie...

Da, era o femeie care făcea curățenie, era o femeie care ne plimba, un fel de guvernantă, care era nemțoaică și care ne învăța nemțește și-al cărei nume l-am uitat acum, dar l-am ținut minte, și era și o bucătăreasă. Cred că femeia la curățenie

venea, nu stătea la noi. Dar bucătăreasa cred c-avea o cameră unde stătea.

Și venea și cea cu care voi vă plimbați?

Ea venea, nu mai țin minte cum. Presupun că acea guvernantă, sau fată, ne ducea și ne aducea de la școală, printre altele. Pentru că m-am gândit acum, când am stabilit întâlnirea asta a noastră, mă întrebam cine ne ducea și ne aducea de la școală, pentru că era totuși destul de mare distanța, în centru era totuși circulație, nici într-un caz nu puteam merge singure. Probabil că ea era cea care ne însoțea la școală...

Ai ceva amintiri despre... ?

Nu. Nu am nici fotografii. Fotografii am de la o altă fată, pe care-am avut-o la Oradea și pe care o chema Erji, era o secuiancă și aveam o fotografie cu ea.

Deci vouă, încă de la o vîrstă fragedă, părinții v-au asigurat pe cineva care să știe o limbă străină?

Pe această fată, pe care am avut-o aici, la Timișoara, da, au luat-o cu scopul să ne învețe nemțește, să ne familiarizăm cu limba germană. Erji era secuiancă, pentru că în Ardeal fetele din secuime veneau la oraș și stăteau cîțiva ani servitoare... Acuma sună foarte prost cuvîntul ăsta, c-a fost complet demonetizat, dar atuncea era ceva foarte firesc. Veneau, învățau foarte mult în aceste case, își strîngeau bani și, când se întorceau, își cumpărau pămînt, își făceau zestre și se măritau. Ei, Erji a fost o astfel de fată, care a stat mult la noi, cred, pentru că și-acuma mă simt legată de ea.

Deci grădiniță... ?

Nu știu dacă am fost la grădiniță. La grădiniță nu cred că am umblat, dar ne ducea la plimbare. La Oradea o aveam și pe bunica mea din partea mamei, a fost singura bunică pe care-am cunoscut-o, ceilalți bunici au murit toți foarte tineri. Tata a avut șase ani când și-a pierdut ambii părinți... Ei, din locuința asta, din acest bloc, ne-am mutat pe Brîncoveanu, într-o vilă. Era o vilă destul de mare și-acolo am avut o locuință poate mai mare decât cea din centru. Cu o grădină foarte mare și cu pomi, cu caiși în curte și grădină cu flori. Locuința o puteai identifica, pentru că era singura casă cu sirenă pe acoperiș, nu știu de ce.

Și mai e și acum sirena?

Da, mai este și-acuma sirena. O sirenă de semnal, care-a devenit firoasă, pentru că au început bombardamentele în Timișoara și-atuncea porneau toate sirenele, inclusiv sirena de pe casa noastră, și am fost obligați, presupun, am avut un fel de tranșeu în curte și trebuia să ne refugiem acolo. Timișoara a fost bombardată, n-aș vrea să greșesc, în orice caz, și de americani, dar cel mai tare a fost bombardată de nemți. Deci, după 23 August, atuncea a fost distrusă Gara și acel moment îl țin foarte bine minte, fiindcă tata era la treburile lui, nu era acasă și veneau... venea puhoi de oameni dinspre gară, înspăimântați, și eu eram disperată că nu venea tata. Acolo am stat pînă la sfîrșitul războiului, pe Brîncoveanu.

Era o locuință în care locuia doar familia ?

Era o locuință în care locuiam numai noi. Cred că, dacă nu s-ar fi... cum să spun, dacă evenimentele n-ar fi luat drumul pe care l-au luat, tata ar fi cumpărat acea casă, pentru că era o casă foarte bună și, de fapt, foarte frumoasă. Era cam exterioară atunci, nu exista acest cartier în care stăm acum noi, nu exista. Aicea era cîmp, erau niște lacuri, unde iarna mergeam la patinaj...

Acolo, lângă Brîncoveanu?

Și-aici, și-n zona asta, dacă nu mă înșel, dar, oricum, nu erau clădiri. Erau cîteva case mici și foarte... adică, așa, împrăștiate. Nu erau străzi sistematizate. Era, de fapt, la marginea Timișoarei... Dar și Brîncoveanu și chiar casa unde locuiam acolo erau destul de la margine. Pentru că atunci cînd au intrat trupele rusești în Timișoara noi le-am văzut. Au intrat dinspre Calea Șagului.

Care nu exista pe vremea aceea.

Nu exista. Aicea era pur și simplu cîmp.

Ai început să spui că, atunci cînd stăteți pe Republicii, ai mers la școală în Unirii. Cum era școala aceea?

Era o școală primară. Din școala aceea primară am și multe amintiri foarte frumoase. Am fost colegă, de pildă, cu... să spun un nume mai important, cu o pictoriță, cu... doamna Lidia Ciolac, printre altele. Am avut o învățătoare care se numea Popa, doamna Popa și care nu... Nu cred c-a fost o școală foarte bună. Sau împrejurările au făcut... Era război,

era... De ce spun asta? Pentru c-atunci cînd noi am intrat în clasa întâi de liceu, asta a fost înainte de reforma învățămîntului, s-a dat un examen, ca să fim admiși la Liceul Loga, și nota noastră de intrare, a mea și a surorii mele, a fost destul de mică. Și-atunci părinții mei s-au speriat și, mă rog, cred c-au luat niște măsuri, ceva meditari sau ceva de genul ăsta, dacă a fost atunci. Sau am avut un meditator, tot în perioada războiului, cînd eram deja la liceu, și Liceul Carmen Sylva a fost evacuat și a fost transformat în spital pentru răniți și școala s-a mutat în actuala clădire a primăriei și probabil că amintirea refuză să rețină ceva din perioada aceea, pentru că nu mai știu nimic. Doar că, la un moment dat, s-a întrerupt școala și atunci am mers... Era o doamnă profesoară, pe care-o cunoșteau părinții mei și care se numea Dora Nicoară, o țin minte foarte bine, și cu care învățam materiile pe care ar fi trebuit să le învățăm la școală. Nu pot să spun cît a ținut acest hiatus...

Dar cînd erați pe Brîncoveanu mergeați la aceeași școală din Unirii?

Da, și-atunci era, presupun că era, acea fată care ne însoțea, fiindcă era imposibil să fi mers altfel. M-am străduit să-mi aduc aminte cu ce mergeam. Distanță foarte mare, într-adevăr, nu țin minte cu ce mergeam, cu ce veneam și nici cine ne ducea la școală. Era distanță mare chiar și pînă la Carmen Sylva, actualul Liceu Pedagogic, pe Loga.

Dar era Colegiul Bănățean mai aproape...

Acolo era Notre-Dame... Era o școală de călugărițe și nu știu de ce tata nu a vrut să... mergem acolo. Deși noi, la

Oradea... Din Oradea am venit toamna, toamna târziu. Și, înainte de refugiu, începusem să mergem la școală, la o școală din astea, confesională, cu călugărițe catolice franceze. Deci prima școală pe care-am urmat-o eu a fost în limba franceză. Vreo două luni, probabil... Așa că nu erau rețineri de genul ăsta, nu știu de ce nu... I s-a părut, poate, că era considerat un liceu foarte bun Carmen Sylva, atunci. Și a și fost un liceu foarte bun.

Ai spus, la un moment dat, că pe Brîncoveanu ar fi cumpărat casa?

Da, ar fi cumpărat casa, dar, din cauză că era așa de periferică, mama nu s-a mai simțit bine acolo și-atuncea... acest lucru s-a întâmplat la sfârșitul războiului, am avut mai multe peripeții, cu vizite, cu patrulă rusești...

Îți amintești ceva ... ?

Păi, (*rîde*), mi-aduc aminte, acum sigur că-i amuzant, dar atunci probabil că era destul de înspăimântător. Familia mea se înmulțise. Era bunica mea, care, la refugiu, a rămas în Oradea și, pe urmă, s-a dus la Cluj, întrucât mama mea a fost clujeancă, ei au locuit în Cluj, bunicul avea o casă în Cluj și încă copiii în Cluj. Dar ea, bunica, în 42, a venit la Timișoara. Cum a venit la Timișoara? A venit cu fratele mamei și cu băiețelul aceluia frate, care era mititel, au venit clandestin, pe Valea Drăganului, de la Cluj. Familia mea este, din partea mamei, destul de pestriță. Bunicul meu, care a murit tânăr, când mama avea 16 ani, era român, Buciuman, maghiarizat, n-a știut românește, a

fost funcționar de bancă, iar bunica nu știa deloc românește. Când părinții mei s-au cunoscut, mama nu știa deloc românește. A învățat de la tata. Primele ei cuvinte românești au fost *Tatăl Nostru*, așa ne spunea. Deci, a învățat românește spunând *Tatăl Nostru*.

Autoritățile nu ne-au lăsat să aducem nimic, decât două geamantane. Și am lăsat absolut totul, inclusiv mașina pe care-o avea tata și pe care bineînțeles nici n-am mai recuperat-o niciodată.

Ce mașină era?

Cred că era un Ford Baby. Și bunica, în 42, a venit, cum spuneam, cu fratele mamei încoace și cu băiețelul lui, el rămăsese văduv. Bunica a venit, ca să stea cu mama, fiindcă mama a fost cea mai mică dintre copiii ei și fratele mamei a venit încoace, pentru că, avînd nume românesc, Buciuman, nu a mai putut să se angajeze în Cluj. Și-a trebuit să se refugieze la Timișoara și-a rămas la Timișoara. Atuncea l-a ajutat tata mult și, în sfîrșit, și-a făcut și el un rost aici. Și fiul lui este actualmente tot aici în Timișoara. Nu s-au mai întors la Cluj. Ei, deci, pe Brîncoveanu, locuiam cu bunica, erau foarte des la noi fratele mamei, cu băiețelul lui, și mai era o familie, care erau prieteni foarte buni cu părinții mei, familia Munteanu. Domnul Munteanu, cum îi ziceam noi baciul Mitruț, era Dumitru Munteanu, originar din Dognecea, inginer silvic, iar soția lui, Alma, o chema Alma, a fost o femeie absolut minunată. A fost și foarte frumoasă și o femeie foarte cultă. Vorbea

franțuzește perfect, citea franțuzește, citea romane întregi în limba franceză. Între noi a fost o legătură destul de strânsă. Eu am iubit-o foarte mult și cred că și ea, probabil și ea m-a iubit. Ea a avut două, ei, familia aceasta a avut două fete, care erau cam de vârsta noastră. Și veneau și ei și stăteau ba la noi, ba la ei. De ce? Pentru că le era frică seara. Ei locuiau, aveau o casă, era casa lor, o vilă, în Piața Axente Sever, așa se numea, și-acuma cred că tot așa se numește, unde este Observatorul Astronomic și unde atuncea era câmp. Nu era nimic. Deci și ei locuiau, totuși, destul de la margine și erau niște locuințe foarte expuse. Noi, într-o seară, stînd la cină, țîn minte și ce era la cină, poate printre altele ...

În 42?

Nu, trecuse de 42, asta era în 45, cred. Deci la sfîrșitul războiului. Era deja ocupația rusească, rușii se instalaseră la Timișoara... Și, într-o seară, era poarta închisă, firește, la grădină, dar prin... Aveam o intrare în față, deci o intrare unde se suna, și o intrare prin spate, prin care se putea pătrunde mai ușor. Pe acea intrare ne-am trezit la cină, stăteam la cină, nu mai știu tot ce era, dar știu că, în orice caz, era ceai. Ceai și (*rîde*) marmeladă de măceșe. Ne-am trezit cu o astfel de patrule rusească... Acuma, cum spuneam, mi se pare întîmplarea hazlie. Era un cazac imens și foarte roșu, pentru că era îngrozitor de beat, și încă doi ofițeri sau soldați, nu știu ce erau. Firește, cu puști, cu nu știu ce... Și-atuncea ei, rușii, n-aveau faimă prea bună în ce privește purtarea lor cu doamnele, și

mamele noastre s-au refugiat în baie, s-au închis în baie, și cu noi, și bărbații au rămas la masă, să stea de vorbă cu patrula rusească. Sigur că nu știau cu ce să-i încînte și probabil acel prieten al tatei, acel baci Mitruț, din cauza nervozității, le tot arăta ceasul, le tot spunea, uite, ceasul. Sau se lăuda cu ceasul lui și firește că, la plecare (*rîde*), au plecat și cu ceasul lui nenea Mitruț. Și după-acest episod mama s-a speriat așa de tare, încît n-am mai vrut să stăm acolo și, în fine, după cîteva etape mai neplăcute, cu mobila ținută prin nu știu ce magazie, cu stat pe la fratele mamei, ne-am mutat într-o locuință, pe care cred că o și știi, casa o știi, de pe strada Cluj. Era locuința unor... Era o vilă, în proprietatea unor prieteni, familia Ciugudeanu. Familia Ciugudeanu era originară din Jimbolia. Ei aveau parterul și noi am avut etajul întîi. Ei, și-acolo... Locuința era foarte frumoasă, de ce: pentru că s-a făcut cu materialul care a rezultat de la dărîmarea castelului Ceconicz. Erau tot felul de... Parchetul era altfel decît... , nu era un parchet obișnuit, erau așa, niște carouri... Tot felul de alte.. lucruri care... . Ușile...

Castelul cînd a fost demolat?

Nu știi cînd fusese dărîmat. El l-a cumpărat, acest domn Ciugudeanu, care fusese prefect, sau așa ceva, în orice caz a fost sus, în administrația de la Jimbolia, Jimbolia a fost o localitate bogată, am amintiri foarte plăcute de-acolo, din Jimbolia... Era un om care și-a putut permite să cumpere. Ei, și în casa aceea, de pe strada Cluj, am stat pînă am terminat liceul. Pe urmă ne-am mutat pe Victor Babeș, părinții mei, de fapt, s-au mutat pe Victor Babeș...

Tot cu chirie?

Tot cu chirie, da. Nu se mai putea cumpăra o locuință. Și-au cumpărat, săracii de ei, și-au cumpărat, la sfârșitul vieții, o garsonieră în Circumvalațiunii. O garsonieră, de altfel, destul de drăguță și spațioasă.

Și pe Victor Babeș?

Ei, pe Victor Babeș n-a fost o... Știi că după război a fost sistemul ăsta că locuințele mari au fost rechiziționate, au fost împărțite... De pildă, pe strada Cluj, nu știu de ce, mă tot întreb de ce, la un moment dat, în una din camere locuia familia Pop, care era fosta mea profesoară de română. Eu nu știu de ce familia Pop a rămas fără locuință și-a trebuit să stea la noi în casă. Înainte, stătuseră doi ofițeri ruși. Adică erau, au fost repartizați...

Împreună cu familia de la parter?

La parter stătea familia Ciugudeanu, care aveau și ei pe cineva...

Câte încăperi avea apartamentul?

Patru, pot să spun chiar cinci... Deci erau două camere mai mici, erau trei camere mari, una chiar foarte mare, sufrageria avea o terasă mare ... Și erau două încăperi mai mici și o bucătărie mare, baie... Nu era, însă, o locuință practică, pentru că se încălzea cu lemne. Locuința, fiind mare, înghițea enorm de multe lemne și, la un moment dat, cum au început lipsurile și tata era... Tata a fost naționalizat în '52 și, pînă atunci, a fost un calvar, fiindcă el n-a cedat, ar fi trebuit să renunțe...

În ce sens naționalizat?

În sensul că el a avut o mică întreprindere de... un mic atelier, o fabrică de jucării.

Spuneai că lucra la...

Da, ce s-a întâmplat: acest Viorel Tilea, văr primar cu tata, care a fost ministrul României la Londra, a pledat pentru intrarea noastră în război de partea Angliei. În 41 a fost depozat de toată averea, i s-a retras cetățenia română, pentru că el a făcut tot felul de demersuri ca România să intre în război de partea Angliei, deci nu de partea Germaniei. Și-atuncea a căzut în dizgrație și tata s-a trezit fără serviciu. Și-atuncea și-a făcut propria lui... Și-a cumpărat, mă rog, acest atelier sau fabrică. Eu, după ce a început toată povestea asta cu originea socială și-așa mai departe, când, la fiecare început de an... Acuma nu se mai... Mai târziu s-a renunțat la practica asta. Eu la fiecare început de an, la liceu și la facultate, eram terorizată de gândul că trebuie să-mi completez un fel de hîrtie la cadre. Și niciodată nu știam ce-ar fi mai bine să scriu în dreptul meseriei tatălui. Ar fi trebuit să scriu funcționar. Dar probabil că un anumit, un mic orgoliu, așa, din mine, nu mă lăsa să scriu funcționar și atunci scriam, găseam tot felul de sinonime pentru, eu știu, industriaș, proprietar, și așa mai departe. Pînă prin șaizeci și ceva... Eu am avut probleme și la intrarea în facultate, adică... Am terminat liceul în 52 și-atunci am fost, m-am dus la Cluj, ca să merg la Facultatea de Filologie, și-am fost respinsă la acte, deci nici n-am putut să dau admiterea, pur și simplu.

În Timișoara nu era?

În Timișoara nu era, s-a înființat în '57, parcă, și la prima... primul examen, am dat examen, atunci n-am intrat, făcusem întreruperea aia și nu mai eram pregătită. Trebuia să iau notă foarte mare. Adică foarte mare. Trebuia să iau o notă de la un anumit punct în sus, pentru că și-atunci era cu dosare. Deci jumătate din locuri erau pentru cei cu dosar bun și jumătate pentru cei cu dosar... Mă rog, intrau categoriile astea de intelectuali, funcționari și, bineînțeles, la mine era mai... cu tata. Și-atuncea, în primul an n-am intrat, dar am intrat în anul al doilea și am reușit să fac, să termin facultatea. Deci cam asta a fost...

Și facultatea, în timpul acela, cum era?

Cînd am intrat eu?

Da, de fapt nu mi-ai povestit nici despre liceu cum era.

La Carmen Sylva a fost... Am amintiri foarte frumoase din liceu. Am fost un copil cuminte și supus.

Era un sistem autoritar?

Era destul de autoritar.

Adică?

Erau profesori de modă veche. O țin minte, de pildă, pe profesoara mea de istorie, doamna Roxin, la română am avut o profesoară foarte bună, nu știu ce s-a întîmplat cu... doamna Foleanu se numea, și apoi, doamna Ionescu, o femeie foarte

drăguță, care ne-a fost și dirigintă, un timp. Pe urmă, dirigintă a fost profesoara de franceză, doamna Pea se numea, care a fost mai... așa, și ca profesor și ca om, mai... Mai șters, ca să zic așa.

Era exclusiv de fete școala?

Era exclusiv de fete, da. Aveam ca materie obligatorie limba rusă, a doua limbă a fost germana, pe care am învățat-o la liceu. Și nu era după sistemul ăsta umanist – real, era un liceu teoretic. Eu am prins chiar reforma învățământului, în 48, când am terminat patru clase de liceu, primele patru clase de liceu. Și-atuncea s-au desființat toate liceele teoretice din oraș, au rămas doar liceul Carmen Sylva și actualul liceu Loga pentru băieți. Și s-a desființat și Colegiul Bănățean, care nu știu ce-a devenit atunci. Bineînțeles că s-a desființat liceul acela confesional. Atunci au fost 50 de locuri pentru clasa a V-a, nu? Și cele 50 de locuri erau și ele împărțite în două. Adică, erau 25 de locuri pentru copiii care aveau... mă rog, proveniți din... fii de țărani, muncitori, deci din categoriile care erau favorizate, și erau 25 de locuri pentru cealaltă categorie...

Păi, destul de multe erau. Auzisem și variante când erau mai puține.

Da, dar să știi că a fost o asemenea concurență, încît, dacă n-aș fi avut media zece, n-aș fi intrat. Deci a fost o bătălie foarte mare. În sfîrșit, am intrat, noi eram în clasă, înainte de admitere, trei care ne numeam Șerban: era sora mea, Șerban Ana, eu și mai era Șerban Eleonora, o fostă colegă de-a noastră, care nu, n-a reușit să intre la liceu. Ei, clasa, în ciuda acestui

dezechilibru – era un dezechilibru, pentru că o parte din elevi erau foarte buni și o parte din elevi erau mai slabi. Firește că, pe măsură ce ne-am maturizat, în fiecare categorie au apărut unii mai buni, unii mai slabi, și așa mai departe. Unii au rămas pe drum. Însă a fost o clasă în care m-am simțit foarte bine și mă gândesc cu plăcere la foștii mei colegi. La un moment dat, am avut, adică de la început, de cum am intrat, am avut o profesoară de sport, doamna Bunda, care era și foarte inventivă și ambițioasă, soțul ei fusese militar, care se cheamă, tu nu mai știi, dar așa se cheamă, un militar deblocat, dat afară din... Și ea era, probabil prin contaminare, destul de milităroasă, dar a făcut cu noi niște lucruri foarte frumoase. Adică a făcut o echipă de baschet, a făcut o echipă de gimnastică, cu care-am ajuns în campionatul pe țară, cu echipa de baschet așijderea, și eu, deși nu am avut prea mult talent la sport, spre deosebire de sora mea, am fost în ambele echipe și-n felul ăsta am făcut o excursie frumoasă pe Valea Oltului, la Cozia, unde-a fost Campionatul Național de baschet.

Prin ce an era asta?

Păi, prin 50-51. În 52 am terminat liceul. Ei, și cu echipa de gimnastică, nu știu pe unde, pe la București, în orice caz am făcut câteva excursii frumoase cu aceste echipe. Altfel, se făcea serios, destul de serios se făcea carte, doar că la română... noi am făcut-o cu... Și Eminescu era cenzurat, deci nu era tot Eminescu, bineînțeles Blaga... La sfârșitul liceului, mama unei prietene, care era profesoară de română, m-a întrebat dacă am citit Arghezi. Eu nu citisem Arghezi, nici Arghezi nu se preda

Încă și atunci mi-a dat ea și am citit. În schimb, era foarte agreat Coșbuc. De ce, pentru că Coșbuc fusese numit de un cercetător, un exeget de-al lui, care-a scos o carte mare, voluminoasă, despre Coșbuc, Coșbuc, poetul țăranimii. Și Coșbuc e un poet agreabil. Se pedala foarte mult pe partea socială a operei lui, și atunci, fiindcă mie mi-a plăcut literatura, încă din liceu, am făcut un fel de serbare Coșbuc, unde, în fine, am avut rolul principal, adică eram comentator. A fost primul comentariu pe care l-am făcut eu (*rîde*). Eu comentam și colegile... de exemplu Rodica Rusovan – pe urmă a făcut Politehnica, era o fată excepțională – cînta, avea o voce foarte frumoasă și a cîntat „La oglindă”, alții au recitat, au fost și mici scenete și eu am comentat cu foarte mult patos, inspirîndu-mă copios din cartea pe care-o aveam la dispoziție, Opera lui Coșbuc. Se făceau foarte multe serbări... noi, la Carmen Sylva.

Se chema la fel?

Carmen Sylva se numea atunci, pînă în '52. A, nu, pardon, Liceul teoretic de fete. După căderea, după abdicarea Regelui Mihai... Țin minte cînd a venit tata acasă, seara, eram în dormitor, asta s-a întîmplat, era iarnă, era de Anul Nou, și stăteam toți acolo, în dormitor, pentru că nu erau lemne să se încălzească. Și, în dormitor, era un dormitor alb, s-a instalat o masă de sufragerie, unde se mîncea, și eram la masă. Ei, și încă și-atuncea ne-am putut permite s-avem o fată care ajuta și stăteam la masă și a venit tata și ne-a spus că a căzut... Trebuie să plece, a abdicat Regele Mihai. La noi în casă nu s-a discutat deloc politică și părinții mei cred c-au fost foarte înțelepți, au

luat lucrurile așa cum erau. Probabil se și temeau, aveam, era un stres în familie, pentru că un frate de-al tatei a fost condamnat politic și s-a sustras condamnării și a reușit să se ascundă foarte mult timp, inclusiv la Timișoara, aici, la noi, a fost, și a murit în 52, fără să fie prins. Ei, și aveam... eram și rude cu Tilea, care nu era prea bine văzut și-atuncea evitam orice fel de discuție, luam lucrurile așa cum erau. Eu n-am fost făcută utecistă și, deși atmosfera din clasă era destul de prietenoasă, totuși, la un moment dat, câțiva, câteva colegi ale mele începuseră să-și închipuie că vor face, și-au și făcut, de fapt, carieră politică. Și-atuncea au început niște lucruri din astea absolut deplasate, adică: nu stați în bancă cu ea...

Dar erai singură? Nu erai singura...

Nu eram singura... Bine, unii erau fii de intelectuali, deci în categoria, să zicem, a dosarelor...

Și tu erai fiică de exploatator...

Eu eram fiică de exploatator și nu fusesem făcută nici utecistă. Aveam un sentiment așa, ciudat. Probabil că asta ține de zodia mea, eu sunt în zodia Gemenilor. Încercam, reușeam să fac foarte bine abstracție de... N-am suferit. Deci, n-am suferit, fiindcă nu eram, de pildă, utecistă, dar nici nu mi se părea, cum să spun, că-i o mare mândrie că nu-s. Deci, pur și simplu, lucrul ăsta a trecut așa peste mine. Și atunci am stat în bancă cu Țuchi Krautzer, Țuchi Krautzer era fiica lui Krautzer, care fusese cel mai mare sau cel mai important industriaș de rulouri din Timișoara. A avut o fabrică de rulouri. Și era și ea, tot așa,

În situația de a nu fi utecistă, de a fi fiică de exploatare, și noi două stăteam în bancă, dar eram prietene cu toată lumea, adică...

În timpul liber vă întâlneți? Cam ce faceți?

Sigur că da. În timpul liber ce făceam: în primul rând, începuseră acele *jour-uri*, acele întâlniri între tineri... Noi așa le numeam atunci. Tata a fost un om foarte blând, dar a fost destul de sever. Și nu a fost foarte darnic în a ne lăsa pe la astfel de întruniri. O dată am fost invitate la o... la un Sfântul Nicolae, deci se sărbătorea tatăl unei prietene, profesorul Grivu, destul de cunoscut aici în Timișoara. Și profesorul Grivu, fiindcă toată petrecerea s-a întins, a dat telefon acasă la noi și l-a rugat pe tata să ne permită să venim, nu știu, cu o oră mai târziu și i-a spus că ne va însoți o rudă de-a lui, care este student. Și când am sosit acasă, devreme, cred că pe la opt, la nouă, părinții mei erau instalați în dormitor, în paturile lor, tata avea...

Dormeau separat?

Dormeau în paturi alăturate... Și tata avea figura unui om cărui i s-a întâmplat ceva catastrofal. Sora mea nu era (*rîde*) chiar așa de supusă ca mine, eu m-am speriat, nu-mi plăcea să fiu pedepsită și mă simțeam foarte nenorocită dacă cineva era supărat pe mine. Atuncea, mă rog, am primit un fel de pedeapsă, n-am mai avut voie câteva luni să ieșim la astfel de *jour-uri*, am fost admonestată foarte... De ce: pentru că nu am respectat ora pe care ne-a stabilit-o tata.

Ce se-ntîmpla la un jour din ăsta?

Cred că ceva normal. Adică, era muzică la modă în acea epocă, tangouri, cred. Eu nu am fost foarte mare amatoare de asemenea... Mă plictiseam. Asta n-o spun ca s-o fac pe grozava, dar, în primul rînd, eram foarte timidă și aveam convingerea că dansez foarte prost, că nu știu să dansez. Și-atunci, pentru mine orice invitație la dans era un supliciu, realmente mă și încurcam, nu eram capabilă să întretin o conversație, așa, spontană.

Te intimidau băieții?

Nu numai băieții. Mă intimida absolut tot. Și-atuncea încercam să mă retrag. Și la acest *jour*, pentru care am fost după aceea pedepsită, cred c-am stat după un cuptor sau după o sobă de teracotă, să nu mă vadă...

Bun, dar erai o adolescentă, vedeai și tu băieți, poate-ți plăcea de vreunul?

Da, dar n-am fost... (*rîde*). Nu știu. Păi sigur, probabil c-am avut și eu... Se dansa, era o masă, era bufet rece, prăjituri, erau destul de bogate aceste mese, deși era o perioadă de mizerie...

Cam ce se mîncea?

Nu mai știu ce se mîncea. Părinții mei, am încercat să-mi amintesc, aveau o viață socială destul de bogată, erau mulți prieteni care veneau, ei se duceau în vizită. Se făceau, în sufrageria asta mare, pe strada Cluj, se făceau mese întinse, la fel pe Brîncoveanu, unde-am avut sufragerie mare, am și avut o

sufragerie foarte frumoasă, cu mobilă din nuc... Era foarte arătoasă, tacîmuri de argint, porțelanuri scumpe. Părinții au fost niște burghezi mijlocii. Bunicul meu a fost preot, tatăl tatei.

Cum petreceau părinții?

Nu se bea, se bea foarte puțin. Eu, în toată copilăria și adolescența mea, nu am văzut un om băut. Deci nu s-a întâmplat nici un incident de genul ăsta.

Deci intra cumva în bunele maniere?

Da, nu știu. Poate că erau... Ei evitau să discute față de noi, să-și bîrfească, să zicem, prietenii sau cunoscuții. Nu știam dacă... S-ar putea ca, de pildă, săracul, Dumnezeu să-l ierte, baciul Mitruț să fi fost... să-i placă vinul, țin minte că ori avea ceva, o boală de piele, sau era... Avea întotdeauna nasul foarte roșu. Nu știu. Ei, venea familia Munteanu, ea era din Beiuș, fata protopopului, doamna, tanti Alma, era din Beiuș, și baciul Mitruț, cum spuneam, din Dognecea.

Ce făceau, jucau cărți?

Da, jucau cărți. Tata a jucat cărți, poker. Așa încît și eu am învățat să joc poker și mi-a plăcut chiar foarte mult, încă de pe la 13-14 ani. Cred că, dacă, eu știu, mă gîndesc că, dacă aș fi avut prilejul, poate c-aș fi fost cărțașă (*rîde*), nu știu. Mi-a plăcut jocul de cărți! Spre deosebire de Tuțu, care zice că nu înțelege absolut nimic. Doamnele jucau *rummy* și bărbații jucau *cărți*.

Separat?

Doamnele nu jucau cărți, numai bărbații jucau cărți, nu pe sume mari, dar se juca. De băut se bea șpriț, deci vin cu sifon, pe vremea aceea nu era obiceiul cu apa minerală. Mesele erau mese, la părinți, mai mergeam la familia Munteanu, la familia Ianculescu, el a fost procuror. Din familia Ianculescu provine Magda Ianculescu, pe care-am cunoscut-o în copilărie, s-au refugiat din Moldova, ea cu mama ei, și-am cunoscut-o când au venit aici, în Timișoara, în timpul războiului, sau după război. Imediat după război, cred, în perioada aceea a secetei, sau așa ceva. A fost o fată foarte frumoasă, mai mare decât mine era.

În școală erau uniforme?

Da, erau uniforme în școală, și număr. Mai am, 553 a fost numărul meu. Aveam număr, nu erau agreate fetele care, mă rog, prea plimbărețe sau... Pe umăr îl purtam, și pe palton, pînă în 52.

Uniforma cum era?

Stai că ți-o arăt. Poza de bacalaureat am făcut-o aicea pe... era o doamnă, un fotograf, pe Victor Babeș, acolo ne-am dus toate. Cu tabloul a fost o întreagă poveste, pentru că, nu știu de ce, atunci, în anul ăla, li s-a părut că-i un obicei burghez și ne-au interzis să facem tablou. Pe urmă s-a revenit asupra ideii și totuși ne-au dat voie să facem tablou, dar n-a mai fost voie să-l expunem. Că se expuneau pînă atunci tablourile în vitrină. Trebuia ținut așa, în liceu. Liceul era foarte curat, mare, frumos. Foarte frumos liceul, într-adevăr. Poate un pic cam rece.

Rece la propriu?

Rece și la propriu și la figurat, da. Poate că era un pic cam... Profesorii erau mai distanți decît am observat că... mult mai distanți decît acuma, decît ar putea să fie acuma, sau ce văd prin filme, americanisme de genul să ne tutuim sau așa ceva...

Se aplicau pedepse corporale?

Nu, la noi nu. Nici în școala primară. Pedepse corporale nu se aplicau. Nici nu era nevoie. Eu nu țin minte să se fi întîmplat vreun incident, să fie copii răi, care să nu stea în bancă, sau... Era foarte mare respect pentru școală și era și epoca, știi? Erau tot felul de constrîngeri. Singurul eveniment mai picant pe care-l țin minte din liceu a fost că una dintre colegele noastre, am auzit, nu știu dacă a fost adevărat, s-a încurcat chiar cu profesorul de rusă. Care era mai tînăr și... nu știu dacă e ceva real sau au fost numai niște... Sigur că erau colege despre care auzeam că sunt mai libertine.

Dar ce însemna libertin pe vremea aia?

Libertin însemna, să zicem, că aveau mai mulți cavaleri, erau curtate, își schimbau mai des... Cuvântul „prieten” nu exista pe vremea aceea, mie nici acuma nu-mi place deloc. Era cavalerul...

Și băieții cum își numeau iubita?

Nu știu, în orice caz, nu cred că... „Prietenă mea” nu exista. Prieten însemna altceva. Noi am avut un grup, eu eram prietenă cu... fiindcă a venit vorba de prieteni, eram prietenă

cu Mihaela Ghermănescu, fiica rectorului de la Politehnică, un om admirabil, mare amator de operă și de fotbal, era, de fapt, mentorul echipei de fotbal din Timișoara, Politehnica. Cu Nidia Fărcașu, a fost foarte inteligentă, mama ei a fost profesoară, acum-a-i în America, cu Iuliana Gherasim, care este medic, soția doctorului Drăgan, Muchi îi spuneau acasă, noi îi spuneam Ghe, veniți și ei de prin Transilvania, de pe undeva, era Țuchi Krautzer, mai retrasă decât... Adică, noi făceam și sport, noi și ieșeam împreună.

Unde ieșeați, în afară de jour-uri?

Păi, numai în case se mergea sau la spectacole cu părinții.

La cinematografe?

Și la cinematografe, cu părinții, foarte rar mergeam singuri, singure, neînsoțite, foarte rar. Nu se practica. Eram, în general, eram cam la același nivel, și intelectual, și gusturi comune aveam, eram foarte bune la învățătură, eram bune la sport și poate că eram ceva mai emancipate decât restul clasei. În sensul că eram mai îndrăznețe.

Da' unde erați îndrăznețe, că n-aveați voie să... ?

Păi, în discuții, în clasă, eram mai active la lecție... Au fost, sunt și câteva cupluri. Sunt câteva colege de-ale mele care s-au măritat cu foști colegi de liceu.

Erau în aceeași școală?

Era clasa paralelă de băieți, eram în clădiri separate. Și banchetul de sfârșit de liceu s-a făcut în comun. Erau două școli

diferite, dar probabil că ideea școlii mixte plutea în aer, pentru că a fost, așa, un fel de pre-școală mixtă.

La jour- uri veneau și băieții din clasa paralelă?

Da, veneau băieți... Nu mai țin minte exact, dar veneau și colegi. De vreme ce multe, destul de multe dintre colegile mele s-au măritat cu colegi de-ai lor. Probabil că prietenii, eu știu, poate c-au început chiar din liceu. Dar poate că au început pe urmă, la facultate, pentru că majoritatea au urmat facultatea, majoritatea au mers la Politehnică. Și-atunci s-au măritat cu colegi de-ai lor.

Dar spuneați că nu mergeați singure niciunde? Decît la jour- uri, cu colegile și la spectacole cu părinții... Dar plimbări, cum- părături... ?

Cumpărături nu făceam noi. Nu făceam cumpărături, nu făceam plimbări. Mergeam, știi unde mergeam? Pe terenul de sport. Aici, în Timișoara, viața sportivă, în perioada aceea, a fost foarte dezvoltată și-a fost foarte bine c-a fost așa. Pentru că pentru tineret a fost un loc, un fel de refugiu, l-a scos și din contactul ăsta cu politicul, l-a ferit poate și de, eu știu, de diferite devieri, care ar fi putut interveni. Era o viață pe arenele sportive foarte sănătoasă și foarte bogată. În perioada aceea s-au ridicat aicea, la Timișoara, cîtiva, mulți, campioni naționali. Noi, adică eu, în mod special, eram legată de arena de sport pentru c-o aveam pe sora mea care a început să facă sport... Ea n-a venit la liceu, ei nu i-a plăcut școala... Antrenamentele erau publice și ea participa la aceste antrenamente de atletism. Era o

mişcare de atletism importantă și puternică aici în Timișoara. Și, cum îți spun, s-au format câțiva, mulți! Printre care și Iolanda Balaș. Iolanda Balaș a fost colegă, era mai mare cu câțiva ani, cu soră-mea. Și Soter, Raica și încă alți mulți foști campioni și maestri ai sportului, și olimpici erau aici în Timișoara. Antrenamentele se țineau la Electrica, acolo lângă Pădurea Verde, acolo era o arenă sportivă foarte bine pusă la punct și tribune bune. Și mergeam cu tata, mergeam noi doi.

Cu ce mergeați?

Nu mai țin minte. Probabil cu tramvaiul. Stăteam pînă cînd se făceau antrenamentele. Era un antrenor care s-a numit Iovănescu și care-a fost, aș zice, chiar genial, A ridicat cîteva serii de sportivi. Și pe urmă participam la concursurile care se țineau aici în Timișoara. O altă activitate, tot sportivă, era patinajul, iarna. Era un patinoar acolo unde sunt acuma arenele de tenis, pe strada Trandafirilor, aproape de atelierile de pictură, în spatele lor.

În parc?

Lîngă Parcul Rozelor. Acolo mergeam toți tinerii. Sau toți tinerii, ca să zic așa, mai răsăriți.

Dar mergeați singuri...

La patinaj mergeam singuri...

Și cum era organizat? Se închiriau patine?

Nu, veneam cu patinele noastre. Nu știu dacă se închiriau patine, poate. Și, dacă nu greșesc, era și ceva muzică. Patinajul

Începuse foarte tare să fie la modă, pentru că erau niște filme cu o fostă campioană olimpică, foarte drăguță, suedeză, sau așa ceva, care se făcuse actriță și erau niște filme cu ea și atunci toată lumea voia să o imite, mai ales fetele mergeau la patinaj și încercau să facă figurile pe care le făcea ea. Am fost și eu la patinaj. De altfel, și mama mea a patinat la Cluj. Patinajul era, se vede, la modă aici în partea asta de Ardeal. Nu știu la București, nu știu în Regat cum era... Apoi, era o echipă de baschet, care era echipa liceului, dar aparținea și de Politehnica Timișoara. Și făceam antrenamente.

Baschet feminin?

Baschet feminin. Și era echipa asta, din care făceam și eu parte, cu contribuții destul de modeste, deși aveam ambiții mari, dar nu s-au realizat. Și am avut un antrenor, un bucureștean, Bebe Zugrăvescu s-a numit, un om foarte ciudat, care a ținut la noi foarte mult, la echipă. Era un om tânăr, dar se purta cu noi ca un fel de tată. Și eu, cel puțin, am acceptat acest comportament, că a mers pînă acolo, încît, la un moment dat, fiind la București, la Campionatul național de baschet, fiindcă am făcut o amigdalită din asta, așa, rapidă, mi-am pus un fular la gât și antrenorul, Bebe Zugrăvescu, a venit și mi-a spus: „Asta nu este pentru tine”. Și m-a pus să-mi scot acel fular, care i s-a părut frivol, probabil. Asta era, eu eram prin clasa a unsprezecea, a douăsprezecea, deci eram destul de mare... Ei, asta era activitatea sportivă.

Dar și citeai în vremea aceea?

Citeam foarte mult. Primele cărți le-am luat... Eu am citit la împlinire, tot ce era în casă. Părinții mei au avut o bibliotecă nu extraordinar de organizată, nu după nu știu ce criterii, pentru că tatăl meu a făcut dreptul, după aceea a lucrat în construcții, deci nu avea tangențe cu... era un om cu instrucție medie, cu cultură medie. Mama a făcut un liceu, a terminat... Deci, nu... Totuși, aveam foarte multe romane, mai ales romane englezești.

În engleză?

Nu, traduse în limba română și care... Eu am citit foarte mult în perioada aceea literatură englezească, mi-a plăcut la nebunie și-am și rămas, așa, un fan al literaturii englezești. Literatura franceză, literatura rusă, să zic, le-am cunoscut mai târziu. Literatura rusă am cunoscut-o mai târziu, mă rog, împrejurările m-au dus la Receaș, și-am stat acolo vreo câțiva ani, nu foarte mulți.

După facultate?

Nu, după liceu, între liceu și facultate, și-acolo era o bibliotecă cu foarte multe cărți de literatură rusă și sovietică și le-am citit pe toate.

Unde era biblioteca?

Biblioteca sătească, la club. Responsabilă de club, sau nu știu cum îi spunea, era o fată foarte drăguță, de care-mi amintesc cu plăcere, Hilda, bibliotecară era. De la ea luam.

Ai lucrat acolo, la Receaș?

N-am lucrat. La un moment dat, am și lucrat, însă, mă rog, am stat câțiva ani, doi, trei ani cred c-am stat.

Cu familia? Cu părinții?

Nu. După aceea ce mai făceam noi? Cărțile nu le procuram de la bibliotecă, ci le-aveam în casă, sau de la acea prietenă a mamei, care era într-adevăr o femeie foarte cultă și care citise foarte multă literatură. A fost și-o familie care a călătorit foarte mult, au fost în Europa. Ea era o mare admiratoare a literaturii franceze, acea tanti Alma.

Dar la librărie n-ai intrat niciodată?

Ba da, am intrat. Dar la librărie am intrat destul de târziu, sau nu țin minte.

Deci în timpul liceului librăria nu era un obiectiv...

Nu era un obiectiv.

Bani de buzunar primeați?

Nu prea. Primeam foarte puțini bani de la tata. Niciodată n-am simțit autoritatea tatei ca pe ceva apăsător. Tata a fost un om absolut minunat. Dar, totuși, avea niște principii. Avea principii mai severe. De pildă, nu ne dădea bani, deși avea. Nu prea ne făcea haine. Noi nu am fost obișnuite cu lux. Aveam hainele de care-aveam nevoie, dar nu ne-am... Întotdeauna el alegea hainele pentru noi, pînă târziu...

Și mama?

Și pentru mama tot el alegea. Dar eu n-aș vrea să-ți faci o idee greșită despre el. El n-a fost genul de bărbat... adică un tiran, un fel de tiran, care-și închipuia că numai el are gust sau... Realmente a fost un om de gust, fiindcă îi plăcea să se-mbrace. El se îmbrăca la cei mai buni croitori din oraș, își făcea haine la comandă...

Și pe voi tot acolo vă ducea?

Da. Și nouă ne cumpăra... Ne comanda haine la croitor, nu ne cumpăra haine de duzină. Însă nu ne cumpăra haine multe. Aveam o haină de liceu, uniforma, și aveam hăinuțele cu care mergeam la aceste... ieșeam la teatru sau la spectacole, sau în vizită. O!... Ceva foarte frumos care ne-a cumpărat el au fost niște fustițe plisate bleumarin, era culoarea care i-a plăcut lui foarte mult, și mie îmi place foarte mult bleumarinul, și aveam o bluză... Eu am avut o bluză de taft pepit roșu cu alb și sora mea o bluză cu galben și cu alb, și cu nu mai știu ce, din taft. Și bluzele aveau niște funțițe enorme, niște funte enorme în față, așa, și cu mâneci bufante. Deci erau niște bluze foarte decorative. Și noi eram obișnuite să fim îmbrăcate la fel. Sora mea n-a suportat să fim îmbrăcate diferit, pentru nimic în lume (*rîde*). Cred c-aceste bluze au fost primele obiecte diferite pe care le-am primit.

La fel și la culoare?

Erau același material, doar culoarea diferea. Ea a fost blondă, cu ochii șateni, eu am fost mai brunetă și atuncea mie mi se potriveau... a crezut tata, au mers împreună, mama cu

tata, să comande. Au comandat de la o casă de modă pentru copii, care era pe lângă Orizont, aproape de Orizont. Pe Mercy era, țin minte foarte bine, că probabil ne-au dus la probă...

Asta era în timpul liceului.

În timpul liceului, da. Apoi, prima pereche de pantofi cu tocuri am primit-o după bacalaureat. Am fost cu tata în oraș și mi-a cumpărat o pereche de sandale, care mie mi s-au părut foarte urâte, erau la modă atunci sandalele din pai. Și mi-a cumpărat o pereche de sandale (*rîde*) de pai... noi am terminat liceul vara, în iunie... cu toc. Deci asta a fost prima mea pereche de pantofi cu tocuri. În ce-o privește pe mama, a fost o femeie foarte răsfățată de tata, și el... Era casa de modă, doamna Traxel, nu știu dacă ai auzit. Doamna Traxel avea atelierul tot aproape de Orizont, pe strada aceea strîmtă, care merge spre Orizont dinspre blocul ăla unde sunt mașinile, pe dreapta, vizavi de Orizont, acolo, la etaj, era casa de modă Traxel, care făcea în fiecare sezon un fel de paradă a modei. Și atunci prezentau diferite modele, care constau în haine cu toate accesoriile. Și tata se ducea la aceste prezentări, împreună cu mama presupun, dar îi făcea și surprize... După un timp, mergea el și, împreună cu doamna Traxel, alegea: asta, asta, asta, și veneau lucrurile, ajustate, bineînțeles, pe măsura mamei. Mama a fost o femeie mai micuță și foarte subțire, și foarte frumoasă. Și veneau acasă aceste lucruri. Eu nu știu dacă mama n-a avut, așa, să zicem, porniri de independență, sau dacă n-ar fi dorit să-și facă ea singură... Dar niciodată n-am auzit vreo discuție. A acceptat.

Cum își petreceea ea timpul?

Ea își petreceea timpul... Ea citea mult și făcea gospodărie, dar nu prea multă, de gătit gătea bunica și aveam, nu, avea ajutor, și ieșeau. Ei ieșeau foarte mult. Mergeau împreună. Concediile le petreceam de obicei în locuri izolate. Eu cred că asta se întâmpla... Tata niciodată. N-a fost în viața lui în nici un concediu. Ei nu mergeau împreună în concediu sau în străinătate, nu. Mă gândesc că, de fapt, tata a fost destul de conservator. Ar fi putut să călătorească. Nu, nu i-a plăcut. El întotdeauna era foarte ocupat și rămânea acasă și mama cu noi... aranja el concedii. Ce concedii? Adică mergeam în nu știu ce sat de-aicea din Banat, unde avea el o pădure de exploatat, și atuncea locuiam în casa pădurarului și săraca mama se distra foarte bine cu noi (*ride*). Noi bineînțeles că ne distrăm. Într-un astfel de loc, lângă Caransebeș, am învățat să înotăm, de pildă. Sau mergeam la Jimbolia, unde aveam rude, cumnatul tatei era primar acolo, în Jimbolia, locuiau într-un castel... Era în clădirea primăriei locuința care i se cuvenea primarului, avea, nu știu, vreo douăsprezece camere uriașe și toată locuința era imensă și așezată într-un parc unde nu avea acces publicul. Deci oamenii nu aveau acces, era închis, și era universul nostru.

Asta înainte de comunism...

Înainte de... 23 August ne-a prins, eram tocmai la Jimbolia. Jimbolia era un loc foarte plăcut, avea o intelectualitate foarte sociabilă. Era atmosfera aia de mică burghezie bine crescută, care-și ținea defectele, și nu ieșeau la suprafață, și probabil că

erau foarte multe, ca oricînd... Dar nu... Se organiza, de pildă, aproape în fiecare seară, la unchiu-meu, era casa deschisă, și-atuncea veneau: doctorul Gheța cu soția lui, avocatul cutare, preoții, era și preotul catolic, și cel greco-catolic, noi am fost greco-catolici, și preotul ortodox, toată lumea asta. Și, mă rog, încă alții veneau și jucau cărți.

Dar voi, copiii?

Noi, copiii, ne jucam, nu știu. Alergam pe-acolo prin casă. Nimic special. Bineînțeles, la masă noi spuneam poezii, mai ales eu. Eu eram recitatoarea familiei. Poeziile trebuiau spuse cu un anumit protocol, așa, trebuia să te-apleci frumos, să faci o plecăciune, și înainte de a începe să se mănînce atuncea se spunea o poezie. Sora mea a fost mai rebelă, eu mă supuneam cu plăcere. Mie îmi plăcea să spun. Și la școală am spus poezii.

Ai zis la un moment dat că v-ați mutat de pe strada Cluj, unde?

Ei, de pe strada Cluj a început, așa, o degringoladă. A început o perioadă destul de tristă, așa... S-au mutat într-o locuință urîță și mică pe Wilhelm Mühle, nu știu cum îi spune acuma. Wilhelm Mühle asta a fost un primar al Timișoarei. Eu am cunoscut-o pe nepoata, strănepoata lui, care acuma trăiește în Germania și care a fost colegă de liceu cu mine, nu de clasă, în clasă paralelă, ori în clasă mai mare sau mai mică, ceva de genul asta. După aceea s-au mutat de pe Wilhelm Mühle, acum nu era o locuință urîță, era o locuință frumoasă, dar era o locuință din asta, împărțită adică. Știi cum se practica atuncea:

o locuință mare și normală era împărțită, baia era la unii și atunci ăia-și făceau o bucătărie improvizată și bucătăria... și așa mai departe. Și noi am avut partea cu baia și-aveam o bucătărie improvizată. Locuința în sine nu era urâtă.

Tatăl lucra?

Tata a lucrat în construcții. Tata, după ce a fost naționalizat, n-a fost capabil să lucreze la stat. Să se angajeze, să fie subaltern, a fost un om energetic, care nu s-a putut... Și-a făcut o echipă din asta de muncitori și a luat... a intrat în construcții. Era, îți dai seama, foarte întreprinzător, a și făcut câteva case aici în Timișoara.

Deși el era cu lemnul...

Cu echipa lui de constructori, o echipă de constructori nemți, a avut numai muncitori nemți, de la Săcălaz, și cu ei a făcut, de pildă, stadionul de la Reșița. Deci, imediat după ce l-au deposedat de ce avea, a rămas... Perioada aia, însă, înainte de naționalizare a fost iarăși... Deci locuiam pe strada Cluj și era foarte... era groaznic, pentru că tot timpul fiscal era pe capul nostru. Punea sechestru pe toate obiectele, pe toată casa, pe tot ce aveam... Atunci, sau după aceea, tata a cumpărat niște livezi cu pruni, recolta sau toată livada, pe la... pe lângă Lipova, și ceva pădure exploata acolo. Noi am fost acolo, câteva veri, într-o localitate care se cheamă Șiștarovăț, lângă Lipova, la zece kilometri, foarte frumos era acolo, și unde un văr de-al meu era medic. Fiul aceluia primar de la Jimbolia. Nu primar, notar era... primar... în orice caz era ceva. Și un om care era bogat și

el. Sora tatei murise de mult. El era văduv și-a avut trei copii, doi băieți și o fată. Și unul dintre băieți era acest medic. Am mers la el. Și tata, acolo... chiar atuncea a fost reforma monetară și nu știu... Ori a băgat banii în aceste livezi... înainte, sau nu știu cum s-a întâmplat. N-a fost un moment pe care să-l...

Deci nu vorbea cu copiii.

Nu. Absolut deloc. Chiar și cu mama era foarte discret. Deci nu îi spunea. Încerca s-o... a încercat tot timpul să o protejeze. Mama cred c-a fost un fel de scriitor ratat, sau... Cred că, dacă ar fi trăit mai târziu, ar fi ajuns ceva. De fapt, au fost... Fratele ei a avut înclinații artistice. A avut un unchi care a fost cântăreț de operă, deci au fost câteva înclinații...

Dar ea a scris?

Nu, nu, nu scria. Însă ținea corespondență cu prietenele și scria scrisori foarte frumoase. Eu pe mama n-am cunoscut-o foarte bine. A fost o femeie de o discreție extraordinară și care a avut, așa, un fel de... Tăria ei era în tăcere. Ea nu a reacționat niciodată. Foarte mult s-a deosebit temperamental și de tata și de noi două. Noi am fost mai deschise, mai directe. Eu n-am auzit-o ridicând tonul. Niciodată nu ne-a certat, niciodată nu ne-a bătut. Nici tata, de altfel.

Dar v-a iubit. Adică simțeați iubirea.

Cred că ne-a iubit, dar ea a fost un om care a iubit așa, în felul ei, foarte... Eu am simțit absența unei, eu știu, unei afecțiuni mai direct exprimate. În schimb, tata a fost foarte... în ciuda faptului că părea un om, sau era, realmente, un om

mai conservator, mai sever, el a fost foarte afectuos. Afectuos nu prin gesturi. Adică, cum să spun, eu nu țin minte să mă fi sărutat vreodată tata.

Nici mama?

Nici mama.

Niciodată?

Nu știu. Poate mama, când eram mici de tot. Dar, după ce-am crescut, nu.

Nici când plecați de acasă?

Ba da, ne sărutam, dar nu... așa. Nu cum am făcut eu cu copiii, care-au fost copiii mei și nepoții mei. Eu i-au ținut în brațe, i-am sărutat, i-am sufocat... Ei nu făceau asta.

Poate așa era obiceiul în timpul acela?

Poate. Nu știu. Nu făceau... Și nici nu spuneau: „Vai, cât te iubesc!”, sau ceva de genul ăsta. Dar ne-am iubit foarte mult. Tata chiar foarte mult m-a iubit. Era... poate, nu știu, poate fiindcă el a rămas de tânăr orfan, copil orfan, sau poate c-așa era atmosfera din familie. De pildă, fratele tatei, de care ți-am spus, cel care s-a ascuns. Tata a avut doi frați și opt surori. Unul din ei, la un moment dat, a apărut aici, era urmărit, a stat ascuns, n-avea acte și locuia în altă parte. A locuit un timp la noi și după-aceea, din prudență, s-a mutat, dar venea la noi și stătea, țin minte din locuința de pe strada Cluj, stătea pe fotoliu, cufundat într-o tăcere... Nu-mi dădeam seama ce... Stătea și-asculta.

Asculta ce vorbeau ceilalți?

Asculta ce vorbeau ceilalți, ne urmărea pe noi, el stătea liniștit în fotoliu. Adică eu îl țin minte așa, ca un... nu știi, fixat în fotoliu. Și, la un moment dat, s-a îmbolnăvit. În familia noastră, a fost bunica mea... în sfârșit, surorile tatei, toți, s-a moștenit o boală de rinichi, care a fost foarte gravă și mortală. Cei mai mulți n-au dus-o decât pînă pe la cincizeci de ani. Ei, el s-a îmbolnăvit de boala asta de rinichi, a fost internat în spital, și ei... mama era plecată, tata era la Reșița și eu eram elevă.

Mama de ce era plecată?

Era plecată la Cluj, la surorile ei. Sora mea era prin cantonamente. Și eu nu m-am gîndit să mă duc la el la spital. Adică eram ocupată cu școala, cu ce știi eu ce treburi, și a murit. Și-am aflat de la un prieten al părinților mei, a cărui nevastă era medic acolo la spital, c-a murit cu privirea spre ușă, și așteptîndu-mă. Și după-aceea am aflat că el m-a și iubit foarte mult. Dar eu lucrul ăsta, nu știi, nu l-am... Probabil că eu am fost vinovată, nu știi. Deci, cam asta era atmosfera din... foarte blîndă, foarte... Nu era cu țipete, deși tata era un om mai nervos, așa și eu l-am auzit, l-am văzut enervîndu-se cu muncitorii, cu problemele astea bănești, uneori se simțea copleșit.

După aceea a început viața obișnuită, pe care-o cunoști și tu. Am avut un singur loc de muncă, la Academie, la Universitate, cu toate schimbările care-au fost în perioada aia... Ba ne trecea la Universitate, ba ne trecea la Academie, dar, mă rog...

Perioada studenției cum ai perceput-o?

Perioada studenției... În afară de faptul că aveam ideea fixă să termin, mă temeam că mi s-ar putea întâmpla să mă dea afară, cred c-am exagerat, pentru că, în fond, dosarul meu nu... Tata n-a făcut politică, din fericire, nici n-a fost nu știu ce mare proprietar, ca să... Dar așa a fost epoca asta. Țștia de-aicea, din Timișoara, pot să spun, cadrele, conducerea Universității, s-au purtat foarte civilizată și nu m-au făcut să simt... În schimb, m-am transferat la un moment dat la București, unde m-am simțit absolut excelent...

Cînd?

În 61, m-am transferat, am stat la cămin.

De ce te-ai transferat?

Așa, din probleme foarte personale, pe care nu mai vreau să le reamintesc. M-am transferat la București și acolo am avut niște dificultăți extraordinare. Deci, o dată n-au vrut să mă primească la cămin. După aceea mi-au tăiat bursa. Țștia de-aicea din Timișoara îmi dăduseră transferul, aveam motive întemeiate să mă transfer și ei nu voiau să-mi dea transferul. Și am stat o lună, am umblat, am fost pe la Rectorat, s-au purtat foarte urât, și secretarul-șef, și rectorul de-atunci...

Cine era rector?

Livescu. Și secretar unul, Șerbănescu, secretarul-șef al Universității. Și invocînd dosarul, problema cu dosarul. Și eu tot spuneam, dar bine, nu e normal, tatăl meu este încadrat, între timp el lucra pentru niște I.A.S.-uri din astea, făcea lucrări de

construcții, deci trăia ca un om care... Și nici nu erau chiar așa probleme. Ce motiv e să nu ... ?

Cît ai stat în București?

N-am stat foarte mult în București, am stat foarte puțin, un semestru. Și, probabil, n-aș fi stat nici atît, dacă nu mi-ar fi fost rușine să mă întorc. Mi-a fost jenă de cei care s-au purtat foarte frumos aicea, conducerea Facultății și-a Universității. Și bineînțeles că, după, mi-am dat examenele acolo... M-am simțit foarte bine însă, la Universitate, cu profesorii.

Erai complet singură în București?

Eram complet singură. A fost greu, pentru că îmi tăiaseră bursa, eu nu prea aveam alte surse de venit, n-am vrut să apelez la tata, fiindcă el mă prevenise că nu e prea înțelept pasul pe care l-am făcut și, în sfîrșit, m-am întors. M-am întors după un semestru la Timișoara și-am terminat aici.

Cum ți s-a părut București-ul față de Timișoara ?

Știi cum a fost, cînd am plecat din Timișoara, nu știu de ce, mi se părea Timișoara ceva de care aș vrea să scap. Deci nu îmi mai plăcea în Timișoara.

Se întîmplase ceva neplăcut?

Poate... Erau niște lucruri neplăcute, care se întîmplaseră, dar nu... În viața mea personală, dar nu îmi mai plăcea în Timișoara. Mi se părea un oraș mic, provincial... Și voiam să plec la București. La București m-am simțit, din punctul ăsta de vedere, al vieții culturale, al posibilităților, m-am simțit foarte

bine. Era, într-adevăr era, a fost o mare diferență între... Trebuie să spun că era o diferență mare între atmosfera și nivelul, chiar cultural, al Universității din Timișoara și cel din București. Acolo am dat de cursurile lui Vianu, l-am avut pe Graur... Toate numele astea mai mari...

Probabil c-ai și prins în anul tău...

Am și prins, deci era, nu știi... Bibliotecile erau mult mai bine aprovizionate cu cărți. Legătura cu bibliotecarii era cu totul altfel. Mă duceam la Biblioteca Academiei, unde era o atmosferă minunată, primitoare, liniștită... Puteai într-adevăr să stai, să... Și m-au și adoptat, și ei... Adică, nu m-au respins deloc, dimpotrivă, chiar mi s-au făcut propuneri să rămân după terminarea facultății, asta a fost în anul patru, deci urma anul cinci... Nu știi dacă m-ar fi reținut, din motive extrașcolare, nu?

Dosarul?

Da. Încă mai funcționa... Știi cum era? Funcționa pentru cine voia să uzeze de aceste pretexte. Pentru cine nu... Fiindcă, revenind la Timișoara, am terminat, eu am fost propusă să fiu reținută aici... În sfârșit, la Cluj ne-am dus noi, ne-am dus să facem repartizările la Cluj, toți am fost șterși de pe lista de rețineri și-am fost repartizați aiurea.

De ce ați fost șterși?

De ce? Pentru că au fost puse în funcțiune tot felul de pile, de mișcări, de... în fine. Și-atuncea, profesorul Gheorghe Ivănescu a avut autoritatea și prestigiul și a înființat Centrul

ăsta de cercetare, unde am fost reținuți trei dintre absolvenții aceluși an. Și el a obținut. Nu s-au mai pus nici un fel de condiții, să fii membru de partid sau să ai nu știu ce fel de dosar, s-a trecut peste...

Care ți se pare ție că a fost perioada cea mai grea a orașului?

Perioada din... Zilele din Revoluție. Mi s-a părut absolut insuportabil faptul că s-a tras în oameni. A fost un lucru pe care eu nu l-am putut suporta. Și cred că asta m-a și îmbolnăvit. Atuncea, la scurt timp, am făcut infarct. Mi s-a părut atât de îngrozitor, m-a și dezechilibrat un pic... Mi s-a părut atât de îngrozitor s-aud împușcături, să știu că mor oameni... Am văzut un grup care a fugit, am deschis geamul și ultimul care fugea era un băiețel de doisprezece ani... Lucrul ăsta mi s-a părut cel mai îngrozitor care mi s-a întâmplat...

Bun, dar tu ai prins și războiul, bombardamente...

Da, am prins și războiul... Eu am fost, de fapt, marcată și de bombardament. Adică, pe mine agresiunea fizică mă... tulbură foarte tare. Nu pot s-o suport. Și agresiunea verbală. Eu nu pot să suport să aud vorbindu-se urât sau țișându-se, deși, de multe ori, și eu îmi ies din fire, nu?, ca orice om...

Cînd s-a trăit cel mai prost în Timișoara?

Cel mai prost, probabil, s-a trăit după război. Deși... cred că, la noi, cel mai prost, cel mai groaznic, s-a trăit în ultimii zece ani din epoca Ceaușescu. Ția au fost îngrozitori. Adică, de pe la... de prin anii 80 pînă în 90 a fost insuportabil aproape,

nu? Sigur că fiecare a încercat să-și procure ... Dar nu numai din punctul ăsta de vedere. Din toate punctele de vedere, erai sufocat, te simțeai sufocat. Era atît de sufocant cultul personalității, atmosfera, mă rog, atmosfera și din Universitate, se-ncredase atmosfera și la slujbă, mă rog, a fost... Însă, totuși, perioada aia cînd s-a tras... Sigur că etapa asta, eu știu, de zece-cinsprezece ani, a fost mai lungă și s-a înrăutățit progresiv. După aceea, eu am așteptat foarte mult de la această schimbare și-am regretat foarte tare că nu m-a prins mai devreme, ca să... Dar, încetul cu încetul, nu știu, sentimentul pe care-l am e de dezamăgire, ca să fiu sinceră. Sigur că sunt multe lucruri, sunt multe lucruri, care, trebuie să recunoaștem... chiar această discuție a noastră, nu?

Cu un reportofon la vedere!

Da, exact. Faptul c-avem calculatorul, comunicăm prin e-mail cu Dana, și așa mai departe...

Și perioada cea mai fericită a orașului?

(*Rîde*). N-aș putea s-o discut. E legată de viața mea personală... A fost perioada de după ce l-am cunoscut pe soțul meu, pe Țuțu... Poate de asta am trecut și mult mai ușor prin anii dictaturii. Noi ne-am sustras foarte tare din viața socială și, chiar, am trăit chiar așa, numai pentru scris, pentru... Apoi a fost o perioadă foarte fericită încă, pentru că au venit și nepoții... Dar noi nu suntem, eu recunosc că nu sunt genul de... sunt foarte legată de copii, dar... Poate că fetele noastre ar avea multe să ne reproșeze, eu nu sunt genul de mamă, așa, nu

suntem genul de părinți care să își lase toate treburile lor deoparte și să fie numai cu interesul copiilor. Noi ne-am văzut de viața noastră personală, mie mi s-a părut că o relație, eu știu, mai deschisă, inteligentă, cu copiii este mai... Și nici n-am putut întreține altfel de relație. Însă, sigur, cea mai frumoasă perioadă din viața mea a fost cea în care...

Erai îndrăgostită, nu?

După ce l-am cunoscut pe Țuțu.

Dar noi am pornit de la întrebarea cu timișoreanca și tu ai început să-mi spui. Totuși, cum s-ar caracteriza, după tine, cum ar fi un timișorean, o timișoreancă?

Păi, asta e o întrebare foarte grea, pentru că e diferență... Eu nu am luat în seamă aceste diferențe, ca să zic, zonale. N-am luat în seamă. Chiar când am auzit că se fac astfel de diferențieri am fost foarte surprinsă. Fiindcă, pentru mine, așa ceva nu conta. Eu am crescut într-o atmosferă destul de, cum să spun... totuși, bunica mea a vorbit ungurește, noi am vorbit, copii fiind, am fost aproape bilingve, deși tatăl meu provine dintr-o familie de memorandiști, bunicul meu a fost memorandist, el însuși era destul de... cel puțin așa, afirmativ... Naționalist e mult spus, dar, totuși, patriot, însă niciodată n-a făcut uz de-așa ceva, a fost un om care s-a adaptat foarte ușor, în orice împrejurare... Și, totuși, există foarte mare diferență. Adică, am avut prilejul să cunosc mai bine atmosfera, de pildă, din București, care, spun, nu mi-a plăcut deloc. Eu nu spun, cum susțin alții, care au trăit și trăiesc, care aparțin de Timi-

șoara, că n-aș putea trăi în București. Poate acum n-aș mai putea trăi în București, dar nu din motive de atmosferă socială, ci pentru că-i acea... problemă cu cutremurul. Deci, asta m-ar... Și-aș putea trăi, probabil, în orice... Cred că m-aș adapta în orice loc din țară. Dar îmi place cel mai mult în Timișoara.

De ce?

Nu știu, poate pentru că eu sunt un pic cosmopolită.

Care-s locurile care-ți plac cel mai mult?

Acasă... (*rîde*). Îmi place foarte mult cînd merg la orice fel, aproape, de întîlnire culturală. Chiar dacă-i modestă. Îmi place, pentru că întotdeauna găsești ceva care să fie demn de admirat. Îmi place la Orizont, îmi place la galeria Sorinei Jecza, la Triade, îmi place la concert, îmi place la Operă. La Operă n-am mai fost de mult, deci în sala de teatru. Îmi place atmosfera. Îmi place să ies la plimbare, îmi place la biserică, noi mergem... Eu am fost greco-catolică, prin căsătorie am devenit ortodoxă, noi mergem la biserica ortodoxă, dar mergem foarte des, și chiar pot să spun că mai ales acolo mergem, la catedrala catolică, în Lahovary, unde-mi place foarte mult. E frumoasă biserica și-mi place și atmosfera mult. Deci, ce să-ți spun? Îmi place cînd îi văd pe oameni că se-mbracă frumos, îmi place și mie să mă-mbrac frumos, dacă pot (*rîde*), îmi place cînd îi văd civilizați și sufăr foarte tare dacă se pierd lucrurile astea... Care țin de civilizație, de curățenie, de un anumit ștaif...

Ai senzația c-a fost o schimbare în ultimii ani?

Nu, cred că schimbarea este mult mai veche și mai profundă. Cred că schimbarea... Părerea mea este că spiritul Timișoarei, așa cum a fost Timișoara, eu știu, cea a anilor 50, 60, când avea, într-adevăr, un parfum, care era foarte...

Dar era în plină propagandă....?

Da, dar să știi că timișorenii au știut foarte bine să se sustragă. Uite, de pildă, noi ne-am sustras. Și alții...

Deci, ce parfum avea?

Avea un parfum, ceva care semăna foarte mult, să zicem, cu orașele din Austria sau cu orașele din Germania. Așa, de... Un parfum de... așezat, așa. Poate că nu sună, poate că sună un pic și demodat și pompos, poate că nu sună bine când spun... O anumită atmosferă burgheză, deci, de bună calitate. De asta-mi place să găsesc această atmosferă și în cărți. De asta-mi plac cărțile lui Pora, de pildă. E umanitatea asta, e atmosfera burgheziei din Ardeal, din Banat. Sau cărțile lui Sorin Titel.

Ar fi un alt oraș în care ți-ar plăcea să locuiești?

Trebuie să fie neapărat în România? Nu? Atunci mi-ar plăcea foarte tare să locuiesc la München.

Acolo unde sunt copiii?

Da, dar nu numai pentru că sunt copiii. Sigur, în primul rând. Dar pentru că e, de fapt, orașul visurilor mele, ca să zic așa.

Adică, de când visezi la el?

Dintotdeauna, probabil. Dar am reușit s-ajung la el, uite, datorită acestei extraordinare schimbări. Fiindcă a putut să plece Dana, fiindcă s-a putut stabili acolo și, mai ales, pentru că ne putem vizita... Dacă asta s-ar fi întâmplat înainte de 1989, cum ar fi fost? Eu cred că foarte mult pierd cei care nu se duc să... Lumea trebuie să umble, să cunoască și după-aceea de-abia poate să se regăsească. Așa, știi, să-ți găsești acel sîmbure... Nu știu cum să spun, ca să nu sune prețios. Dar trebuie, trebuie să te regăsești. Uite, eu mergînd la București, unde mi-a plăcut, cînd m-am întors în Timișoara, m-am regăsit în Timișoara. M-am simțit bine la București și-aș fi rămas, dacă împrejurările erau altfel, am fost aproape forțată să plec, din motive foarte personale. Dar nu fiindcă nu m-aș fi putut adapta. M-am adaptat acolo. De pildă, mă duc la Tîrgu-Jiu, de unde-i Țuțu. Eu mă adaptez perfect. Nu spun că aș dori neapărat să trăiesc acolo, dar cu oamenii de-acolo mă înțeleg, mă iubesc și eu îi iubesc.

Să fie adaptabilitatea o trăsătură a acestui spirit timișorean?

Da, cred că da, și asta este. Nu cred că e bine să... Sigur că unii ar spune că asta ne ține sau asta ne-a ținut pe noi, ca națiune, sunt tot felul de teorii din astea... Da, uite, și aștia au plecat. Au plecat, s-au întors și au rămas aceiași. Adică nu s-au transformat în altceva. Caragiale: i-a plăcut să trăiască spre sfîrșitul vieții în Germania, i-a plăcut foarte mult, că nu pleca și nu rămînea acolo... Și mai legat de spiritul românesc decît Caragiale... Lui Eminescu i-a plăcut la Viena... Și alții, și alții, nu?

Ce locuri eviți în Timișoara?

Sunt niște locuri pe care le evit, dar din motive absolut personale, foarte personale. N-au legătură nici cu clădirile... Sigur că, de pildă, eu nu apreciez pitorescul. Mie nu-mi place pitorescul niciunde, nici în literatură, nici în artă, nici... Deci, nu-mi place, să zicem, un cartier care ar fi interesant pentru pitoresc. Sau nu-mi plac nici zonele industriale. Niciodată nu mi-au plăcut. Există o zonă din Fabric care-mi este foarte nesuferită.

În Prințul Turcesc?

Nu, o parte a Fabricului care... nu-mi place.

Care-ar fi cele mai importante comunități din oraș?

Păi, dacă nu este, e regretabil că nu-i așa, cred c-ar trebui să fie cele legate de biserică. Cred c-ar trebui să existe o legătură mai strânsă și mai directă între preoți și comunitățile umane. Cred că preoții ar trebui să știe cum trăiesc oamenii și ce fac. Nu ca să se bage neapărat în viața lor, dar poate că i-ar ajuta, într-un fel. Pe cei care-s mai sceptici sau mai neîncrezători sau care n-au găsit, să zicem, drumul spre Dumnezeu, măcar, eu știu, cu o vagă nădejde că, totuși, există ceva mai mult decât viața asta absurd materială. Apoi, o comunitate, care mie mi se pare... în care trăiesc, este cea scriitoricească. Sigur că nu în totalitate, că și-aicea există afinități...

E cea mai importantă din oraș?

Păi, cred că sunt la fel de importante, în fond. Întotdeauna cel mai important este, totuși, Dumnezeu, nu?

Cum afli tu despre viața orașului, cum te informezi?

Din păcate, din presă mai puțin. O dată, pentru că nu cumpărăm, pentru că nu se poate să cumpărăm ziarele toate. Mai aflu din gură în gură, din ce spun unii, deși noi nu avem relații foarte multe...

Și radio-ul local?

Nu mai ascult, nu îmi mai place radio-ul local.

Ce ascultai înainte?

Ascultam Radio Timișoara.

III.

OLIMPIA-OCTAVIA BERCA.

PROFIL BIO-BIBLIOGRAFIC

Olimpia-Octavia Berca, eseist, critic și istoric literar, stilistician, traducător, membră a Uniunii Scriitorilor din România, soția poetului Eugen Dorcescu, s-a născut la 5 iunie 1933, în Poieni, județul Cluj, ca fiică a lui Gheorghe Șerban (funcționar) și a Elisabetei Șerban (n. Buciuman). A urmat cursurile Școlii primare „Spiru Haret” din Timișoara (1940–1944), ale Liceului „Carmen Sylva” din același oraș (1944–1952) și ale Facultății de Filologie a Universității din Timișoara – secția română-germană (1958–1963). Doctor în filologie, cu teza *Teoria versului românesc. Privire istorică* (1976). Cercetător, cercetător științific, cercetător științific principal la Institutul de Cercetări Socio-Umane « Titu Maiorescu » din Timișoara (1963–1996).

În data de 30 octombrie 2014, discreta și nobila doamnă Olimpia-Octavia Berca ne-a părăsit, mutându-se, din lumea noastră, adesea contondentă și contradictorie, într-o altă lume, mai bună*.

A debutat cu texte de eseistică și critică literară în revista „Scrisul bănățean” (1963) și, editorial, cu volumul **Poetici**

românești (1976). A colaborat, în decursul vremii, la numeroase publicații, între care: „Agero” (Stuttgart), „Banat”, „Boletín del Taller de Traducción Literaria de la Universidad de La Laguna”, Tenerife, Spania, „Caiet de semiotică”, „Cercetări de lingvistică”, „Contemporanul”, „Familia”, „Limba română”, „Limbă și literatură”, „Orient latin”, „Orizont”, „Paralela 45” (Timișoara), „Reflex”, „Scrisul bănățean”, „Studii și cercetări lingvistice” etc.

Olimpia Berca practică o critică de factură universitară, întemeiată atât pe cunoașterea teoriilor și procedurilor clasice din domeniul umanistic (prozodie, retorică, tropi, figuri etc.), cât și pe metodologiile suplă, oferite de cuceririle moderne din stilistică, poetică, semiotică. Proba cea mai concludentă o reprezintă monumentalul său **Dicționar istoric de rime (Dosoftei – Arghezi)**, 1983, întreprindere temerară, unică în literatura noastră de specialitate, și recunoscută ca atare atât în țară, cât și în străinătate.

Lucrările de critică și istorie literară ce au urmat evidențiază o atenție constantă acordată creației literare din Vestul României, în context axiologic național: **Dicționar al scriitorilor bănățeni (1940 – 1996)**, 1996; **Lecturi provinciale**, 2003; **Despre maestri**, 2003; **Provincia literară**, 2008; **Departee de centru, aproape de centru**, 2012; **Note de lectură**, 2014. Analiza propriu-zisă recurge la serviciile criticii tematice, ale criticii stilistice, ale psihocriticii, precum și la o informare detaliată asupra documentului literar, asupra filiațiilor, interferenței motivelor etc., țelul fiind acela de a propune un profil

cât mai corect al scriitorului și o încadrare cât mai obiectivă a operei sale.

Activitatea Olimpiei Berca mai cuprinde, între altele, o lucrare de istorie literară – documentaristică: **Poezia lui Eugen Dorcescu, comentată de...** (în colaborare), Timișoara, 2009, două ediții critice: **Constantin Diaconovici-Loga, Gramatica românească** (în colaborare), Timișoara, 1973; **George Coșbuc, Versuri**, Timișoara, 1986; **Bibliografia stilisticii românești** (în colaborare), Timișoara, 1986. De asemenea, Colecția „Cartea școlarului”, serie îngrijită, tablou cronologic și referințe critice de Olimpia Berca: Mihai Eminescu *Făt-Frumos din lacrimă. Sărmanul Dionis*; Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*; I. L. Caragiale, *D-l Goe*; G. Coșbuc, *Iarna pe uliță*; Constantin Negruzzi, *Sobieski și românii*; *Miorița. Greuceanul*, Editura Excelsior, Timișoara, 1998.

A tradus din literatura franceză: Roland Jaccard, **Nebunia**, Timișoara, 1994, 175 p.; Jules Dorsay, **Motanul negru**, Timișoara, 1994, 120 p.; André Le Gall, **Anxietate și angoasă**, Timișoara, 1995, 143 p.

Meritele muncii sale au fost răsplătite, de-a lungul anilor, cu o seamă de premii și distincții, precum:

– Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Timișoara, pentru critică literară, 2003;

- Diploma de excelență, acordată de Direcția pentru cultură, culte și patrimoniu cultural național al județului Timiș, 2003;
- Premiul pentru eseu la Festivalul Internațional de Creație Literară Religioasă, ediția a II-a, Timișoara, 2005;
- Premiul **Opera Omnia**, acordat de Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Timișoara, în 5 decembrie 2013 etc.

OPERA:

- Poetici românești*, Editura Facla, Timișoara, 1976, 201 p.;
- Dicționar istoric de rime*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, 367 p.;
- Dicționar al scriitorilor bănățeni (1940 - 1996)*, Editura Amarcord, Timișoara, 1996, 179 p.;
- Lecturi provinciale*, critică literară, Editura Eubeea, Timișoara, 2003, 162 p.;
- Despre maștri*, critică și istorie literară, Editura Mirton, Timișoara, 2003, 194 p.;
- Provincia literară*, critică și istorie literară, Editura Eubeea, Timișoara, 2008, 202 p.;
- Poezia lui Eugen Dorcescu. Crestomație critică*, critică și istorie literară, documentaristică, Brumar, Fundația Interart Triade, Timișoara, 2009, 76 p. (în colaborare cu Sorina Ianovici-Jeczka);
- Departa de centru, aproape de centru*, critică literară, Editura Mirton, Timișoara, 2012, 174 p.

Repere critice (în volume) : Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernității, II*, Editura Cartea Românească, 1979, p. 285-287; Alexandru Ruja, *Parte din întreg, II*, Editura Excelsior, Timișoara, 1999, p. 297-298; Aquilina Birăescu, Diana Zărie, *Scriitori și lingviști timișoreni*, Editura Marineasa, Timișoara, 2000, p. 27; *Who's who în România*, 2002; Maria Nițu, *Seducții literare*, Editura Eubeea, Timișoara, 2005, p. 207-216; *Dicționar al scriitorilor din Banat*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2005, p. 95-98; Aurel Sasu, *Dicționar biografic al literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006; Alexandru Ruja, *Printre cărți*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2006, p. 220-221; Paul Eugen Banciu, Aquilina Birăescu, *Timișoara literară. Dicționar biobibliografic al membrilor Uniunii Scriitorilor – Filiala Timișoara*, Editura Marineasa, Timișoara, 2007, p. 41; Livius Petru Bercea, *Scriitori și cărți*, Editura Nagard, Lugoj, 2008, p.155-158; Ion Arieșanu, *Printre înțelepți*, Editura Eubeea, Timișoara, 2008, p. 138-145; Lăcrămioara Ursa, *Pecetea destinului. Creatori în Banat*, Editura Eurovest, Timișoara, 2009, p. 205-210; Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine, II*, Editura Semne, București, 2009, p. 1024; Boris Crăciun, Daniela Crăciun-Costin, *Dicționarul scriitorilor români de azi*, Editura Porțile Orientului, Iași, 2011; Iulian Chivu, *Lecturi intermitente*, Editura Tipo Moldova, 2013; Alina Kristinka, *Literatura română. Dicționarul autorilor români contemporani*, Editura Arial, Ploiești, 2013 etc.

„Prin dispariția **OLIMPIEI BERCA**, literatura română pierde o personalitate distinsă, un comentator subtil al fenomenului cultural, una dintre cele mai autorizate voci ale criticii literare și eseisticii, o colegă minunată, pe deplin solidară cu viața de fiecare zi a cărților și scriitorilor de azi”, se afirmă în comunicatul-necrolog publicat de Uniunea Scriitorilor din România la 4 noiembrie 2014.

Subscriem întru totul la această emblematică apreciere.

(Agero, Stuttgart, vineri, 16 ianuarie 2015).

---

*Ecolul tristului eveniment rezonează, dramatic, în volumul de poezie *Nirvana*, publicat de Eugen Dorcescu la Editura Mirton din Timișoara, în iarna lui 2014. Iată câteva opinii, referitoare la această carte de dragoste și moarte, semnate de importante personalități din mediile literare și academice:

„Querido Eugen, ... Creo que este poemario que le has dedicado es un maravilloso homenaje y tributo de tu amor a Olimpia-Octavia. Es tu propio Taj-Mahal hecho poesía”.

*(Mónica Delia Pereiras, editor general,
Analecta Literaria, Buenos Aires)*

“NIRVANA este un splendid dar al iubirii dat iubirii”.

(Marian Popa)

„Din marile dureri ale iubirii s-au născut cele mai frumoase povești de dragoste. *Nirvana* se înfiripă din doliu. E radiografie, mărturisire, rememorare și căutare, după ce, singură implacabila moarte, a despărțit trupuri ce se însoțeau mereu. Nu și suflete, căci acelea sunt veșnice. Dante-Beatrice, Petrarca-Laura, Eminescu-Veronica sunt cupluri celebre, care rămân neclintite în eternitate. Precum iluștrii predecesori, va rămâne în posteritate, legat pentru totdeauna de Olimpia, poetul Eugen Dorcescu, care și-a pus sub lupă iubirea de după moartea singurei femei din viața lui, în poeme a căror valoare sunt un omagiu sincer, unic și elevat, pentru distinsa Doamnă a unui anacronic cavalier, care a înlocuit împunsătura sabiei cu cea a condeiului. Ferice de cine a avut parte de o asemenea iubire. Ferice de femeia luată în eternitate de brațul unui poet!”

(Mirela Borchin)

Mulțumesc, Timișoara!* *(În loc de Postfață)*

Domnule Prof. univ. dr. ing. Nicolae Robu, Primar al Timișoarei,

Domnilor viceprimari,

Stimați membri ai Consiliului,

Distinse doamne,

Domnilor,

Ceea ce mi se întâmplă astăzi, ceea ce recepționez eu, azi, 1 august 2014, odată cu prestigiosul statut, cu prestigioasa investiție – „Cetățean de Onoare” – e încă un mesaj de dragoste din partea orașului acestuia frumos și înțelept, pe care l-am îndrăgit, spontan, și definitiv, din prima clipă a întâlnirii noastre. Un mesaj de dragoste și de încuviințare pentru multele mele decenii de slujire pe tărâmul literelor, al culturii și al spiritualității.

Aici, în Timișoara, mi-am desăvârșit învățătura și personalitatea, aici mi-am clădit o profesie, și am exercitat-o, aici am întemeiat, cu soția mea, cu cele două fiice și cu cei patru nepoți ai noștri, o casă și o familie, aici se află, alături de familia noastră nucleară, familia noastră extinsă, Filiala Uniunii Scriitorilor, aici viețuim, cetățeni onești, onorabili, loiali și iubitori, în cuprinză-

---

* Cuvânt de gratitudine, rostit de Eugen Dorcescu la Festivitatea decernării titlului de Cetățean de Onoare al Municipiului Timișoara.

toarea familie a comunității urbane. Aici, în Timișoara, s-a desfășurat, se desfășoară și se va desfășura, cât va îngădui Iah Elohim, viața noastră, între studiu, creație și credință.

Dar, tot aici, mi-am împlinit, nu doar profesia și existența empirică, ci și vocația, existența artistică. Aici mi-am construit o cariera literară, aici am devenit scriitor profesionist. Aici, în Timișoara, mi-am elaborat și întregit opera, atât cât este ea și așa cum este ea. Din prima clipă am știut că duhul orașului, atmosfera lui se potrivesc, se armonizează perfect cu firea mea, cu temperamentul meu și că le sunt prielnice. S-a dovedit, în timp, că am simțit și am înțeles corect. Aici, în Timișoara, am fost și sunt fericit. Titlul meu de glorie, cum am declarat, deseori, în viu grai sau în scris, în țară ori în străinătate, acesta este:

Eu, scriitorul român Eugen Dorcescu, sunt scriitor timișorean.

Reiau, și întăresc, deci, spusele de la începutul acestui succint discurs de gratitudine: Ce mi se întâmplă astăzi este un mesaj de dragoste și de încuviințare din partea cetății. Un mesaj transmis mie prin mijlocirea celor care m-au propus pentru o asemenea distincție, și a celor care au aprobat propunerea.

Ca atare, în acest moment unic și solemn, le mulțumesc tuturor: domnului primar Nicolae Robu; Consiliului local; domnului Cornel Ungureanu, președintele Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor, care a rostit acea generoasă laudatio. Altora încă, numeroși, prezenți aici sau nu.

În acest moment unic, trebuie, neapărat, să-i mulțumesc, public, și din toată căldura inimii, soției mele, Olimpia Berca, ea însăși om al condeiului, în preajma căreia am pus în lucrare, de-a lungul vremii, nestingherit, darul meu de bar.

În fine, aruncând o privire în urmă cu peste o jumătate de veac, spre adolescentul ce tocmai intra, atunci, pe porțile cetății, adaug, în numele lui, rezumând, sintetizând tot ce am rostit mai înainte și tot ce aș mai putea rosti și ar mai fi de rostit:

Mulțumesc, Timișoara!

1 august 2014

Eugen Dorcescu

*„...totul este deșertăciune
și vânăre de vânt”*

(Argumentul imaginii)

Foto 1.

Foto 2.

Foto 3.

Foto 4.

Olimpia Berca

Foto 5.

Foto 6.

Foto 7.

Olimpia Berca

Foto 8.

Foto 9.

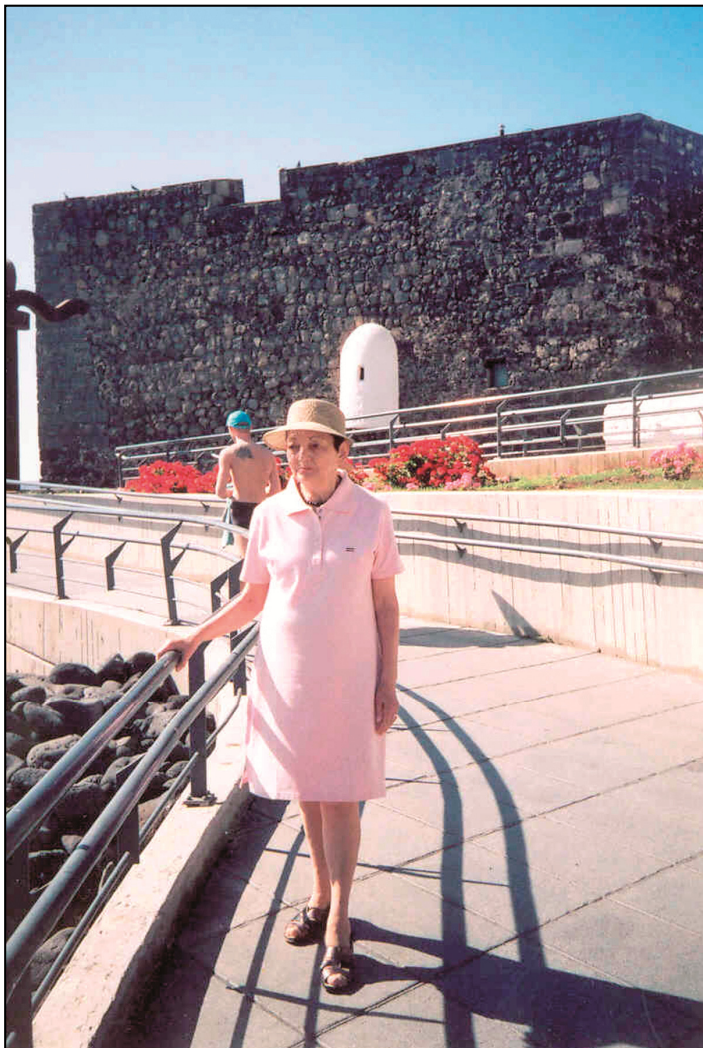

Olimpia Berca

Foto 10.

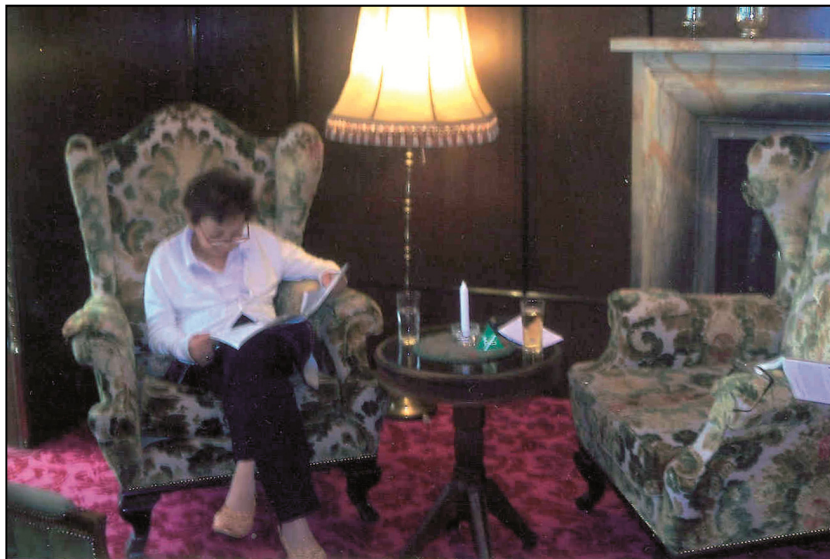
Foto 11.

Olimpia Berca

Foto 12.

Foto 13.

Olimpia Berca

Foto 14.

Foto 15.

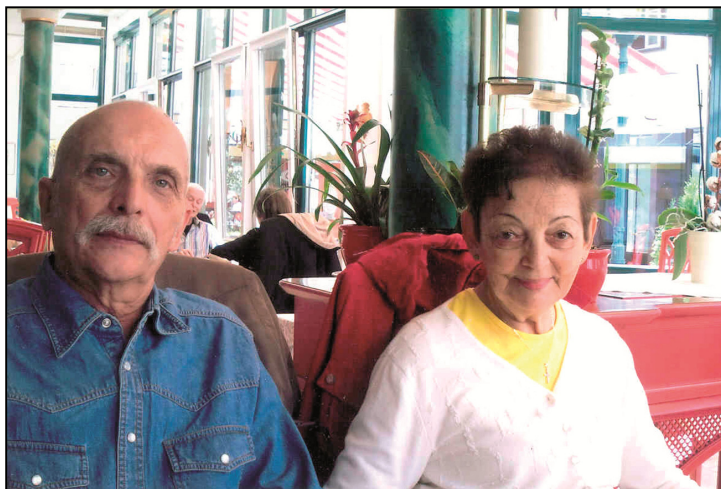
Foto 16.

Olimpia Berca

Foto 17.

Foto 18.

Foto 19.

Olimpia Berca

Foto 20.

Foto 21.

Legendă fotografii:

Foto 1: Olimpia-Octavia Șerban (Oli), în dreapta fotografiei, împreună cu sora ei Ana-Ecaterina Șerban (Ani) și cu doamna Maria Buciuman, nașa celor două fete, sora bunicului lor dinspre mamă. Budapesta (1935 – 1936).

Foto 2: Olimpia-Octavia (Oli), împreună cu mama, Elisabeta Șerban (n. Buciuman). Timișoara (1941 – 1942).

Foto 3: Oli, în uniformă, la bacalaureat.

Foto 4: La scurtă vreme după terminarea liceului.

Foto 5: Studentă la București (1961).

Foto 6: Studentă la Filologia timișoreană.

Foto 7: Cercetător la Filiala din Timișoara a Academiei Române (1988).

Foto 8: În Parcul Rozelor, Timișoara (2003).

Foto 9: La Filiala din Timișoara a Uniunii Scriitorilor. Sala Orizont (6 iunie 2003).

Foto 10: În Piața Libertății, Timișoara (2006).

Foto 11: Pe Playa Jardin, în Puerto de la Cruz, Tenerife, Spania (iunie 2008).

Foto 12: La Hotelul San Borondon, în Puerto de la Cruz, Tenerife, Spania (2009).

Foto 13: În holul Hotelului Weismayr, Bad Gastein, Austria (2009).

Foto 14: La München, pe o alee, de-a lungul râului Isar, lângă Biserica Sfântul Luca (2011).

Foto 15: Decernarea Premiului Opera Omnia al Uniunii Scriitorilor, Filiala Timișoara (5 decembrie 2013). (Foto: Marius T. Morariu).

Foto 16: Olimpia Berca și soțul ei, poetul Eugen Dorcescu (anii '70 ai veacului trecut).

Foto 17: Olimpia Berca și Eugen Dorcescu pe Vulcanul Teide, Tenerife, Spania (2009).

Foto 18: Olimpia Berca și Eugen Dorcescu în Restaurantul Moser, Bad Hofgastein, Austria (2010).

Foto 19: Lângă Hotelul Germania din Bad Hofgastein (2011). În acest hotel, apartamentul 404, Eugen Dorcescu a scris, în toamna lui 2010, *Elegiile de la Bad Hofgastein*.

Foto 20: În fața Redacției Orizont (5 decembrie 2011).

Foto 21: Olimpia Berca și Eugen Dorcescu, în Parcul Central, Aleea Personalităților, din Timișoara (1 august 2014). (Dublu portret, surprins de doamna Denisa Mihăilă).

Cuprins

Eugen Dorcescu, <i>Dorul</i> (În loc de Prefață)	5
--	---

I. Cronici literare, eseuri

Despre impenetrabilul mister al Istoriei	9
Poezia lui Andrés Sánchez Robayna – o metafizică a luminii	16
„... ascuns în poem ca sub o lespede grațioasă”	22
„Greutatea gândului nerostit”	26
„Dascălii, dascălii” – între aparență și esență	30
Alexandru Ruja: Lecturi – Cărți – Zile	38
Un roman ambițios	44
Creație și analiză	50
Proza destinelor eșuate	57
Orașul – referent și semn. Note la poezia lui Eugen Bunaru	62

II. Pro memoria

„Am fost un copil cuminte și supus”.	
Un interviu cu Olimpia Berca	68

<i>III. Olimpia-Octavia Berca. Profil bio-bibliografic</i>	125
Eugen Dorcescu, Mulțumesc, Timișoara! (În loc de Postfață)	132
„...totul este deșertăciune și vânăre de vânt” (Argumentul imaginii)	135
Legendă fotografii	153

Tiparul executat la

IMPRIMERIA MIRTON

Timișoara, str. Samuil Micu nr. 7

Tel.: 0256-225.684, 0256-272.926; Fax: 0256-208.924;

e-mail: mirton@mirton.ro; www.mirton.ro

ISBN 978-973-52-1515-6

9 789735 215156